

TAJNÉ VÁLKY

SVĚT JE BITEVNÍ POLE

JEREMY SCAHILL

BOJ S TERORISMEM VE JMÉNU AMERIKY

Tajné války

SVĚT JE
BITEVNÍ POLE

JEREMY SCAHILL

CPress
Brno
2015

Tajné války

Svět je bitevní pole

Jeremy Scahill

Překlad: Lubomír Sedlák, Jiří Berka

Odborná korektura: Petr Zuckerstein

Jazyková korektura: Michal Bečvář

Sazba: Dagmar Hajdajová

Obálka: Tomáš Krejčířík

Technický redaktor: Radek Střecha

Odpovědný redaktor: Tomáš Krejčířík

Tisk: EUROPRINT a.s.

Authorized translation from the English language edition Dirty Wars.

Copyright © 2013 by Jeremy Scahill

Translation © Lubomír Sedlák, 2015

Translation © Jiří Berka, 2015

Objednávky knih:

www.albatrosmedia.cz

eshop@albatrosmedia.cz

bezplatná linka 800 555 513

ISBN 978-80-264-0597-9

Vydalo nakladatelství CPress v Brně roku 2015 ve společnosti Albatros Media a. s. se sídlem Na Pankráci 30, Praha 4. Číslo publikace 18 850.

© Albatros Media a. s., 2015. Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být kopírována a rozmnožována za účelem rozšiřování v jakékoli formě či jakýmkoli způsobem bez písemného souhlasu vydavatele.

1. vydání

ALBATROS **MEDIA** a.s.

Věnováno novinářům –

*těm, kteří byli během své práce uvězněni,
a těm, kteří při hledání pravdy zemřeli.*

*„Zabíjet je zakázáno, proto jsou všichni vrahové potrestáni,
ovšem nezabíjejí-li ve velkém a za halasu trumpet.“*

Voltaire

OB SAH

Mapy	10
Poznámka pro čtenáře	28
Prolog	20
1. „Panovala obava..., abychom nevytvořili nějaký americký seznam osob určených k likvidaci“	22
2. Anvár Avlakí: americký příběh	55
3. Najít, zajmout, zneškodnit: vzestup JSOC	74
4. Šéf: Alí Abdalláh Sálíh	89
5. Záhada Anvára Avlakího	96
6. „Jsme v novém typu války“	105
7. Speciální plány	111
8. Přežití, únik, odpor, útěk	116
9. Potížísta Stanley McChrystal	137
10. „Naše úmysly jsou stejné jako ty jejich“	155
11. „Poražený nepřítel není nepřítelem definitivně přemoženým“	169
12. „Nikdy nedůvěřuj bezvěrci“	173
13. „Nemusíš nikomu dokazovat, že jsi postupoval správně“	178
14. „Žádná krev – žádný problém“	189
15. Hvězda smrti	206
16. „Nejlepší technika, nejlepší zbraně, nejlepší lidé – a spousta peněz ke spálení“	212

17.	„Mnohé z toho bylo pochybné kvality“	228
18.	Uvěznění Anvára Avlakího	232
19.	„Amerika ví, co je to válka. Američané jsou mistři ve válčení.“	240
20.	Útěk z vězení	262
21.	Zuřivé pronásledování	267
22.	„Z každého kroku Spojených států profitoval al-Šabáb“	271
23.	„Nepřejde-li váš syn k nám, Američané ho zabijí“	282
24.	„Obama je připraven pokračovat v kursu vytyčeném Bushem“	296
25.	Obama útočí	300
26.	Zvláštní vojenské jednotky chtějí „tuhle díru ovládnout tak, jako to udělaly v osmdesátých letech ve Střední Americe“	306
27.	Sebevražda, nebo mučednictví?	317
28.	Obama vítá JSOC	324
29.	„Pusťte JSOC z řetězu“	332
30.	Samír Chán: pochybný pěšák	339
31.	Neúspěch v Somálsku	349
32.	„Jestliže zabíjejí nevinné děti a mluví o nich jako o al-Káidě, potom jsme al-Káida všichni“	358
33.	„Američané opravdu chtěli Anvára zabít“	370
34.	„Pane Baracku Obamo..., doufám, že přehodnotíte váš rozkaz zabít... mého syna“	381
35.	Jedna noc v Gardézu	385
36.	Rok bezpilotních letounů	407
37.	Poslali Anvára Avlakího do pekla	413
38.	Seznamovací kancelář CIA	422
39.	„Aukce atentátníka“	425

40.	„Mučednictví, to je to, kvůli čemu jsme sem přišli, bratře“	433
41.	Stíhání Abdudela Haidera Shayeho	441
42.	Prezident si může stanovit svá vlastní pravidla	445
43.	Al-Káida: „Pronikání do Somálska bylo zřejmě usnadněno“	453
44.	„Anvár Avlakí... v budoucnu na něho určitě čeká raketa“	458
45.	Kuriózní případ Raymonda Davise: dějství první	463
46.	Kuriózní případ Raymonda Davise: dějství druhé	474
47.	Tsunami změn	491
48.	Pevnost v Abbottábadu	495
49.	„Máme ho. Máme ho.“	506
50.	„Teď jdou po mém synovi“	514
51.	„Bylo to chladnokrevné“	521
52.	„Spojené státy kladou rovnítko mezi al-Káidu a terorismus, my za terorismus považujeme bezpilotní letadla“ Jemen, konec roku 2011	524
53.	Růžový dům	534
54.	„Naprosté násilí v celé zemi“	552
55.	Abdulrahmán mizí	561
56.	Pekelné plameny	564
57.	Zaplatil za hříchy svého otce	573
	Epilog: Nepřetržitá válka	578
	Poděkování	587
	Rejstřík	

MAPY

BLÍZKÝ VÝCHOD

MOGADIŠO

WADADA DHARKENLEEY

JIDKA WARSHADDAHA

JIDKA WARSHADDAHA

Byvalá
ambasáda USA

JIDKA AFGOOYE

JIDKA TARBUUNKA

tržiště
Bakaara

JIDKA SODONKA

JIDKA SODONKA

W BALCAO

W JAALE SIYAAD

WADADA GARONKA DYAARADHA

WADADA JAZIIRA

WADADA WAABERI

MAKKAH ALMUKARRAMAH

WADADA LIBERIA

W BAKARAH

JIDKA WADNAHA

W HOWWADAAG

W. ZIKA NOFEEMBAR

Villa
Somalia

VIA MAHMUD HARBI

JIDKA JANARAL DAUD

W SIINAAY

CORSO SOMALIA

VIA 1 JULI

WADADA LIIDO

VIA SANCA

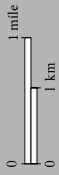
VIA BENDER KASIM

ADEN ADDE
MEZIMARODNI
LETIŠTĚ

Prístav
Mogadišo

INDICKÝ OCEÁN

POZNÁMKA PRO ČTENÁŘE

TOHLE JE PŘÍBĚH O TOM, JAK SPOJENÉ STÁTY VYTVOŘILY z atentátu ústřední část své národně-bezpečnostní politiky, a je to také příběh o důsledcích takového rozhodnutí pro obyvatele mnoha zemí po celém světě, jakož i pro budoucnost americké demokracie. Pravdou zůstává, že způsob, jakým USA provádějí svou zahraniční politiku, se dramaticky změnil po jedenáctém září, kořeny našeho příběhu však sahají daleko před den, kdy se v New Yorku sesunuly k zemi dva stejné mrakodrapy. Po tomto útoku také začali mít lidé tendenci vnímat americkou zahraniční politiku poněkud zjednodušeně, takže invazi do Iráku, kterou nařídil prezident George Bush mladší, považují za totální katastrofu, protože ve Spojených státech vyvolala pocit, že země byla zavlečena do celosvětového ozbrojeného konfliktu, zároveň však nabyli přesvědčení, že úkol nějak se s touto nepříjemnou situací vypořádat dopadl na prezidenta Baracka Obamu. Mnozí Američané konzervativního smýšlení se domnívají, že ten nečelí terorismu dostatečně tvrdě, zatímco podle řady liberálně uvažujících lidí v USA je válka, kterou vede, prostě jen „sofistikovanější“, ta skutečná, reálná situace je však daleko složitější.

Tato kniha popisuje zvyšující se počet tajných válečných operací Spojených států, zneužívání vládních pravomocí a státních tajemství a souhlas s postupem elitních vojenských složek, které se zodpovídají pouze Bílému domu. Ukazuje také, že ať jsou u moci republikáni, nebo demokraté, přetrvává způsob myšlení, že „svět je jedním bojištěm“.

Kniha začíná stručnou historií přístupu USA k terorismu a atentátům ještě před jedenáctým zářím. Poté se coby autor knihy proklíčkuje několika různými příběhy, v nichž popisuje počátky Bushe mladšího v úřadě a nakonec se dostanu až k druhému volebnímu období Obamy. Poznáme představitele al-Káidy v Jemenu, vojenské velitele v Somálsku podporované Američany, agenty CIA v Pákistánu i zvláštní komanda, jejichž úkolem bylo „dostat“ osoby považované za nepřátele Spojených států. Poznáme také muže řídící z pověření armády a CIA ty nejtajnější operace a dozvíme se ledacos i od lidí,

kteří se celý život drželi v pozadí, přičemž někteří se mnou hovořili jen pod podmínkou, že jejich totožnost nebude nikdy prozrazena.

Svět již dnes zná tým číslo šest jednotek SEAL a Společné velitelství zvláštních operací (JSOC), protože právě členové těchto dvou útvarů zabili Usámu bin Ládina, avšak v knize, kterou jste otevřeli, si přičtete o jejich akcích, které byly dosud málo známé nebo zcela utajené a o nichž nikdy nebudou hovořit nejvyšší představitelé Spojených států ani se o nich nebudou točit filmy v Hollywoodu. Široce jsem se v této souvislosti zaměřil také na život Anvára Avlakího, všeobecně považovaného za prvního amerického občana, kterého si jeho vlastní vláda vytipovala coby cíl atentátu, i když nebyl nikdy obviněn z žádného zločinu. Promluví však také lidé, kterých se tohle všechno bezprostředně dotklo čili civilní osoby zasažené bombami z bezpilotních letadel nebo při teroristických útocích, vstoupíme také do domácnosti prostých Afghánců, jejichž životy zničil noční výpad speciálního komanda, který se nepovedl, takže oni poté již nebyli spojenci Američanů, ale potenciálními sebevražděnými atentátníky.

Některé z příběhů obsažených v této knize mohou zpočátku vypadat jako nesouvisející, protože se týkají osob z naprosto odlišných prostředí, když si však příběhy dáte dohromady, odhalí znepokojující vizi toho, co pro nás v budoucnu chystá tento svět, ve kterém neustále přibývá „tajných válek“.

Jeremy Scahill

PROLOG

TEN TEENAGER SEDĚL PŘED DOMEM SE SVÝMI BRATRANCI a chystal se s nimi na grilování. Měl dlouhé neupravené vlasy, jak matka, tak prarodiče ho ostatně nesčetněkrát prosili, aby si nechal vlasy ostříhat, on byl však přesvědčen, že se pro něho staly něčím typickým, a v této podobě se mu jednoduše líbily. O několik týdnů dříve tenhle hoch utekl z domova, ale nešlo o žádný projev mladistvé vzpoury – on měl jisté poslání. Ještě než se při východu slunce protáhl kuchyňským oknem a zamířil na zastávku autobusu, nechal za sebou dopis, v němž se matce přiznal, že si z její peněženky vzal čtyřicet dolarů na jízdenku a že se za tento svůj čin omlouvá. Vysvětlil jí také, v čem spočívá ta jeho mise, požádal o odpuštění a ubezpečil ji, že se brzy zase vrátí.

Ten chlapec byl nejstarším ze všech dětí v rodině, a to rodině nejen v úzkém slova smyslu, sestávající ještě z jeho rodičů a tří sourozenců, ale i té zahrnující jeho tety, strýce, bratrance, sestřenice a dva prarodiče, a ti všichni obývali jeden velký dům. Hodně si ho oblíbila hlavně babička: Když přišli na návštěvu nějakí hosté, přinesl jim čaj a cukrovinky, a jakmile odešli, po nich zase uklidil. Jednou musela na ošetření do nemocnice, protože si vymkla kotník, a když se vybelhala z ordinace, už na ni venku čekal, aby ji mohl bezpečně odvést domů. „Ty jsi takový hodný chlapec,“ říkávala mu každou chvíli. „A takovým pořád i zůstaň.“

Úkol, který měl náš mladík před sebou, byl prostý: Chtěl najít svého otce, kterého neviděl celá léta; měl totiž strach, že když se mu to nepodaří, zůstanou mu na otce jen jakési mlhavé vzpomínky, například jak ho učil rybařit a jezdit na koni, jak ho překvapil velkým množstvím dárků k narozeninám nebo jak ho i jeho sourozence vzal na pláž nebo do cukrárny.

Najít otce ovšem nebylo lehké, protože na jeho hlavu byla vypísána odměna, byl prostě hledanou osobou a již více než desetkrát také jen těsně unikl zabití. To, že mocní lidé v řadě zemí usilovali o jeho smrt, však chlapce neodrazovalo, už měl dost těch videí, která ho líčila jako teroristu a zloducha; on ho znal jen jako tátu a toužil se s ním alespoň na chvíli naposledy setkat. Vývoj událostí byl nicméně nakonec jiný.

Po třech týdnech od chvíle, kdy prolezl tím kuchyňským oknem, připravoval náš teenager venku pod hvězdami se svými bratrance a sestřenicemi podobného věku večeři. V tu chvíli možná i uslyšel, jak se blíží bezpilotní letadla, poté také svištění střel, které rozhodně neminuly svůj cíl: Jak jeho, tak všechny ostatní rozmetaly na kusy, a jediné, co z něho samotného zůstalo vcelku, byl týl, včetně těch vlajících vlasů, které na hlavě zůstaly. O několik týdnů dříve slavil ten mladík šestnácté narozeniny, nyní ho však nechala zabít jeho vlastní vláda a během čtrnácti dnů se tak stal již třetím občanem Spojených států, který byl zabit při operacích schválených prezidentem této země, přičemž tím prvním zabitým byl jeho otec.

1

„PANOVALA OBAVA..., ABYCHOM NEVYTVOŘILI NĚJAKÝ AMERICKÝ SEZNAM OSOB URČENÝCH K LIKVIDACI“

Washington, D. C., 2001–2002

BYLO DESET HODIN DESET MINUT, 11. ČERVNA 2002, DEVĚT měsíců od útoku z jedenáctého září. Poslanci a senátoři se shromáždili v místnosti S-407 budovy amerického Kongresu. Všichni byli členy malé elitní skupiny ve Washingtonu, kterým zákon umožňoval přístup k těm nejvíce střeženým tajným informacím vlády USA týkajícím se národní bezpečnosti. „Navrhuji, aby toto jednání výboru bylo uzavřené,“ oznámil s typickým jižanským protahováním samohlásek Richard Shelby, zkušený republikánský senátor ze státu Alabama, „protože v případě, že by na něj měla přístup veřejnost, mohlo by to ohrozit národní bezpečnost Spojených států.“ Tento návrh byl hbitě schválen a tajné zasedání začalo.

Zatímco členové senátního Zvláštního výboru pro zpravodajské služby a jejich kolegové ze stejného stálého výboru dolní komory amerického Kongresu (čili Sněmovny reprezentantů) jednali ve Washingtonu, v dalekém Afghánistánu místní kmenoví vůdci a političtí představitelé chystali tzv. Lóju džirgu čili Velkou radu, která měla za úkol rozhodnout, kdo bude v čele této země poté, co byla americkou armádou během krátké doby svržena vláda tálibánců. Kongres totiž po událostech z jedenáctého září poskytl administrativě prezidenta Bushe mimořádně velké pravomoci, aby mohla pronásledovat ty, kdo za útoky stáli. Tálibán, který Afghánistánu vládl od roku 1996, byl následně rozdrčen, takže al-Káida tam přišla o své útočiště a Usáma bin Ládín i další představitelé této organizace museli uprchnout, pro Bushovu vládu to ovšem byl pouhý začátek dlouhé války.

V Bílém domě se mezitím viceprezident Dick Cheney a ministr obrany Donald Rumsfeld již ponořili do přípravy plánu na další invazi, tentokrát

do Iráku. Tito dva pánové se totiž do svých vrcholných funkcí dostali, protože dávali veřejně najevo svůj úmysl svrhnout Saddáma Husajna, a i když útoky z jedenáctého září s Irákem nijak nesouvisely, oni je využili jako záminku pro své cíle. Rozhodnutí učiněná během prvního roku, kdy byl prezidentem Bush, však byla daleko závažnější než jen ta týkající se Iráku a Afghánistánu, nebo dokonce al-Káidy, protože lidé, kteří tehdy vládli, byli odhodláni změnit způsob, jakým Spojené státy povedou války, a v této souvislosti také poskytnout dosud nevidané pravomoci Bílému domu. Doba, kdy se bojovalo proti uniformovaným vojákům armád jiných zemí podle Ženevské konvence, už prostě byla pryč a heslo neokonzervativců v amerických národně-bezpečnostních složkách, kteří na snímcích v programu Powerpoint předkládali plány na ráznou globální válku bez jakýchkoliv hranic, znělo „Svět je bojištěm“. Jejich cílem však nebyli jen teroristé, pevně na mušce již měli i dvě stě let starý demokratický systém v USA včetně veškeré jeho kontroly a udržování rovnováhy.

Místnost S-407 se nacházela v podkroví budovy Kongresu; byla bez oken a přístupná pouze jedním výtahem nebo úzkým schodištěm. Její prostor byl označen za „bezpečný“, protože se v něm nacházelo sofistikované kontrašpiónážní vybavení blokující jakýkoliv pokus o odposlechy nebo nějaké monitorování zvenku. Po celá desetiletí se v této místnosti konaly vysoce důvěrné brífinky, na kterých představitelé CIA a armády, ale i řada dalších osob nebo skupin pohybujících se v pološeru americké politiky poskytovali nejruznější informace členům Kongresu. Právě tam se vydávaly instrukce a podávala hlášení týkající se tajných operací: Bylo to prostě jedno z těch jen několika málo míst v USA, kde se probíraly ty nejvíce střežené tajnosti země.

Zmínění zákonodárci se tedy toho červnového rána v roce 2002 účastnili uzavřeného jednání a bylo jim tam řečeno, že Spojené státy překročily určitý práh. Oficiálním účelem této schůzky bylo zhodnotit strukturu a práci amerických organizací pro boj s terorismem před jedenáctým zářím, neboť v době, kdy se konala, vyslovovalo velké množství lidí názor, že výzvědná služba USA „selhala“, což vedlo k dotýcným útokům dopravními letadly. Skutečností zůstává, že to byl nejstrašnější teroristický úder na Spojené státy v jejich celých dějinách, a jak Cheney, tak Rumsfeld následně obvinili vládu Billa Clintona, že si dostatečně neuvědomila naléhavost hrozby ze strany al-Káidy, a v době, kdy do Bílého domu vstupoval George Bush coby nový prezident, se tak země nacházela ve stavu zranitelnosti. Demokraté se bránili a popisovali, jak jejich vlády se zmíněnou organizací bojovaly v devadesátých letech minulého století; před členy Kongresu v místnosti S-407 ostatně vystoupil i Richard Clarke

a jedním z důvodů jeho přítomnosti na setkání byla snaha sdělit americkým zákonodárcům právě něco v obdobném smyslu. Tento vysoce postavený člověk dostal od prezidenta Clintona na starost boj s terorismem a do jedenáctého září deset let předsedal příslušnému oddělení v Radě pro národní bezpečnost, jejímž členem byl již i dříve, za prezidenta George Bushe staršího, zatímco ještě předtím, když stál v čele USA Ronald Reagan, působil ve funkci náměstka ministra zahraničí. Clarke byl jedním z nejzkušenějších lidí ve Spojených státech, co se týče obrany proti terorismu, když však promlouval k členům Kongresu v uvedené místnosti, byl právě na odchodu z vlády, měl již jen funkci zvláštního poradce prezidenta Bushe mladšího pro internetovou bezpečnost. Byl to více méně o „jestřáb“, který se do vysoké politiky dostal za vlády demokratů a o němž bylo známo, že když byl prezidentem Clinton, horoval za větší počet tajných operací; bylo tedy celkem pochopitelné, že si ho coby spolupracovníka takticky ponechala i Bushova vláda, aby touto osobou zastřešila svůj vojenský a výzvědný program, který byl do té doby považován za ilegální, nebo alespoň nedemokratický či prostě nebezpečný.

Když Clarke popisoval, jak probíhaly diskuse mezi lidmi zabývajícími se národní bezpečností za Billa Clintona, vzpomínal, že panovaly velké obavy z možnosti porušení dávného prezidentského zákazu provádět jakékoliv atentáty a z opakování skandálů z minulosti. V této souvislosti také podotkl, že v CIA se rozšířil názor, podle něhož „když provádíte hodně tajných operací, mají tendenci se pokazit a vymknout kontrole, následkem čehož se to bláto vrací na samotnou agenturu“.

„Tajné operace v padesátých, šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, to nebylo nic povznášejícího,“ řekl Clarke zákonodárcům doslova. Ústřední zpravodajská služba totiž organizovala svržení populistických vlád v Latinské Americe a na Blízkém východě, podporovala komanda smrti po celé Střední Americe, umožnila zavraždění Patrika Lumumby, vůdce povstalců v Kongu, a pomáhala nejrůznějším vojenským juntám a diktaturám. Počet vykonaných vražd na objednávku přitom dosáhl takového počtu, že prezident Gerald Ford, který byl přitom republikán, nakonec v roce 1976 vydal vládní rozhodnutí číslo 11905, rozhodnutí, které Spojeným státům výslovně zakazovalo provádět „politické atentáty“. Pracovníci CIA, kteří byli ve zmíněné době ještě v pozadí, ale v devadesátých letech se dostali do vyšších funkcí, podle Clarka v této agentuře „vytvořili oficiální filozofii, že tajné operace jsou riskantní záležitostí, která vám s velkou pravděpodobností vybuchne v ruku, ale ve chvíli, kdy vám zavolá Zvláštní výbor Senátu pro zpravodajské služby a požaduje vysvětlení, proč se ty operace tak pokazily, ti chyt-

ráci v Bílém domě, kteří vás do něčeho podobného tlačili, najednou nebudou k nalezení“.

Prezident Jimmy Carter zákaz svého předchůdce Forda ještě zpřísnil: Odstranil z textu formulaci, která jej omezovala pouze na atentáty politického charakteru, a nařízení naopak rozšířil o zákaz účasti na atentátech připravovaných lidmi, kteří USA nějakým způsobem zastupují ve světě, nebo lidmi, kteří mají s touto zemí uzavřené nějaké smlouvy. „Žádná osoba zaměstnávaná vládou Spojených států nebo jejím jménem jednající se nesmí podílet na žádném atentátu ani nic takového nesmí plánovat,“ psalo se v tomto vládním dokumentu. Další prezidenti, Reagan a Bush starší, tuto rozšířenou verzi ponechali v platnosti, ani v jednom případě ovšem nebylo definováno, co to atentát je, a jak tyto dva nejvyšší představitelé USA, kteří byli republikány, tak i demokrat Bill Clinton si našli cestičky, jak nařízení obejít. Ronald Reagan například v roce 1986 schválil útok na dům libyjského diktátora Muammara Kaddáfího, což měla být odplata za jeho roli, kterou údajně sehrál v souvislosti s bombovým útokem na noční klub v Berlíně, zatímco Bush dal zelenou bombardování paláců Saddáma Husajna během války v Perském zálivu v roce 1991 a Clinton učinil to samé o sedm let později v rámci operace Pouštní liška.

Clarke také členům Kongresu popsal, jak se za Clintonovy vlády připravily plány zabít, nebo alespoň zajmout vůdčí postavy al-Káidy včetně samotného Usámy bin Ládina. Prezident totiž prohlašoval, že příslušný zákaz atentátů se nevztahuje na teroristy, kteří chystají útoky proti Spojeným státům a pocházejí z jiných zemí. Když koncem roku 1998 vybuchly bomby na amerických velvyslanectvích v Keni a Tanzanii, posvětil Clinton napadení údajných táborů al-Káidy v Afghánistánu střelami s plochou dráhou letu, stejně tak napadení i jedné továrny v Súdánu, v níž se podle tvrzení vlády USA vyráběly chemické zbraně, ačkoli se později ukázalo, že to byla léčiva. I když ovšem prezident takovéto akce schválil, bralo se něco podobného jen jako určitá možnost, která se jen zřídkakdy skutečně využije, pouze z nařízení hlavy státu a navíc jen případ od případu. Bílý dům v čele s Clintonem nehodlal nikomu poskytovat nějakou neomezenou plnou moc čili volnou ruku, požadoval naopak, aby každý takový navrhovaný krok se předem řádně promyslel. Příslušné právní dokumenty byly, pravda, připraveny a prezident podepisoval takzvaná „povolení zabíjet“, která při pronásledování teroristů po celém světě umožňovala usmrcovat, ale jak Clarke zdůrazňoval, k opravdové akci se přistupovalo jen zřídkka.

Při schůzce se zákonodárci se tento člověk také přiznal, že schvalování cílených vražd během volebního období Billa Clintona „vypadá jako výrazně

talmudská a poněkud bizarní série dokumentů“, že však byly vraždy připraveny velmi pečlivě s cílem zúžit rozsah podobných operací. „Vláda, zejména ministerstvo spravedlnosti, nechťely zákaz atentátů zcela odmítnout ve stylu vylítí dítěte s vaničkou, úmyslem bylo jen omezit růst příslušných složek nebo úřadů,“ dodal. Zelená v zabíjení konkrétních osob udělená v době, kdy byl prezidentem Clinton, podle něho vypadá jako „velmi těsný herecký konkurz, ale to je, domnívám se, výsledek přání úplně ten zákaz nezrušit, a naopak sestavit i určitý seznam lidí, kteří měli být zlikvidováni“.

Členka Sněmovny reprezentantů Nancy Pelosiová, která byla v té době jedním z nejmocnějších demokratů v americkém zákonodárném sboru, kolegy v obou komorách při tom setkání upozorňovala, aby o žádném z přísně tajných dokumentů povolujících zabíjet nehovořili veřejně. Příslušná memoranda byla podle ní „určena jen velmi úzkému a omezenému kruhu osob zastávajících v Kongresu ty nejvyšší funkce, a je pozoruhodné, že je teď o nich možné hovořit tady a zde“. Pelosiová také varovala před jakýmkoli úniky do médií a dodala: „Absolutně nepřipadá v úvahu, abychom nějakým způsobem potvrdili existenci těchto dokumentů, nebo ji případně naopak popřeli, či jejich text dokonce nějak upřesňovali, zkrátka nesmíme přiznat, že o nich vůbec něco víme.“ Richard Clarke byl pak dotázán, zda by podle něho měly Spojené státy odmítnout politiku, která zakazuje atentáty. „Domnívám se, že při rozhodování, jak široké má být použití síly, která vede k usmrcení nějakých osob, je nutné být velmi opatrný,“ odpověděl a pokračoval: „Nemyslím si, že postup Izraelců, kteří vytvořili obsáhlý seznam lidí určených k likvidaci, byl nakonec nějak bůhvíjak efektivní, rozhodně nezabránil aktům terorismu a nezastavil organizace, jejíž členové páchají atentáty.“ Clarke také přítomným zákonodárcům vysvětlil, že když jak on, tak jeho kolegové pohybuji se kolem Billa Clintona vydávali povolení k operacím, jejichž cílem bylo někoho konkrétního odstranit, byly to pouze mimořádné případy, při nichž se mělo postupovat s vysoce chirurgickou přesností. „Rozhodně jsme nechťeli vytvořit nějaký široký precedens, který by v budoucnu umožňoval pracovníkům výzvědných služeb sestavovat nějaké seznamy a běžně se účastnit něčeho, co by připomínalo atentát... Jak na ministerstvu spravedlnosti, tak u některých lidí v Bílém domě i v CIA panovala obava, abychom nevytvořili nějaký stálý americký seznam, který by se dokonce přeměnil v určitou instituci a do něhož bychom průběžně dopisovali další jména, takže následně by se k tomu účelu vybraná komanda vydala někoho zabít.“

I přes výše uvedené však Clarke patřil k té malé skupině vládních úředníků zabývajících se za úřadování Billa Clintona bojem proti terorismu, kteří

požadovali, aby CIA byla při využívání „povolení zabít“ agresivnější a aby prezident zákaz atentátů v rámci mantinelů, které vytyčil, nějak zmírnil. „No a v období po jedenáctém září se také téměř všechno, s čím jsme přišli ještě před tímto datem, opravdu uskutečňuje,“ prohlásil v této souvislosti.

Již brzy to mělo být úplně všechno – a ještě více.

RUMSFELD A CHENEY PŘIVEDLI DO VLÁDY VÝZNAMNÉ NEOKONZERVATIVCE, kteří v době, kdy byl prezidentem Bill Clinton, tvořili efektivní stínový kabinet: Pracovali v různých pravicově zaměřených ústavech nebo pro významné firmy nebo instituce ve vojenském průmyslu a výzvědných službách a připravovali se na návrat politické moci. Byli mezi nimi například Paul Wolfowitz, Douglas Feith, David Addington, Stephen Cambone, Lewis „Scooter“ Libby, John Bolton a Elliott Abrams. Řada z nich prošla určitou základní průpravou již v dobách, kdy Bílý dům obsadili republikáni Reagan a Bush starší, část – tak jako Rumsfeld a Cheney – dokonce mohla vzpomínat na éru Richarda Nixona a někteří pro změnu sehráli klíčovou roli při budování nové politiky zastřešené ultranacionalistickým Projektem pro nové americké století (PNAC). I když Clinton rozhodl, že použije sílu v Jugoslávii a Iráku, a dal zelenou i sérii náletů na některé další země, výše zmínění lidé vnímali jeho vládu jako téměř pacifistickou, která oslabil dominantní postavení USA a učinila je zranitelnými, jinými slovy byli přesvědčeni, že devadesátá léta minulého století byla obdobím „zanedbání obrany“ země. Neokonzervativci již dlouho vyslovovali názor, že po ukončení studené války zůstaly Spojené státy jedinou supervelmocí a že by své postavení měly agresivně šířit po celém světě, prostě překreslovat mapy a expandovat. Centrem jejich vize byla skutečnost, že výrazně vzrostl americký vojenský rozpočet, který již v roce 1992 naplánoval Cheney, ještě když byl ministrem obrany. Tento jeho návrh, který se jmenoval směrnice obranného plánování, „poskytl program pro udržení mimořádného postavení USA, který zamezuje vzestupu nějakého výrazného mocenského rivala a mezinárodní bezpečnostní pořádek utváří v souladu s americkými principy a zájmy“, jak neokonzervativci napsali v zakládací listině PNAC. Hlavními autory tohoto manifestu, který Cheney předložil začátkem devadesátých let, byli Wolfowitz a Libby, kteří v manifestu prohlašovali, že Spojené státy – jak jsem již výše uvedl – musejí být jedinou supervelmocí a jsou povinny přistoupit k veškeré nutné aktivitě, která by odradila „potenciální konkurenty od dokonce jen aspirace na výraznější regionální, neřku-li globální postavení“.

Jejich plán byl ovšem odmítnut mocnějšími silami v první vládě prezidenta Bushe mladšího, jimiž byli konkrétně předseda sboru náčelníků štábů generál Colin Powell, ministr zahraničních věcí James Baker a poradce pro národní bezpečnost Brent Scowcroft. Konečná verze celého dokumentu tak byla ve svých „imperialistických“ formulacích výrazně zmírněna, takže Cheney a neokonzervativci všeobecně se cítili značně rozladěni.

O deset let později, ještě před jedenáctým zářím, se tito lidé dostali opět k moci, protože prezidentem se znovu stal Bush; zmíněný plán tedy oprášili od nánosů času a začali jej opět prosazovat. Jeho hlavními myšlenkami byly expanze americké síly a také vybudování početně nevelkých elitních jednotek, určených pro zvláštní operace. „Naše ozbrojené síly musejí být v příštím století agilní, smrtící, schopny okamžitého nasazení a vyžadující jen minimální logistickou podporu,“ prohlášoval George Bush mladší v projevu během předvolební kampaně v roce 1999, v projevu připraveném Wolfowitzem a dalšími neokonzervativci. „Musíme být schopni dát najevo naši sílu i na dlouhé vzdálenosti a také během dnů nebo týdnů spíše než měsíců,“ řekl dále a pokračoval: „Co se případných bojů na pevnině týče, musejí být naše těžce vyzbrojené síly lehčí, a ty, které už lehké jsou, musejí disponovat větším smrticím účinkem, přičemž vše nasadit do akce musí být jednodušší.“

Neokonzervativci měli také představu, že Spojené státy by v celosvětovém měřítku měly ještě více ovládat přírodní zdroje a chodit do přímé konfrontace se zeměmi, které by jim v tomto úsilí stály v cestě. USA podle neokonzervativců měly také v řadě států aktivně uvažovat o změnách režimů, zejména co se týče Iráku bohatého na ropu. „Tito lidé jsou zapálenými stoupenci amerických vojenských intervencí, ale přitom jen málokdo z nich sloužil v armádě a ještě menší počet byl zvolen do nějakého veřejného úřadu,“ zato mají „neutuchající touhu po globální vojenské dominanci a pohrdají Organizací spojených národů, jakož i všeobecně multilateralismem čili spoluprací víceru zemí“, poznamenal v této souvislosti novinář Jim Lobe, který vzestup neokonzervativního hnutí sledoval v průběhu deseti let, až do 11. 9. 2001. Podle stoupenců tohoto proudu „budou Spojené státy vždy celosvětovou silou, mají morální zodpovědnost tuto sílu dávat najevo a jejich vojenská moc by měla být dominantní; měly by se angažovat v globálním měřítku, ale nikdy nebyt multilaterálními závazky omezovány v podnikání jednostranných aktů při sledování svých zájmů a hodnot, a měly by také mít strategické spojení s Izraelem. Saddám Husajn musí odejít ze scény, zdůrazňují tito lidé, protože ohrožuje Izrael a také Saudskou Arábii, a také proto, že shromáždil – a použil – zbraně hromadného ničení“. Jen pár týdnů po nastoupení do svých

úřadů vyvinuli Rumsfeld a Cheney velké úsilí, aby zvrátili tzv. Římský statut uznávající legitimitu Mezinárodního trestního soudu (čili dokument, který těsně před koncem svého volebního období podepsal prezident Clinton), protože odmítali, aby příslušníci americké armády mohli být případně kdekoliv na světě stíháni za nějaké své činy. Rumsfeld ostatně záhy poté, co se stal ministrem obrany, napsal, že pracovníky právního oddělení na svém ministerstvu i na dalších vládních úřadech Spojených států požádal, aby okamžitě rozhodli, „jak se z této záležitosti vyvázat a Clintonův podpis zase zrušit“.

Řada významných republikánů zabývajících se zahraniční politikou USA ovšem tyto osoby vnímala jako extremisty. „Když jsme je viděli vracet se do Washingtonu, všichni z nás, kteří se v té době ve městě pohybovali, říkali ‚Pane Bože, ti cvoci už jsou zase tady‘ – my jsme jim říkali cvoci,“ vzpomíná Ray McGovern, který pracoval dvacet sedm let v CIA. V sedmdesátých letech minulého století přitom agenturu vedl George Bush starší, a když ten se stal viceprezidentem země, McGovern mu radil v otázkách národní bezpečnosti. Ve chvíli, kdy se neokonzervativci dostali k moci, ihned oprášili názory, které předtím přední experti na zahraniční politiku ve vládách republikánů zahodili do koše, připomíná McGovern, podle něhož podobně extremistické myšlenky brzy opět „vstaly z popela a začaly být uskutečňovány“. Jejich stoupenci přitom prohlašovali, že Spojené státy „mají mnoho síly navíc, takže by ji měly exportovat a upevnit své postavení v kritických oblastech světa, například na Blízkém východě“.

Cheney a Rumsfeld působili po celá desetiletí jako vůdčí osobnosti tohoto militantního hnutí, přičemž v dobách, kdy byl prezidentem nějaký republikán, působili přímo z Bílého domu, zatímco když to byl demokrat, vyvíjeli svou činnost mimo vládu. Posláním jejich proudu bylo udělit exekutivě USA bezprecedentní pravomoci, které by jí umožnily vést tajné války a nejrůznější další bojové operace bez jakékoliv kontroly nebo dohledu, jakož i sledovat samotné Američany. Kongres podle představitelů tohoto hnutí neměl na podobné akce co dohlížet, jeho úkolem mělo být pouze financování těch, kdo by akce prováděli, zatímco prezidentský úřad měl být jakousi národně-bezpečnostní diktaturou, která by se zodpovídala jen svým vlastním názorům na to, co je pro zemi to nejlepší. Cheney a Rumsfeld spolu poprvé pracovali v Bílém domě v roce 1969, kdy stál v čele Spojených států Richard Nixon; druhý z jmenovaných si tehdy vzal k sobě do Úřadu pro ekonomické příležitosti coby asistenta právě Rumsfelda, který byl v té době ještě vysokoškolačkem. Pro Cheneyho bylo toto období výrazným odrazovým můstkem v budování kariéry, protože se začal pohybovat v mocenských kruzích

republikánské elity, a také startem jeho celoživotního úsilí udělit větší pravomoci exekutivě. V sedmdesátých letech ovšem otrásla Nixonovou vládou řada skandálů, ať již to byly neslavné vloupání do ústředí demokratů ve washingtonském komplexu Watergate, informace týkající se seznamu vnitrostátních „nepřátel“ nebo tajné bombardování Laosu a Kambodže, takže americký Kongres začal privilegia vlády a extrémní utajení její činnosti výrazně kritizovat. Útoky na výše zmíněné dvě země členové Kongresu odsoudili a přehlasovali i Nixonův návrh vetovat rezoluci o válečných pravomocích z roku 1973, který omezoval možnosti prezidenta schvalovat vojenské zásahy, nařídili naopak, že „než prezident pošle ozbrojené síly USA do nějakého nepřátelského prostředí nebo situací, které jasně naznačují, že se v takovém prostředí neodkladně ocitnou, musí celou záležitost konzultovat s Kongresem“. Kdyby tedy nebyl oficiálně vyhlášen válečný stav, prezident by byl do čtyřiceti osmi hodin povinen písemnou formou informovat americký zákonodárny sbor o jakékoliv vojenské akci „takového charakteru, který by vyžadoval nasazení ozbrojených sil Spojených států, jakož i o ústavním a legislativním oprávnění, za nichž by k podobnému nasazení mělo dojít, a také o odhadovaném rozsahu nepřátelského prostředí a časovém průběhu angažovanosti“. Cheney ovšem rezoluci o válečných pravomocích považoval za neústavní a narušení práv prezidenta coby vrchního velitele ozbrojených sil země a toto období označoval za jakýsi „bod nula“, co se autority nejvyššího představitele USA týče.

Po aféře Watergate musel Nixon odstoupit a Cheney přešel na funkci ředitele kabinetu prezidenta Forda, zatímco Rumsfeld se stal nemladším ministrem obrany v dějinách Spojených států. V roce 1975 Kongres svou snahu poodhalit „temný svět“ tajných operací schvalovaných Bílým domem ještě zesílil, a to v rámci tzv. Churchova výboru, pojmenovaného podle svého předsedy, kterým byl demokratický senátor za stát Idaho Frank Church. Tento výbor se zabýval širokou škálou zneužívání moci ze strany exekutivy, včetně sledování občanů samotných USA, a došel k závěru, že v zemi dochází k nelegálním tajným aktivitám, které probíhají bez jakékoliv kontroly ze strany soudů nebo nejvyššího zákonodárného sboru. Výbor také zkoumal, nakolik se v roce 1973 Spojené státy angažovaly ve svržení a smrti chilského socialistického prezidenta Salvadora Allendeho, který byl demokraticky zvolen, ovšem Gerald Ford využil svých exekutivních pravomocí a toto šetření zmařil. Cheney se zase v jednu chvíli během práce výboru pokusil přinutit FBI, aby začala vyšetřovat známého investigativního novináře jménem Seymour Hersch a aby ho i deník The New York Times obžalovala ze špionáže, což měla být odvěta za to, že Hersch v tomto listu odhalil nezákonné sledování Ameri-

čanů pracovníky CIA. Cílem jeho úsilí bylo zastrašit ostatní žurnalisty před pokusy poukazovat na tajné a kontroverzní jednání Bílého domu.

Požadavek jít po Hershovi Federální úřad pro vyšetřování odmítl. Závěr šetření výboru senátora Churcha byl navíc pro Cheneyho a jeho snahu posílit výkonnou moc katastrofou, protože v Kongresu byly vytvořeny další výbory, které dostaly za úkol kontrolovat americké výzvědné operace včetně těch tajných: V roce 1980 Kongres schválil zákon, podle něhož musel Bílý dům těmto novým výborům podávat zprávy o veškerých svých programech týkajících se sledování osob. Cheney i Rumsfeld se poté po velkou část své následné profesní kariéry snažili zmíněné výbory zrušit.

Když se liberální vládní období prezidenta Cartera chýlilo ke konci, dospěl Cheney k závěru, že pravomoci prezidenta byly „vážně oslabeny“. V letech, kdy v čele USA stanul Ronald Reagan, pracoval Cheney v Kongresu jako poslanec za stát Wyoming, kde byl vášnivým zastáncem prezidentova radikálního úsilí o opětovné posílení postavení Bílého domu. Jak ve své knize „Převzetí: Návrat imperiálního prezidentství a zničení americké demokracie“ poznamenal nositel Pulitzerovy ceny Charlie Savage, ministerstvo spravedlnosti se v té době pokoušelo ukončit „návrat zákonodárního sboru na scénu připomínající sedmdesátá léta“, takže si objednalo jistou zprávu, jejíž autoři prezidentský úřad vyzývali, aby ignoroval zákony, které „protiústavně zasahují do výkonné moci“. Bílý dům mohl na druhé straně využívat tzv. písemná prohlášení – čili výhrady k návrhům zákonů – s cílem přisuzovat jim jiný význam a také vydávat prezidentské výnosy, které pro změnu mohly být využity k obejití jakékoli kontroly ze strany Kongresu. Počátkem osmdesátých let se například Reaganova vláda maximálně angažovala v úsilí vyvolat pravicovou vzpouru proti levicovým sandinistům ve středoamerické Nikaragui, přičemž v centru tohoto snažení byla tajná americká podpora tamějším pravicovým „oddílům smrti“ zvaným Contras. Ronald Reagan také schválil zaminování nikaragujských přístavů, což vedlo k tomu, že Spojené státy byly Mezinárodním soudním dvorem v Haagu odsouzeny za nezákonné použití síly.

Když se americký Kongres v roce 1984 konečně rozhoupal a veškerou pomoc pro Contras schválením tzv. Bolandova dodatku zakázal, skupina lidí kolem Reagana, v jejímž čele stál plukovník Oliver North, který pracoval v Radě pro národní bezpečnost, začala v přímém rozporu s legislativou USA připravovat tajný plán na financování těchto pravicových rebelů. Potřebné peníze byly přitom získány z nelegálního prodeje zbraní Íránu, což bylo pro změnu porušení příslušného embarga. Čtrnáct osob z Reaganovy vlády včetně ministra obrany za to bylo později obžalováno, když však tento skandál vypukl a zákonodární

sbor Spojených států se agresivně pustil do jeho vyšetřování, Dick Cheney se tam naopak stal hlavním obráncem Bílého domu, jelikož zmíněný tajný plán, který kongresmani označili za protiprávní, hájil. Jeho tzv. menšinová zpráva odsoudila zkoumání kongresmanů týkající se Contras a Íránu jako „hysterické“, tvrdila, že dějiny „nám ponechávají jen málo pochybností, jestli vůbec nějaké, že prezident má podle očekávání hrát hlavní roli při uskutečňování zahraniční politiky USA“, a na závěr konstatovala, že „aktivity členů Kongresu směřující k omezení prezidenta v této oblasti by tudíž měly být s velkou mírou skepticismu přehodnoceny“ a, „jsou-li v rozporu s jeho zásadními zahraničně-politickými funkcemi, měly by být zakázány“.

Spojencům Cheneyho, kteří byli v souvislosti s výše uvedeným skandálem odsouzeni, udělil prezident George Bush starší milost, sám Cheney se stal ministrem obrany, přičemž tuto funkci zastával i během války v Perském zálivu v roce 1991. Po celou dobu, kdy stál v čele tohoto ministerstva, pokračoval v naplňování své vize obrovsky mocné exekutivy Spojených států a začal také budovat základy programu, které by postavení americké vlády pomohly upevnit, neboť se obrátil na velkou ropnou společnost Halliburton a ta vypracovala plán, jak co největší část armády USA zprivatizovat. Cheney si totiž brzy uvědomil, že kdyby jeho země mohla k vedení válek využívat služeb soukromých firem, ztížilo by to kontrolu podobných akcí a umožnilo větší utajení při jejich plánování i samotném uskutečňování, ať již by tyto války byly oficiálně vyhlášeny, nebo nikoliv. Později, konkrétně po značnou část devadesátých let minulého století, ostatně sám stanul v čele společnosti Halliburton a z této pozice vyvíjel maximální úsilí, aby byla vytvořena jakási „firemní“ stínová armáda, která se nakonec, když se v roce 2001 vrátil do Bílého domu, stala základní součástí jeho válek, a to jak těch tajných, tak veřejných. V době, kdy byl prezidentem Bill Clinton, působil Cheney pro změnu v neokonzervativním Americkém institutu pro podnikání a výzkum politiky, kde připravil politický a vojenský program, který mohl být použit ve chvíli, kdy se jeho strana vrátí k moci. Když byl později do funkce prezidenta Spojených států uveden George Bush mladší, stal se Cheney nejmocnějším viceprezidentem v dějinách této země a navíc se neustále snažil tuto moc ještě více rozšiřovat.

DESÁTÉHO ZÁŘÍ ROKU 2001, DEN PŘEDTÍM, NEŽ PŘI LETU ČÍSLO 77 vrazil do západní části Pentagonu Boeing 757 společnosti American Airlines, se v budově nacházel i Donald Rumsfeld a pronášel jeden ze svých prvních důležitých projevů ve funkci ministra obrany. Uvnitř přitom na příslušných

místech visely už dva jeho portréty, přičemž jeden ho ukazoval coby nejmladšího člověka v čele tohoto úřadu, zatímco ten druhý coby naopak nejstaršího. Jedenácté září ještě nenastalo, ale Rumsfeld už stál na stupínku a chystal se vyhlásit válku.

„Tématem dnešního dne je nepřítel, kterého lze označit za hrozbu – a to vážnou hrozbu – pro bezpečnost Spojených států amerických,“ hřímal Rumsfeld a pokračoval: „Tomuto nepříteli patří jedna z posledních oblastí na světě, kde je ještě zavedeno centrální plánování a kde se vládne nařizováním pětiletých plánů. Zmíněný nepřítel se z jednoho jediného hlavního města snaží v různých časových pásmech, na kontinentech, v oceánech i jinde vnucovat jiným své požadavky. S brutální vytrvalostí dusí svobodné uvažování a drtí nové myšlenky, narušuje obranu USA a životy jejich mužů i žen v uniformách vystavuje riziku.“ Tento starý studenoválečník poté svým novým zaměstnancům řekl: „Možná se zdá, že tenhle nepřítel připomíná bývalý Sovětský svaz, ale ten už neexistuje. Naši dnešní oponenti jsou sofistikovanější a nesmiřitelnější. Možná se domníváte, že teď popisují některého z posledních sešlých světových diktátorů, ale jejich dny už jsou také téměř sečteny a navíc se nemohou vyrovnat síle a velikosti nepřítele, o kterém mluvím. Ten má také blíž k našim domovům. Tím nepřítelem je totiž byrokracie na tomto ministerstvu.“ V sázce, řekl dále, je mnoho, „a koneckonců je to otázka života a smrti každého Američana.“ Rumsfeld svým posluchačům, jimiž byli ministerští úředníci, kteří dříve pracovali ve vedení zbrojařských firem, také sdělil, že má v úmyslu omezit vedení válek Spojenými státy. „Někdo by se mohl ptát, jak může ministr obrany kritizovat Pentagon před svými vlastními lidmi, tomu však odpovídám, že mým úmyslem není na něj útočit, nýbrž jej osvobodit od něj samotného,“ vysvětloval. Rumsfeld později tuto aktivitu označoval za svou „revoluci ve vojenství“ a stejný výraz používal i jeho štáb.

Bushův „hvězdný“ zahraničně-politický tým se chopil moci s programem, podle kterého měla být americká armáda radikálně zreorganizována a mělo být ukončeno tak to, co jeho členové označovali za oslabení národní obrany během éry Billa Clintona; jejich cílem bylo též obnovit úsilí o systém obrany s nasazením obrovského množství raket, který podporovali Reagan a další studenoválečníci. Rumsfeldův náměstek Douglas Feith v této souvislosti později vzpomínal: „Když začátkem roku 2001 vstoupil do Bílého domu George Bush mladší, byla sice hrozba terorismu ze strany stoupců džihádu jednou z obav americké vlády, ale věnovala se jí menší pozornost než Rusku.“ Zaměřeni na „terorismus“ se v prvním období této vlády soustředilo na ohrožení konkrétními státy (Íránem, Sýrií, Severní Koreou a Irákem) a na změnu režimů

v těchto zemích. Cheney a Rumsfeld věnovali v devadesátých letech minulého století velké množství času vytyčení postupu, jak by se na Blízkém východě přepisovaly mapy, ale na „asymetrickou“ hrozbu al-Káidy a dalších teroristických skupin pozornost upřena nebyla, jejich obsesí byl prostě Irák, nikoliv tato organizace. „My jsme se od samého začátku zaměřovali na Saddáma Husajna a přemýšleli, jak bychom ho mohli zničit a přeměnit Irák v novou zemi,“ vzpomínal pro změnu tehdejší ministr financí Paul O’Neill a pokračoval: „Kdyby se nám to podařilo, vše by se vyřešilo, jen najít způsob, jak to provést, v takovém tónu se to neslo, takže prezident prohlásil ‚Fajn, běžte a najděte mi způsob, jak to udělat.‘“ Když se prvního února 2001 podruhé sešla Rada pro národní bezpečnost této nové vlády, Rumsfeld tam řekl natvrdo: „Co musíme mít opravdu na mysli, je jít po Saddámovi.“

Je ironií, že Rumsfeld, který tak rád označoval vládu Clintona za slabou a coby neokonzervativce obviňoval demokraty, že při sledování al-Káidy naprosto zaspali, se sám původně, ještě před jedenáctým zářím, nedomníval, že by od ní mohla přijít nějaká bezprostřední hrozba. Novinář Bob Woodward v této souvislosti popisoval, jak probíhalo setkání, ke kterému údajně došlo desátého července 2001 čili dva měsíce před útoky unesenými letadly v New Yorku a Washingtonu. Ředitel CIA George J. Tenet se tehdy sešel v Langley ve státě Virginia s Coferem Blackem, vedoucím Centra boje proti terorismu této agentury, a oba muži spolu probírali, co nejnovějšího americká zpravodajská služba zjistila o bin Ládínovi a al-Káidě všeobecně. Black podle Woodwarda „předložil získané poznatky, které se skládaly z odposlechů a další přísně tajné výzvědné činnosti, a ty ukazovaly na rostoucí pravděpodobnost, že tato teroristická organizace brzy napadne Spojené státy. Bylo to obrovské množství pouhých fragmentů a dalších drobností, ale ve svém celku to bylo něco velmi naléhavého, pro šéfa CIA tak naléhavého, že se rozhodl i s Blackem okamžitě odjet do Bílého domu“. V té době „měl Tenet problémy přesvědčit své nadřízené, co bin Ládín bezprostředně chystá, mimo jiné proto, že ministr obrany Donald H. Rumsfeld zpochybňoval všechny ty odposlechy i další výsledky zpravodajské práce. Nemůže tohle všechno být jen nějaká grandiózní mystifikace?, ptal se a naznačoval, že to třeba byl jen plán, jak sledovat reakce a obranu Spojených států“. Jakmile Tenet a Black získané informace prošli, ředitel CIA každopádně ještě z auta cestou do Bílého domu zavolal Condoleeze Riceové, poradkyni prezidenta pro národní bezpečnost. Když se s ní však ještě toho dne setkali, podle Woodwarda „měli pocit, že s ní nejsou na stejných vlnových délkách. Byla sice zdvořilá, ale cítili, že je de facto odmrštila. Cofer Black k tomu později řekl: „Jediná věc, kterou jsme neudělali, bylo zmáčknout ten kohoutek pistole, kterou jsme jí drželi u hlavy.“

Jedenáctého září narazila do Světového obchodního centra a Pentagonu letadla řízená jejich únosci, Rumsfeldovi a jeho týmu však netrvalo dlouho si uvědomit, že boj proti terorismu neohrožuje jejich plány v Iráku, naopak by mohly poskytnout záminku k jejich uskutečnění. Co je však možná ještě důležitější, situace po těch útocích umožnila Rumsfeldovi, Cheneymu a jejich kohortě naplnit jejich dlouhodobé ambice vytvořit ve Spojených státech co nejmocnější exekutivu, která by disponovala téměř neomezeným právem vést války po celém světě, protože existenci takové vlády by podle nich ospravedlňovalo globální ohrožení národní bezpečnosti USA. Cíle a plány, o nichž dosud hovořili ztišeným hlasem a při neformálních schůzkách, se tak měly brzy stát oficiální politikou země.

Když „válečný tým“ prezidenta Bushe začal chystat odpověď na útoky z jedenáctého září, Rumsfeld ze všech nejvíce požadoval, aby na seznam cílů odvety byl okamžitě zařazen Irák. Ještě před schůzkami, které Bush svolal na patnáctého a šestnáctého září 2001 do Camp Davidu, připravil pro Rumsfelda jeho náměstek Douglas Feith dokument, v němž byly uvedeny „cíle, proti kterým je třeba s okamžitou naléhavostí již v prvotní fázi něco podniknout“, přičemž za tyto cíle byly označeny al-Káida, Tálibán a Irák. „Postup byl od noci z dvanáctého na třináctého září naprosto jasný,“ řekl mi v této souvislosti generál Hugh Shelton, tehdejší předseda sboru náčelníků štábů a nejvýše postavený vojenský poradce prezidenta Bushe. Rumsfeld a také Wolfowitz, jak Shelton vzpomínal, začali okamžitě požadovat útok na Irák, říkali: „Musíme do Iráku vstoupit a musíme to udělat teď hned“, i když podle něho „neexistovala nejmenší stopa, nebylo jediné písmenko, nic, co by naznačovalo nějakou souvislost“ s událostmi z jedenáctého září. „Už té noci se však přesto začalo bubnovat, a jim se nelíbilo, že když jsem tehdy dorazil do kanceláře s plány, jak na ty útoky reagovat, v žádném z nich se nemluvílo o Iráku.“ Richard Clarke z Rady pro národní bezpečnost zase řekl, že ho Bush dvanáctého září třikrát žádal, aby zjistil „jakoukoli stopu“ dokazující roli Iráku při napadení New Yorku a Washingtonu letadly, zatímco Wolfowitz poslal Rumsfeldovi strategický dokument, ve kterém se pravilo, že „dokonce i jen desetiprocentní pravděpodobnost dokazující zosnování těchto útoků Saddámem Husajnem“ by znamenala, že „odstranění podobné hrozby by měla být udělena ta nejvyšší priorita“. Naopak k Sheltonovi se jako další odpůrce invaze do Iráku přidal jeden z jeho předchůdců, totiž generál Colin Powell, v té době již ministr zahraničí. O deset let dříve, během války v Perském zálivu, se tento člověk střetl s Wolfowitzem – tehdy náměstkem ministra obrany – a s hlavními civilními ideology v Pentagonu kvůli jejich přání, aby americké jednotky v Iráku pokračovaly až do Bagdádu a svrhly

Husajna. Powell a tradiční konzervativci jako James Baker (bývalý ministr zahraničí) nebo Brent Scowcroft ten spor vyhráli, ale teď, když měl každý v čerstvé mysli jedenácté září, byli si Wolfowitz a příslušní ideologové jisti, že budou moci dosáhnout svých cílů.

V Camp Davidu Wolfowitz nadále prosazoval napadení Iráku, vzpomínal Shelton, i když jak on, tak Powell a také významní lidé z výzvědných služeb oponovali, že neexistují žádné důkazy, které by naznačovaly jakékoliv spojení této země s teroristickými útoky na Spojené státy. Diskuse se poté stočila na Afghánistán coby potenciální cíl, protože byla útočištěm al-Káidy, „ale Wolfowitz věren svému stylu prohlásil, že něco takového je třeba použít jako ospravedlnění k invazi do Iráku“, vybavoval si Shelton. V prvotním období po jedenáctém září poskytoval prezidentovi Bushovi nejrůznější informace také dr. Emile Nakhleh, v té době důležitý analytik CIA, který tam působil již deset let, přičemž většinu tohoto času strávil na cestách po muslimských zemích na celém světě, oficiálně coby vědecký pracovník. V agentuře založil Program strategické analýzy politického islámu a jako odborníka na militantní islámská hnutí a vlády Blízkého východu si ho CIA „půjčila“, přičemž tam měl postavení, které by se dalo přirovnat k tříhvězdičkovému generálovi. Nakhleh mi řekl, že když Rumsfeld a Wolfowitz při těch prvních schůzkách požadovali útok na Irák, v jednu chvíli vstal a řekl jim: „Jestli chcete jít po tom zkurvysynu Saddámovi, prosím, ale my nemáme žádné informace o jeho spojení s al-Káidou nebo všeobecně s terorismem a nemáme ani žádné jasné informace“ o tom, že by disponoval zbraněmi hromadného ničení. „Můj závěr – jakož i ten, který po prvních několika schůzkách učinili jiní analytici – byl, že tito lidé byli odhodláni rozpoutat válku, že ten vlak prostě vyjel ze stanice nehledě na úroveň předložené zpravodajské práce,“ vzpomínal Nakhleh. George Bush diskusi o Iráku na čas odložil, protože ještě jako prezidentský kandidát se zavázal neangážovat v „budování státu“ takovýmto způsobem, a prohlašoval, že chce provádět „skromnou“ zahraniční politiku, ale jeho názory se vyvíjely velmi rychle.

Trvalo určitou dobu a více jak deset návštěv v budově CIA, které vykonával Cheney a ředitel jeho úřadu „Scooter“ Libby, než se podařilo shromáždit dostatečné množství „důkazů“, že Irák skutečně vlastní zbraně hromadného ničení, a bylo tak možné uskutečnit jejich plán na invazi do této země. Mezitím neokonzervativci pokračovali v boji jiného druhu, a sice proti kontrole vlády a požadavkům, aby se musela zodpovídat za podniknuté kroky. Boje Ústřední zpravodajské služby a zvláštních vojenských útvarů v Afghánistánu byly zpočátku jen „procházkou růžovým sadem“, a v tisku se tudíž objevily

pompézní titulky oznamující s velkou slávou rychlost a rozhodnost americké armády proti slabé vládě Tálibánu, Cheney i Rumsfeld a jejich neokonzervativní náměstci však v té době již horečně připravovali globální válku, která se měla dotknout i samotných Spojených států, protože se chystaly nepovolené odposlechy jejich občanů, masivní zatýkání přistěhovalců arabského původu a z Pákistánu nebo jiných muslimských zemí a také obrovské omezení občanských práv Američanů všeobecně. Aby takovou válku mohli skutečně vést, museli by rozpustit, nebo alespoň ovládnout úřady zabývající se kontrolou a právním zkoumáním podobných činů čili něčeho, co postupně budovaly jednotlivé vlády USA; to by otevřelo dveře nejrůznější taktice, která se již, pravda, používala i předtím, ale nyní by bylo možné se k ní uchýlit v nevídaném měřítku, ať už by to byly všelijaké tajné operace, věznění bez soudu, únosy, nebo dokonce atentáty, aktivita eufemisticky nazývaná „zaměřování cílů velké hodnoty“.

PO ÉŘE REAGANA A BUSHE STARŠÍHO, KDY BYLA VÝZVĚDNÁ ČINNOST jako instituce překažena skandálem Írán–Contras, zavedl prezident Clinton více kontrolních mechanismů a schvalování této činnosti zahrnující i usmrcování osob začalo spadat pod přísný legislativní systém. Když buď on sám, nebo jeho poradce pro národní bezpečnost chtěli podniknout nějaké utajené kroky, muselo to projít interním kontrolním systémem. První na řadě byla CIA, kde příslušnou zákonnost zkoumala její generální rada a poté záležitost předala k dalšímu šetření dvěma samostatným výborům této agentury, z nichž první se jmenoval Skupina pro plánování tajných operací a druhý Skupina pro kontrolu tajných operací, a tyto výbory měly případně navrhnout i změny. Ve chvíli, kdy oba výbory navrhovanou akci prozkoumaly a přišly případně i s nějakými úpravami, vrátilo se to celé zase ke generální radě k závěrečnému vyhodnocení legálnosti celé věci a teprve poté záležitost putovala zpět do Bílého domu. V sídle prezidenta to ovšem bylo předloženo pro změnu Meziagenturní pracovní skupině pro tajné operace, která byla složena z představitelů různých agentur z oblasti exekutivy a zkoumala potenciální následky příslušného návrhu, například i zda se nepříčí americké legislativě. Nakonec se celou věcí zabývali ještě ředitelé zmíněných agentur a jejich náměstci, až teprve poté se předložila ke schválení prezidentovi, přičemž je třeba konstatovat, že podobné návrhy málokdy tímto procesem prošly.

Když do svého úřadu začátkem roku 2001 nastoupil prezident Bush, jeho vláda naznačila, že hodlá mnohé z výše zmíněných kontrol a forem dohledu

v totožné podobě zachovat, a skutečně, prezidentská směrnice o národní bezpečnosti, kterou podepsal třináctého února, byla téměř věrným obrazem systému schvalování tajných operací vypracovaného za Clintona. V březnu stejného roku se však Bush obrátil na svou poradkyni pro národní bezpečnost Condoleeazu Riceovou, aby požádala CIA o „vypracování nové série pravomocí, které by se týkaly tajných operací v Afghánistánu“, a odborník na boj s terorismem Richard Clarke velmi prosazoval odvety úder proti al-Káidě za její napadení plavidla amerického vojenského námořnictva Cole v říjnu roku 2000 u pobřeží Jemenu; řada tehdejších návrhů tak jako za prezidenta Clintona zahrnovala cílit na vedení zmíněné organizace v Afghánistánu. Koncem května se Clarke, Cofer Black a vedoucí oddělení CIA zabývající se osobou bin Ládina sešli s Riceovou a šéfem agentury Tenetem a prodiskutovali „zahájení ofenzívy“ proti al-Káidě. Ústřední zpravodajská služba v té době již, pravda, organizovala různé nepřátelské aktivity proti bin Ládinovi, ale výše zmínění lidé se shodovali v tom, že jestli mají této teroristické organizaci „zlomit vaz“, potřebují nějaký plán; v této souvislosti také podpořili tajnou pomoc Uzbekistánu, ovšem tzv. Severní alianci a dalším protitalibánským skupinám uvnitř samotného Afghánistánu žádnou významnější podporu nenabídlí, jinými slovy pokračovali ve stejném přístupu k tomuto státu a k al-Káidě, jaký zaujal už Clinton, jen soustředěněji a s větším přísunem financí.

Předběžná verze nové prezidentské směrnice o národní bezpečnosti týkající se boje proti terorismu byla dána do oběhu v červnu a zástupce poradce pro národní bezpečnost Stephen Hadley ji před příslušnou komisí zabývající se jedenáctým zářím charakterizoval jako „nepochybně ambiciózní“, přičemž se zmínil o její několikaleté přípravě zahrnující „veškeré instrumenty státní moci“ včetně dalekosáhlého programu tajných operací. Poté byl tento dokument předmětem diskuze ještě účastníků pěti dalších různých schůzek na úrovni náměstků, než se předložila lidem v těch nejvyšších funkcích. Při jednom takovém jednání v srpnu 2001 došel výbor náměstků rady pro národní bezpečnost „k závěru, že nebude protizákonné, jestliže CIA zlikviduje bin Ládina nebo některého z jeho zástupců“ pomocí bezpilotního letadla Predator.

Využívání podobných letounů se později stalo jednou z hlavních součástí systému, při kterém USA cíleně zabíjely konkrétní osoby, ale před jedenáctým zářím ještě velký počet pracovníků Bushova týmu pro boj s terorismem s něčím podobným nesouhlasil. V posledním roce Clintonovy vlády, pravda, Spojené státy začaly tyto stroje posílat z tajné základny K2 v Uzbekistánu nad

Afgánistán a existoval i program vytvoření podobného letadla se zbraněmi na palubě, ale ten byl zatím jen ve fázi vývoje. Cofer Black v této souvislosti prohlašoval, že k účelům průzkumu by se bezpilotní letouny používat vůbec neměly, a navrhol, aby vláda s jejich nasazováním počkala až do chvíle, kdy budou vyzbrojeny; upozorňoval také, že v roce 2000 byl jeden letoun „Predátor“ nad územím Afghánistánu zaměřen, takže tálibánská vláda vydala povel k okamžitému startu svých stíhaček typu MiG. „Nevěřím, že případná hodnota vyplývající z rekognoskace by vyvážila riziko možného ukončení tohoto programu, protože by nám velmi uškodilo, jakmile by Tálibánci před kamerami CNN ukazovali shořelé zbytky takového letadla,“ varoval Black a vláda ve Washingtonu skutečně nakonec rozhodla zastavit v Afghánistánu využívání těchto letounů pro topografické účely a počkat, dokud nebudou vybaveny příslušnými střelami. Lidé z týmu zabývajícím se bojem proti terorismu, jako byli například Black a Clarke, proto budoucí použití „predátorů“ k zabíjení předem vytipovaných lidských cílů velmi prosazovali, vysocí představitelé CIA však vyjadřovali vážné pochybnosti, že by takovýto program měla mít na starosti jejich agentura, přičemž opakovali mnohé z obav členů podobného týmu prezidenta Clintona, obavy se týkaly vypracování amerického seznamu osob určených k likvidaci. Zejména George Tenet se podle komise k jedenáctému září „ptal, zda by skutečně jako ředitel Ústřední zpravodajské služby měl řídit jeden z těchto vyzbrojených letounů. „Jde o novou věc“, řekl nám, a vyvolal tak řadu klíčových otázek, například kdo všechno by měl vydávat jednotlivé rozkazy, kdo by měl rozhodovat o bezprostředním odpálení střel, anebo zda by nejvyšším představitelům USA nevadilo, že tohle všechno by měla řídit CIA, protože by to tudíž šlo mimo systém obvyklého armádního velení a kontroly“. Charles Allen, který byl v letech 1998 až 2005 zástupcem ředitele této agentury zodpovědným za shromažďování informací, v této souvislosti uvedl, že ani on, ani třetí nejvýše postavený člověk v Ústřední zpravodajské službě A. B. „Buzzy“ Krongard „by se spuštěním toho kohoutku, jak se již dříve vyjádřili, neměli žádný problém, ale že ředitel Tenet se nad něčím podobným zhroutil“, a dodal, že žádný z pracovníků CIA neměl oprávnění použít bezpilotní letadla při hromadných atentátech na nějaké osoby, a to i kdyby to byli teroristi.

Zatímco v této agentuře příslušné diskuse pomalu končily, Bushova vláda až čtvrtého září, pouhý týden před útoky v New Yorku a Washingtonu, svolala schůzku „nejvyšších šéfů“ k projednání hrozby ze strany al-Káidy. Na schůzce byl oficiálně přednesen návrh prezidentské směrnice o národní bezpečnosti, která byla „jen s minimálními připomínkami“ schválena k podpisu hlavou

státu; poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová mimochodem údajně Bushovi řekla, že podle jejího názoru bude trvat asi tři roky, než se tento ambiciózní program podaří zavést do praxe. O šest dní později Stephen Hadley pokračoval v nátlaku na ředitele CIA a jeho agenturu, aby připravili předběžnou verzi legislativních pravomocí „pro ‚široký program tajných operací‘, se kterým počítá příslušný návrh prezidentské směrnice“. Hadley Teneta také požádal, aby připravil seznam opatření, „která by posvětila rozsáhlou škálu dalších podobných aktivit včetně zajištění nebo použití síly vedoucí k usmrcení osob“ z al-Káidy, „které mají na starosti velení a kontrolu“. Tato část by podle tehdejší zprávy komise zabývající se jedenáctým zářím pozměnila dokumenty z doby vlády Billa Clintona a měla by být dostatečně obsáhlá, „aby se mohla vztahovat i na jakékoliv další uvažované tajné operace“ týkající se Usámy bin Ládina. Bushova vláda tedy pracovala na rozšíření spektra přijatelného použití síly s cílem zlikvidovat vůdce al-Káidy a jeho hlavní zástupce, ovšem celý tento proces byl poznamenán stejnými obavami, jaké byly vyslovovány již za Clintona, co se udělení výrazných pravomocí zabíjet týče. Bílý dům se za George Bushe vydával na cestu, která byla podobná té nastoupené jeho předchůdcem, protože se také snažil nějak obejít zákaz provádění atentátů, ale zároveň nadále požadoval pečlivé prozkoumání každé takové navrhované operace.

Jedenáctého září roku 2001 se však všechno výše zmíněné změnilo. Nezaniklo jen newyorské Světové obchodní centrum, pryč byly i veškerý systém kontroly a zkoumání tajných operací, které by případně vedly k usmrcení, tudíž systém, který byl v průběhu předchozího desetiletí tak pečlivě budován.

„POUZE KRIZE – SKUTEČNÁ NEBO OČEKÁVANÁ – VEDE KE SKUTEČNÉ ZMĚNĚ,“ napsal ve své knize *Kapitalismus a svoboda* Milton Friedman. Tento idol konzervativců byl klíčovým poradcem několika republikánských vlád a za prezidenta Bushe měl velký vliv na řadu lidí v Bílém domě; byl školitelem Rumsfelda, když tento teprve začínal, a jeho názor chtěli pravidelně slyšet Cheney i další přední vládní činitelé z řad neokonzervativců. Friedman říkával: „Když se dostaví krize, podniknuté kroky závisejí na myšlenkách, které v té době panují, a to je podle mne naším základním úkolem – pracovat na alternativách ke stávající politice a snažit se, aby tato paralelní řešení byla aktuální a k dispozici do chvíle, kdy se něco politicky nemožné stane politicky nevyhnutelným.“

Útoky z jedenáctého září a téměř jednohlasná podpora Kongresu (i když jej ovládali demokraté) poskytly významným lidem v týmech George Bushe zabývajících se národní bezpečností a obranou – kteří během osmi let, kdy byl prezidentem Bill Clinton, ale ještě i déle, na takových alternativách pracovali – obrovskou příležitost proměnit své názory ve skutky. V děsivé předpovědi budoucího vývoje napsali třináct měsíců před událostmi v New Yorku a Washingtonu nekonzervativci z Projektu pro nové americké století ve zprávě nazvané Rekonstrukce amerického systému obrany, že „proces transformace vyústí v revoluční změnu, ale trvat zřejmě bude dlouho, leda že by došlo k nějaké katastrofické nebo katalyzační události, například novému Pearl Harboru“. Cheney a Rumsfeld možná nebyli schopni vidět, jak se jedenácté září blíží, rozhodně se však předvedli jako mistři v jeho využití. „Ten útok, to byla jedna z těch událostí v dějinách, která obsahovala dostatečný náboj k probuzení nových myšlenek a také přehnaně spokojených lidí,“ vzpomínal v této souvislosti Douglas Feith. „Pro mnoho osob – přátel i nepřátel, ve Spojených státech i jinde – to byla příležitost pro novou budoucnost a Rumsfeld, Wolfowitz i já jsme sdíleli názor, že prezident měl v této souvislosti povinnost využít svých výlučných pravomocí.“

Právo vyhlásit válku má podle americké ústavy Kongres, nikoliv prezident, ale sedmdesát dva hodin po útocích na Světové obchodní centrum podnikli zákonodárci země radikální krok jiným směrem: 14. září Sněmovna reprezentantů i Senát poskytly Bushovi do té doby nevídanou volnost k vedení globální války, protože schválily tzv. oprávnění k použití vojenské síly. Právilo se v něm, že „prezident má právo použít veškerou nutnou a vhodnou sílu proti těm zemím, organizacím nebo osobám, které podle něho plánovaly, schválily, provedly nebo přispěly k uskutečnění teroristických útoků, k nimž došlo jedenáctého září 2001, případně takovým organizacím nebo osobám poskytly útočiště, protože se tak v budoucnu má předejít jakýmkoliv podobným aktům mezinárodního terorismu ze strany těchto zemí, organizací nebo osob vůči Spojeným státům“, přičemž to, že se v textu objevilo i slovo „osoby“, vláda pochopila jako udělení souhlasu k atentátům. V Senátu tento dokument schválili jednomyslně a ve Sněmovně reprezentantů byl jen jeden člověk proti, konkrétně kalifornská liberální demokratka Barbara Lee, která před členy dolní komory toho dne prohlásila třesoucím hlasem, že „jakkoliv těžké bylo zaujmout takovýto postoj, alespoň někteří z nás zkrátka musejí volat po rozvaze, alespoň někdo z nás musí být ten, kdo řekne ‚pojďme mít na chvíli odstup a zamysleme se nad důsledky našeho dnešního jednání‘, jinými slovy musíme dát pozor, abychom nevstoupili do války, která by neměla konce,

a my bychom nedisponovali žádnou strategií, jak ji ukončit, a neměli bychom ani jasný cíl, na něž se zaměřit“. Dvouminutový projev této poslankyně byl ze strany Kongresu maximem jakéhokoliv omezení obrovských pravomocí a oprávnění k vedení války, které Bílý dům požadoval.

Bushova vláda, posílena drtivou podporou z obou politických stran k vedení globální války, která by neuznávala žádné hranice, a nepřítel by nebyl z žádné konkrétní země, označila celý svět za jedno velké bojiště. „Musíme ovšem pracovat v určitém pološeru, chcete-li“, prohlásil v této souvislosti šestnáctého září 2001 Dick Cheney v pořadu televize NBC Meet the press a naznačil tím, co přijde. „Musíme nějaký čas strávit ve stínu světa zpravodajských služeb: Mnohé z toho, co je třeba udělat, chceme-li uspět, bude muset být vykonáno potichu, bez jakékoliv diskuse, jen s využitím zdrojů a metod, které mají k dispozici naše výzvědné složky.“ O dva dny později Bush výše zmíněné oprávnění veřejně podepsal a to se tak stalo zákonem, ale již o den dříve udělal to samé tajně v případě jiného dokumentu, který byl daleko významnější. Byla to dodnes vysoce důvěrná prezidentská směrnice povolující CIA zajmout a věznit podezřelé bojovníky všude na naší planetě, což by vedlo k vytvoření celé sítě tzv. „černých míst“, jak je lidé z vlády interně nazývali; ty by pak mohly být využívány k internaci a výslechům vězňů. Směrnice také odstranila z procesu schvalování atentátů překážky v podobě kontrol a vyhodnocování, které mělo provádět několik různých agentur. Vůbec nejdůležitější však možná bylo, že skončila praxe, podle níž musel prezident podepsat každou individuální tajnou operaci (zahrnující případně i usmrcení) zvláště, vládní právníci totiž došli k závěru, že zákaz vražd na objednávku se netýká osob, které jsou označovány za „teroristy“, a CIA tak byla dána velká volnost v průběžném schvalování atentátů. Byla to mimochodem právě tato instituce, která se podle přání Bushe měla alespoň v první fázi takového úkolu ujmout, a prezident si na tu práci již také vybral ideálního kandidáta do funkce hlavy celého tohoto programu.

COFER BLACK STRÁVIL VELKOU ČÁST SVÉ PROFESNÍ DRÁHY VELMI nenápadně v Africe: Práci agenta CIA si poprvé vyzkoušel v Zambii během občanské války v sousední Rhodesii, nato působil v Somálsku a také v Jihoafrické republice, konkrétně v době, kdy tamější režim vyznávající apartheid vedl brutální boj proti černošské většině. Žil také v Zairu, kde pracoval pro tajný program Reaganovy vlády, jehož cílem bylo vyzbrojit antikomunistické síly v Angole. Začátkem devadesátých let čili daleko dříve než pro většinu

ostatních lidí zabývajících se bojem proti terorismu se pro Blacka stal vyslovenou obsesí bin Ládín, kterého označil za velkou hrozbu, a prohlašoval, že musí být „neutralizován“. V letech 1993 až 1995 působil pod diplomatickým krytím na velvyslanectví USA v súdánském Chartúmu, a to jako rezident CIA. V Súdánu pobýval i bin Ládín, který tam budoval svou mezinárodní síť a přetvářel ji do „Fordovy nadace sunnitsko-islámského terorismu“, jak tuto organizaci po skončení Blackova pobytu v zemi nazvala CIA. Agenti řízení rezidentem na americké ambasádě, kteří po bin Ládínovi šli, se ovšem museli řídit „operativními direktivami“ z doby, kdy byl prezidentem Bill Clinton, a ty jim povolovaly jen shromažďování informací o saúdském miliardáři a jeho síti. Black chtěl dostat zelenou nechat ho zlikvidovat, ale Clinton tehdy ještě nepodepsal příslušný dokument, to udělal až po bombových útocích na africká velvyslanectví Spojených států v roce 1998. „V té době byla bohužel povolání zabít – oficiálně se jim říkalo rozhodnutí o usmrcení – v CIA ještě tabu,“ řekl v této souvislosti její tajný agent Billy Waugh, který s Blackem úzce v Súdánu spolupracoval. „Začátkem devadesátých let jsme tak byli nuceni držet se pokryteckých návodů právníků a rádoby reformátorů,“ vysvětloval. Jedním z jeho odmítnutých nápadů byl údajně plán zabít bin Ládína v Chartúmu a jeho tělo odhodit na pozemek tamějšího velvyslanectví Íránu ve snaze obvinít z vraždy právě tento stát; Cofer Black se přitom podle Wauga touto myšlenkou vysloveně „nadchl“.

Black začal znovu žádat o svolení zlikvidovat zmíněného teroristu v prvním období Bushovy vlády. „Navštěvoval mne v kanceláři a obšťastňoval vyprávěním, kolikrát se snažil ještě před jedenáctým zářím něco s tím Ládinem udělat,“ vzpomínal Lawrence Wilkerson, tehdy šéf kabinetu ministra zahraničí Colina Powella. Black, jak mi Wilkerson prozradil, to říkal, „protože v důsledku nedostatečné odvahy vojenské jednotky Delta a nedostatečných kompetencí úředníků CIA mu nikdy nebylo umožněno něco podniknout“. Také mu prý řekl, že „pokaždé, když byla Delta oslovena, vypracovala celý seznam otázek, například ‚Jaký typ zámku a hřebíků má bin Ládín na dveřích?‘ nebo ‚Jaké je sériové číslo toho zámku?‘ a podobně, což je obvyklý postup, když jednotky zvláštního určení něco nechtějí udělat“. Podobný přístup ovšem již brzy přestal být naprosto žádoucí, z čehož měl Black samozřejmě radost.

Šestého srpna 2001 pobýval prezident Bush na svém ranči v Crawfordu ve státě Texas a tam obdržel pravidelnou každodenní informaci, která se tentokrát jmenovala „Bin Ládín je odhodlán udeřit na USA“. Text se dvakrát zmiňoval o možnosti, že agenti al-Káidy se možná pokusí unést letadla, protože

zjištění FBI „poukazují na příklady podezřelé aktivity odpovídající přípravám na takové přepadení nebo na jinou formu útoku, a to včetně nedávného sledování federálních budov v New Yorku“. O devět dní později řekl Black v Pentagonu účastníkům tajné konference o boji proti terorismu: „Brzy budeme napadeni, mnoho Američanů zahyne a dojít k tomu opravdu může na území Spojených států.“

Bush a Cheney po jedenáctém září přepsali pravidla hry, a Black se tedy již nemusel uchýlovat k žádným hrozbám, když chtěl získat povolení k nějaké operaci, jejíž součástí mělo být i usmrcení příslušné osoby. „Osobně jsem celou věc pocítoval tak, že to konečně oficiálně začalo,“ vzpomínal později. „Přirovnal bych tu situaci k psovi ze smetiště, který byl přivázan, ale teď se ho chystali dát tak říkajíc na volno, a já se prostě už nemohl dočkat.“ Při prvním setkání s Georgem Bushem po teroristických útocích unesenými letadly mu Black načrtl, jak se v Afghánistánu rozmístí polovojenské jednotky CIA, aby dostaly bin Ládina a jeho kumpány. „Až si to s nimi vyřídíme, budou jim po očních bulvách chodit mouchy,“ sliboval, takže v nejužších kruzích vlády dostal přezdívku „ten chlap přes mouchy a bulvy“. Prezidentovi se údajně jeho styl ohromně líbil, a když mu Black řekl, že se celá ta operace neobjede bez krveprolití, Bush odpověděl: „Pojďme do toho, válka už je taková a my jsme tady od toho, abychom ji vyhráli.“ Philip Giraldi, kmenový řídící důstojník CIA, který s Blackem absolvoval cvičení v zařízení této agentury zvaném „Farma“ na venkově ve Virginii, si vzpomíná, jak ho potkal v Afghánistánu krátce poté, co tam v reakci na události z jedenáctého září dorazily první americké jednotky. „Já ho celá léta neviděl, takže mne udivilo, jak úzkoprsým člověkem se mezitím stal,“ řekl mi. „On vlastně pořád jen mluvil o tom, jak se vrátí s hlavou bin Ládina na podnosu – a myslel to smrtelně vážně.“ Black podle Giraldiho „viděl vše velmi zjednodušeně“ a také se netajil nenávistí k nejbližším evropským spojencům Američanů (včetně Británie), říkal prý, že „jim ani trochu nedůvěřuje“. Když se řeč stočila na chystanou globální válku vedenou Spojenými státy, byl Black „opravdový nadšenec, což je v Ústřední zpravodajské službě nezvyklé, protože tam mají lidé tendenci být poněkud skeptičtí; když jste terénním pracovníkem výzvědné služby, začnete být vůči řadě věcí velmi rychle skeptickým, zatímco Cofer patřil k těm několika zapáleným lidem“.

Devatenáctého září zaujal příslušný tým CIA s krycím názvem Boxer v Afghánistánu bojové postavení a Black svým mužům vydal jasné příkazy značně ponurého charakteru. „Pánové, rád bych vám vydal instrukce, jak máte postupovat, a rád bych, aby byly naprosto srozumitelné. Celou tuto zále-

žitost jsem prodiskutoval s panem prezidentem a on se vším souhlasí," řekl tajnému řídícímu důstojníkovi agentury jménem Gary Schroen a jeho lidem. „Nepřeji si, aby byli bin Ládina a jeho gangsteři zajati, chci je mrtvé," požadoval. „Ti zločinci prostě musejí být zabiti, chci vidět fotografie, na kterých budou jejich hlavy na kůlech, a hlavu Ládina chci poslat v krabici plné suchého ledu do Ameriky, protože chci být schopen ji prezidentovi ukázat, slíbil jsem mu to.“ Schroen vzpomínal, že to bylo poprvé v jeho třicetileté kariéře, kdy dostal rozkaz nějakého nepřítele zlikvidovat, místo aby se ho pokusil pouze zajmout. Black se poté zeptal, zda se vyjádřil zcela jasně. „Naprosto, Cofere," odpověděl Schroen. „Nevím sice, kde tady v Afghánistánu najdeme suchý led, ale myslím, že kůly se nám rozhodně vyrobit podaří.“ Black později vysvětloval, proč byl nutný takovýto postup. „Potřebovali jsme nějakou DNA. A dobrým způsobem, jak ji získat, je vzít mačetu a useknout tomu chlapovi hlavu, pak budete mít tolik téhle kyseliny, kolik budete chtít, budete si ji moci prohlížet a dělat potřebné testy a nebudete se muset tahat s celým tělem!" Když ruší diplomaté ještě před totální americkou invází do Afghánistánu Blackovi při setkání v Moskvě připomínali, jak tam byla sovětská armáda poražena mudžahedíny podporovanými z USA, vyštěkl: „My je zabijeme, narazíme jejich hlavy na kůly a otřesem celým tím jejich světem.“ Tajné operace, které Black bezprostředně po jedenáctém září připravoval, se do velké míry opíraly o služby soukromých firem (to byla mimochodem určitá předzvěst budoucího vývoje), protože původní tým CIA zahrnoval zhruba šedesát bývalých příslušníků jednotek Delta, SEAL a dalších podobných speciálních útvarů a všichni pro něj pracovali coby jakési „osoby samostatně výdělečně činné“. Těchto šest desítek bojovníků tvořilo většinu ze skupiny Američanů, která po jedenáctém září dorazila do Afghánistánu jako první.

Seznam lidí, kteří byli CIA předem označeni za cíle určené k likvidaci, byl zpočátku malý, podle různých odhadů na něm figurovalo něco mezi sedmi a dvaceti čtyřmi osobami včetně bin Ládina a jeho zástupce, kterým byl Ajmán Zavahrí, a i samotné vojenské operace se zaměřovaly převážně jen na Afghánistán. Sedmého října prezident Bush oficiálně zahájil „operaci Trvalá svoboda“, takže americká armáda začala s nálety a poté její vojáci vstoupili na území této země, přičemž v prvních dnech postupovali lidé z CIA a příslušníci zvláštních jednotek koordinovaně. „Plníme cíle boje proti terorismu v afghánském prostoru, a i když je to náročný úkol ve velmi nejistém a měnícím se terénu, bojujeme i za budoucnost tohoto celosvětového zápasu vedeného společně Ústřední zpravodajskou službou a ministerstvem obrany," psal ve zprávě pro CIA v říjnu 2001 příslušný velitel zvláštních protiteroris-

tických operací a pokračoval: „Jak si budeme postupně osahávat nové oblasti a přicházet s novými metodami, budeme se nepochybně dopouštět i chyb, avšak naše cíle jsou jasné a vytyčení našeho partnerství správné.“ Ústřední zpravodajská služba tehdy disponovala jen velmi malou polovojenskou silou, ale protože se stala hlavní institucí, která měla najít osoby zodpovědné za jedenácté září, mohla si na příslušné operace půjčit jednotky zvláštního nasazení.

Rumsfeld ovšem neměl žádný zájem na tom, nějak CIA podporovat, a stále větší role, kterou agentura začala v této expandující válce hrát, se ministru obrany vůbec nelíbila. Pro vládu Billa Clintona měl jen pohrdání a jak on, tak Cheney i další spojenci z řad neokonzervativců se domnívali, že CIA se stala jen jakýmsi liberálním odvarem toho, co bývala dříve. Tajné operace podle nich byly přidušeny právníky a zbytečnou, rušivou kontrolou ze strany Kongresu, to vše této činnosti „na život a na smrt“, takže bylo potřeba ji provádět pokoutně, jen stálo v cestě. Rumsfeld sice sdílel s Blackem touhu zabít „teroristy“, ale to bylo málo, on odmítal jakoukoli kontrolu prováděnou CIA a nechtěl, aby jeho jednotky takové inspekci nějak podléhaly. Cheney dal ostatně jasně najevo, že během vlády George Bushe nebude na právníky Ústřední zpravodajské služby a příslušné výbory v Kongresu pohlíženo jako na obránce práva nebo jako na součást nutného systému prověřování a vyvažování, a Rumsfeld v této souvislosti s oblibou říkával, že výše zmíněné instituce „boj proti teroristům“ pouze komplikovaly. Výsledkem bylo, že právníci museli tajné programy jen mechanicky „odkývat“, a co se týče zákonodárního sboru, vyjadřovali se k nim jen někteří vybraní zastupitelé. Zprávy odesílané do Kongresu byly navíc v Bílém domě upravovány, cenzurovány a příkrášlovány, a to včetně těch nejcitlivějších určených elitní skupině osmi nejdůležitějších zákonodárců, kteří přitom byli odedávna zvyklí informace o výzvědné činnosti včetně tajných operací dostávat.

Během měsíců následujících po teroristických útocích na USA unesenými letadly přišli Cheney s Rumsfeldem a jejich týmy s několika významnými iniciativami, které měly zajistit, aby v cestě jejich plánům na nekontrolované využívání těch nejtemnějších amerických vojenských sil nikdo nestál. První z obou jmenovaných pánů chtěl dokonce zbavit CIA představy, že disponuje nějakým stupněm nezávislosti, protože podle něho tato instituce již neměla sloužit prezidentovi jako hlavní zdroj ověřování údajů a výzvědné činnosti, ale jen prosazovat nějakou předem určenou politiku. Cheney také odmítal, aby se k navrhovaným „zabíjácím“ vojenským akcím vyjadřovaly jednotlivé agentury, což bylo za Clintona normou. Bílý dům dal záhy po jedenáctém září dohromady skupinu zkušených vládních právníků, kteří měli osprave-

dlnit mučení, únosy a atentáty; členové skupiny se rozhodli nazývat „Válečnou radou“ a vedl ji David Addington, dlouhodobý poradce (nejen právní) Cheneyho, který s ním spolupracoval již na tzv. menšinové zprávě obhajující finanční transakci Írán–Contras. Ve skupině byli také právní poradce Bílého domu Alberto Gonzales a jeho náměstek Tim Flanigan, ale i hlavní právní konzultant Pentagonu William Haynes a zástupce náměstka ministra spravedlnosti John Yoo, členství však nebylo nabídnuto právnímu zástupci ministerstva zahraničí ani těm právníkům z rezortů obrany a spravedlnosti, kteří se v minulosti podíleli na přezkumech právních aspektů boje proti terorismu, a to ze zcela zřejmých důvodů: Úkolem Válečné rady bylo ospravedlnit taktiku použitou v tajné špinavé válce, nikoliv nezávisle vyhodnocovat, zda je legální.

Bílý dům při vedení své globální války v širokém měřítku využíval taktiku, kterou dlouho předtím propagoval Cheney. Ústřední roli v jeho „temné“ kampani sehrávaly prezidentské směrnice, které ze své podstaty výrazně omezovaly jakoukoliv účinnou kontrolu Kongresem. Nejvyšší představitel Spojených států musí podle zákona o národní bezpečnosti z roku 1947 vydat podobné rozhodnutí, ještě než se přistoupí k nějaké tajné operaci, přičemž taková činnost musí být v souladu s americkou legislativou a ústavou země. Směrnice, kterou sedmnáctého září 2001 podepsal George Bush mladší, byla využita k vytvoření programu vysokého utajení s krycím názvem Greystone. V interních dokumentech se o něm hovořilo jako o GST a šlo o zastřešení řady těch opravdu nejtajnějších a z právního hlediska nejkontroverznějších činností schválených a vykonávaných v prvním období globální války s terorem; program se opíral o vládní interpretaci zákona týkajícího se použití vojenské síly proti teroristům, zákon schválil Kongres a označoval jakoukoliv podezřelou osobu z al-Káidy za legitimní cíl útoku. Podle zmíněného prezidentského nařízení byly všechny tajné operace označeny za předem schválené a legální, což bylo podle jeho kritiků porušení ducha zákona o národní bezpečnosti. V rámci GST byla vytvořena celá série „rozškátulovaných“ programů, které ve svém celku fakticky umožňovaly účinné provedení operace zahrnující únosy a atentáty, jinými slovy byl schvalovací proces týkající se vražd vytipovaných lidí výrazně omezen, protože již nemusely dostávat zelenou od prezidenta pokaždé znovu, a šéf Centra boje proti terorismu Cofer Black tak mohl rovnou nařizovat smrtelné údery.

V den, kdy Bush podepsal prezidentské memorandum schvalující kromě dalších aktů také program zvaný Věžeň vysoké hodnoty, byli o něm ve Washingtonu instruováni pracovníci Centra boje proti terorismu a také „vybraní zahraniční představitelé“. Tyler Drumheller, bývalý šéf tajných

operací CIA v Evropě, na schůzku vzpomínal takto: „Cofer Black nám tam představil nový prezidentský výnos, který rozšiřoval naše možnosti přístupu k teroristům coby cílům, přičemž po roce 1976, kdy bylo Ústřední zpravodajské službě oficiálně zakázáno provádět atentáty, docházelo k něčemu takovému jen velmi, velmi zřídka. Bylo tedy zřejmé, že podle vlády se tato válka bude vést především prostřednictvím výzvědných aktivit, a to vyžadovalo nový způsob činnosti.“ John Rizzo, jeden z nejzkušenějších právních zástupců CIA, který ten výnos pomáhal připravit, později řekl: „Nikdy předtím jsem se nepodílel na prezidentském zplnomocnění a ani jsem neměl možnost číst žádné takové, které by mělo tak dalekosáhlý dopad a působilo tak agresivně. Bylo to prostě něco naprosto mimořádného“.

Program Greystone čili GST byl využíván také při operacích zahrnujících únosy, které se oficiálně nazývaly „mimořádné případy vydání zajatců“, a vězni při nich byli přemísťováni z jedné země do druhé. V rámci tohoto programu začala CIA spolupracovat s výzvědnými agenturami v různých zemích na přípravě tzv. dohod „stavu sil“, které umožnily vybudovat tajná vězení, v nichž mohly být zajaté osoby vyslýchány a drženy stranou od Červeného kříže, amerického Kongresu a vlastně od čehokoliv, co by mohlo alespoň vzdáleně připomínat nějaký právní systém. Tyto dohody poskytovaly imunitu nejen zaměstnancům vlády Spojených států, ale i soukromým firmám, které pro ni pracovaly. Administrativa USA nechtěla žádného člověka podezřelého z terorismu postavit před soud, „protože by si tito lidé pořídili právníky“, říkal k tomu Jose Rodriguez, který v té době řídil v CIA její oddělení operací zodpovědné za veškerou podobnou „činnost“ prováděnou touto agenturou. „Naším úkolem, a to úkolem naprosto kardinálním, bylo od zadržovaných získávat informace.“ Aby bylo možné se takové informace dozvědět, dostali vyšetřovatelé povolení používat při výsleších skutečně ďábelské metody, které občas připomínaly středověk, a mnohé z nich byly zavedeny po vzoru podobných postupů nepřátel Spojených států. Právníci Válečné rady vydali řadu dokumentů (organizace bojující za lidská práva a občanské svobody je později nazvaly „memoranda k mučení“), jimi se pokoušeli tuto taktiku hájit coby nezbytnou a odmítali, že by to byla tortura. „Potřebovali jsme, aby se všichni ve vládě chovali rozvážněji a poskytli to svolení, které jsme potřebovali,“ vzpomínal Rodriguez, společně s Blackem jeden s budoucích hlavních autorů postupu založeného právě na mučení zadržovaných. „V CIA se mi mnohokrát stalo, že zodpovědnost zůstala pouze na nás, tentokrát jsem však naprosto odmítal, aby se to stalo lidem, kteří pro mne pracovali,“ zdůrazňoval v této souvislosti.

Agentura tedy začala tajně zadržovat vězně v Afghánistánu, konkrétně na okraji letiště v Bagrámu, které bylo zabráno americkou armádou. Ze začátku to byla jen jakási ad hoc operace, vězně prostě vecpali do kontejnerů pro lodě, ale později již fungovalo několik dalších diskrétních míst, například vězení v podzemí nedaleko kábulského letiště nebo stará cihelna na sever od hlavního města země, cihelna sloužila i jako malá pobočka CIA – říkalo se jí „Solný důl“ – a byly tam drženy v zajetí i osoby unesené v jiných zemích. Pracovníci agentury zabývající se bojem proti terorismu v prvních dnech po jedenáctém září vzpomínali, že nápad vytvořit po světě jakousi síť tajných věznic původně nepředpokládal nějaký velký počet, spíše se celý systém postupně rozvíjel tak, jak přibývalo rozsáhlejších operací. Ústřední zpravodajská služba původně uvažovala, že by jako možné věznice pro výslechy podezřelých agentů al-Káidy využívala námořní lodě a odlehlé ostrovy, například ty v zambijském jezeře Kariba, které nebyly obydleny. Nakonec si vybudovala svůj vlastní řetězec tajných „černých míst“ v nejméně osmi státech včetně Polska, Litvy, Rumunska, Mauretánie, Thajska a ostrova Diego Garcia v Indickém oceánu, ale v prvotním období, kdy jimi ještě nedisponovala, odvážela zadržené k výslechům do Maroka, Egypta a Jordánska. Využívala přitom zahraniční výzvědné služby, takže zajatci mohli být bez problémů mučeni, aniž do toho „strkal nos“ americký Kongres.

Když se program Greystone rozjížděl, nemusela vláda George Bushe čelit téměř žádným obstrukcím ze strany zákonodárného sboru Spojených států, jak republikáni, tak demokraté jí k vedení této tajné války poskytovali mimořádně volnou ruku. Bílý dům dokonce někdy i odmítl sdělit podrobnosti o chystaných operacích příslušným kontrolním výborům Kongresu, takové jednání však přesto vyvolávalo jen minimum protestů. Vláda se také jednostranně rozhodla tamější elitní skupinu, která dostávala vybrané informace, zmenšit z osmi na pouhé čtyři zákonodárce, a to konkrétně na předsedy výborů zabývajících se zpravodajskými službami ve Sněmovně reprezentantů a v Senátu a na další dva významné členy zmíněných výborů. Tyto čtyři osoby ovšem o obdržení informací nesměly s nikým diskutovat, což v důsledku vedlo k tomu, že Kongres nedisponoval žádným dohledem nad programem GST, a přesně tak si to Cheney i přál.

S PROGRAMEM CIA TÝKAJÍCÍM SE PŘESOUVÁNÍ ZAJATCŮ Z JEDNOHO STÁTU DO DRUHÉHO NEPŘIŠLA AŽ BUSHOVA VLÁDA, TEN ZAČAL UŽ V POLOVINĚ DEVADESÁTÝCH LET ZA PREZIDENTA CLINTONA, KTERÝ PODEPSAL PREZIDENTSKOU SMĚRNICI

opravňující zmíněnou agenturu a americké jednotky zvláštních sil unášet ve spolupráci s FBI po celém světě osoby podezřelé z terorismu, aniž by bylo nutné respektovat nějaké dvoustranné nebo mezinárodní dohody týkající se vydávání vězňů. Nařízení jim také umožňovalo zadržované posílat do Egypta – daleko od amerického právního státu a nároku na nějaký soud –, kde je poté mohli vyslýchat agenti tamější tajné služby muchabarát, které neomezoval zákaz mučení platící ve Spojených státech, i když program vyžadoval přímé schválení každého jednotlivého únosu. Za Billa Clintona bylo z nějaké země do jiné převezeno více než osmdesát lidí, přičemž v některých případech, pravda, přistála v příslušných státech letadla USA a dotyčné osoby přepravila k soudu do Spojených států; mezi významnými vězni byli tehdy například Mír Ajmal Kásí, Pákistánec, který v roce 1993 před hlavním sídlem CIA zastřelil dva její zaměstnance a svou rodnou zemi byl vydán o čtyři roky později, Ramzí Jusef, zosnovatel bombového útoku z téhož roku na Světové obchodní středisko v New Yorku, Válí Chán Amin Šáh, který se v roce 1995 chystal vyhodit do povětří několik letadel různých amerických aerolinek, a člen japonské Rudé armády Cutomu Širosaki. Ten již v roce 1986 zaútočil výbušniny na velvyslanectví USA v Jakartě, unesen však byl až o deset let později. Ve všech těchto případech vydali američtí soudci potřebné příkazy k zadržení dotyčných osob a ve Spojených státech proběhla civilní soudní řízení, ale jakmile vláda toužila po získání nějakých informací spíše než po spravedlnosti, byli příslušní vězni převezeni do třetích zemí, kde podle tamější legislativy neměli žádná práva. V roce 1998 sice Kongres schválil zákon, podle kterého „politikou Spojených států není vydávat, vyhošťovat nebo nějak ovlivňovat nedobrovolný návrat jakékoliv osoby do země, kde existují vážné obavy, že by tato osoba byla vystavena hrozbě mučení, a to až již je podobná osoba fyzicky přítomna v USA, či nikoliv“, Bushovy prezidentské direktivy po jedenáctém září však veškeré podobné obavy zákonodárců tak říkajíc vyhodily oknem a CIA následně používání „taxíků převážejících k mučení“, jak je později nazvali ochránci lidských práv, ještě zintenzivnila.

Když nový program zabíj/zajmi začal koncem roku 2001 běžet naplno, Buzzy Krongard, třetí nejvýše postavený člověk v CIA, prohlásil, že „válka proti teroru“ bude „vyhrána do velké míry silami, o kterých nic nevíte, operacemi, které nevidíte, a způsoby, o kterých možná raději ani nebudete chtít vědět“. Nejmenovaný představitel Spojených států přímo zapojený do procesu převážení vězňů mezi různými zeměmi v této souvislosti řekl deníku Washington Post: „My z nich nic nevytloukáme, my je posíláme do jiných zemí, aby to z nich vytloukli tam.“ Jiný vysoce postavený činitel, který

na zadržení a převoz příslušných osob dohlížel, zase tomuto listu prozradil: „Jakmile alespoň občas neporušujete něčí lidská práva, zřejmě neděláte svou práci dobře. Já si prostě nemyslím, že bychom měli prosazovat názor zastávající v této záležitosti nějakou nulovou toleranci, to byl dlouho dobu celý ten problém, s nímž se CIA potýkala.“ Zcela otevřeně to formuloval Cofer Black, když Kongres informoval o nové „operační flexibilitě“ používané při boji proti terorismu: „Bavíme se o vysoce důvěrných záležitostech, musím vám však říct, že stačí, když budete vědět, že bylo období před jedenáctým zářím, ale teď je období po jedenáctém září, a to už se prostě rukavice sundat musely.“

První etapy programu převážení zajatců zahájily několikaletý spor mezi FBI a CIA, která z těchto dvou institucí bude mít při vyšetřování teroristických útoků hlavní slovo, a tehdy také vyplavalo na povrch, jak málo Bílý dům George Bushe ctil něco jen vzdáleně připomínající právní přístup k pachatelům zločinů v New Yorku a Washingtonu. Když se zhroutil tálibánský režim a americká vojska zaplavila Afghánistán, mnoho agentů al-Káidy začalo prchat přes hranice do sousedního Pákistánu. V listopadu jeho jednotky zajaly člena zmíněné organizace Ibn al-Šajcha Libího, údajně vedoucího afghánského výcvikového tábora Chalden; tím prošli jak Richard Reid, který se chtěl dostat na palubu letadla s výbušninou v botě, tak Zakarias Musávi, takzvaný dvacátý únosce z jedenáctého září. Pákistánci Libího předali k výslechu agentům FBI na letecké základně v Bagrámu a ti k němu přistupovali jako k potenciálně cennému zdroji zpravodajských informací o al-Káidě i jako k člověku, který by mohl svědčit proti zmíněnému Músávimu. Představitel Federálního úřadu pro vyšetřování v New Yorku v této souvislosti žádal své podřízené v Afghánistánu, aby „k němu přistupovali tak, jako by se výslech konal u mne v kanceláři“, a dodal: „Vzpomínám si, jak jsem s mými lidmi hovořil prostřednictvím kódované telefonické linky, a jak jsem jim říkal ‚udělejte pro sebe něco dobrého a přečtete tomu chlápku jeho práva, protože to sice může vypadat staromódně, ale když to odmítneme, tak se nám to v budoucnu vrátí, možná až někdy za deset let, ale poškodí to vás i renomé našeho úřadu, takže pojďme to předložit jako zářný příklad něčeho, co považujeme za správné.“ Vyšetřovatelé mimochodem Libího popsali jako kooperativního a „vysloveně přátelského“; uvedli také, že souhlasil s poskytnutím informací o Reidovi výměnou za slib, že zůstane ochráněna jeho rodina.

Právě ve chvíli, kdy dospěli k závěru, že s tímto člověkem dělají pokroky, se však v Bagrámu na příkaz Cofera Blacka objevili agenti CIA a požadovali Libího předání; lidé z FBI se sice tomu bránili, ale v jejich neprospěch rozhodl Bílý dům. „Samozřejmě víš, kam tě vezeme,“ řekl Libímu jeden z pracovníků

CIA, když si ho přebíral. „No a ještě než tam dojedeš, tak si najdu tvou matku a vošoustám ji.“

Ústřední zpravodajská služba ho nato přepravila na plavidlo vojenského námořnictva USA Bataan v Arabském moři, kde již držela několik cizinců a také tzv. amerického tálibánce jménem John Walker Lindh, kterého zatkla v Afghánistánu. Odtamtud Libí putoval do Egypta, kde ho mučili zaměstnanci tamější tajné bezpečnosti, přičemž výslech se zaměřil na to, co se později stalo hlavním tématem celého toho programu převážení osob podezřelých z terorismu do jiných zemí a následného mučení, totiž spojitost Iráku s jedenáctým zářím; od chvíle, kdy se Libí ocitl v rukou CIA, byl doslova bombardován dotazy týkající se spolupráce al-Káidy a Iráku v souvislosti s útoky na New York a Washington. Když jeho vyšetřovatelé hlásili, že ho již zlomili a je „povolný“, však do toho vstoupil přímo Cheneyho úřad a nařídil, aby byly v případě zadržovaného nadále používány velmi intenzivní metody výslechu. „Když jsme ho tedy opravdu zmáčkli, konkrétně za pomoci steroidů, přiznal, že al-Káida a Saddám postupovali společně na vývoji zbraní hromadného ničení,“ řekl bývalý vyšetřovatel FBI Ali Soufan pořadu televizní stanice PBS Frontline. Americká vojenská rozvědka, konkrétně Vojenská zpravodajská služba, však tehdy výpověď Libího do značné míry zpochybnila, jelikož v příslušné tajné zprávě napsala, že zadržovaný „nesdělil žádné konkrétní podrobnosti“ týkající se údajného zapojení Iráku do celé záležitosti, a vyjádřila názor, že svým vyšetřovatelům „tato osoba pravděpodobně poskytla úmyslně zavádějící informace“. V dokumentu se také uvádí, že Libí „je zpovídán už několik týdnů“, takže možná „svým věznitelům říká to, co ví, že udrží jejich zájem“. Přes tyto pochybnosti však bylo později „přiznání“ Libího předáno ministru zahraničí Powellovi, který následně v OSN jménem své vlády uváděl podvodně získané důvody pro válku s Irákem a ve svém projevu mimo jiné řekl: „Mohu vám zpětně dokázat, jak nám jeden dlouholetý terorista prozradil, že Irák příslušníky organizace al-Káida cvičil v obsluze zbraní hromadného ničení.“ Když se později ukázalo, že toto tvrzení je nepravdivé, Libí podle svého tehdejšího vyšetřovatele Soufana přiznal, že lhal. „Řekl jsem vám všechno, co jste si přáli slyšet, protože jsem chtěl, aby už přestalo to mučení.“

Program zatýkání, převážení a mučení údajných teroristů se ve svých počátcích zaměřil na dva zásadní cíle: Zprvu zničit síť al-Káidy a zabránit jí v jakýchkoliv dalších útocích, a zadruhé ospravedlnit invazi do Iráku, přičemž při plnění těchto cílů nebyly zamítnuty žádné varianty ani způsoby taktiky. Zatímco ministerstvo zahraničí varovalo před vyhlášením nedomyšlené globální války a prosazovalo řešení v podobě omezené reakce na jedenácté

září, které by respektovalo právní prostředí, Cheney začal připravovat plány na ambiciózní globální operace zahrnující únosy a atentáty, při kterých by v první fázi zaujaly vedoucí úlohu určité složky CIA; podle bývalých významných pracovníků této agentury i zmíněného ministerstva se tak de facto ujal řízení celosvětového „honu na nepřitele“, při kterém využíval síť složenou z jednotek zvláštního určení a oddělení speciálních aktivit Ústřední zpravodajské služby, její polovojenské části. Tito lidé také popsali, v jakém duchu příslušné operace probíhaly: Ani velvyslanci Spojených států, ani vojenští velitelé, a dokonce ani rezidenti CIA na ambasádách USA nebyli o podobných tajných a „podzemních“ akcích informováni, Cheney prostě při uskutečňování svého programu spoléhal na určitou „šedou zónu“ v americké legislativě a na pravomoc k vydávání rozkazů v jurisdikci Ústřední zpravodajské služby a armády.

V listopadu roku 2001 tento člověk svolal do Bílého domu schůzku, na které měly být provedeny finální úpravy prezidentského nařízení připraveného Addingtonem a dalšími právníky; dokument se zabýval otázkou, jak budou osoby zadržené po celém světě souzeny. Na jednání byli, tak jak se již stalo zvykem, pozváni také právníci z Válečné rady, ale nikoliv představitelé ministerstva zahraničí nebo Rady pro národní bezpečnost. Ministr Powell a jeho právníci již dříve prezidentovi Bushovi sdělili, že podle Ženevské konvence mají vězni z řad Tálibánu a al-Káidy během zadržování protivníkem nárok na právní ochranu a lidské zacházení, a varovali, že když bude taková ochrana nepřátelům USA odmítnuta, ohrozí to životy amerických vojáků, kteří by během této války byli zajati. George Bush se tudíž sedmého února 2002 rozhodl a podepsal další nařízení, které se opíralo o názor, že zmíněná konvence je „podivná“ a zajatců z al-Káidy nebo Tálibánu držených Spojenými státy se netýká. Tento dokument byl vydán záhy poté, co jeho vláda začala osoby zadržené v Afghánistánu i jinde přepravovat na vojenskou základnu USA v zátoce Guantánamo na Kubě.

Americký Kongres v prvních fázích této války proti terorismu nevěnoval svým kontrolním povinnostem z valné většiny dostatečnou pozornost, ale vláda věděla, že to tak nebude napořád, a také že ne. Již začátkem roku 2002 někteří zákonodárci požadovali, aby je CIA i administrativa informovaly, jaké různé formy taktiky Ústřední zpravodajská služba používá při svém honu na osoby podezřelé z terorismu. Podrobnosti o tom, jak takové operace „Cheneyho programu“ záhy po jedenáctém září probíhaly, jakož i kdo konkrétně je řídil, se pravděpodobně nikdy v celé jejich šíři nedozvíme. „Úmyslně jsme okruh osob, které věděly, kde se ta takzvaná černá místa nacházejí, omezili na velmi malý počet, takže jsme například neinformovali FBI,“ vzpomín-

nal později Rodriguez, představitel CIA zodpovědný za koordinaci výstavby a využívání těchto lokalit. „Zasvěcena do celého procesu nebyla řada lidí, dokonce ani někteří pracovníci naší agentury, i když měli prověrku na nejvyšší stupeň, a myslím si, že o tom nevěděl ani samotný prezident.“ Důvodem podle něho nebylo, že by ty vysoce postavené osoby, kterým se nic neřeklo, nebyly důvěryhodné, „ale spíše že prostě neměly „potřebu vědět““.

Strategie použité v tomto programu se staly vzorem i pro podobný projekt, který Donald Rumsfeld vybudoval v Pentagonu. Ministr obrany totiž sledoval, jak se Ústřední zpravodajská služba stala určitým hegemonem řízeným Cheneyem, co se boje proti terorismu týče, a byl rozhodnut tuto „téměř absolutní závislost“ jeho úřadu „na CIA“ rozbít, abychom použili jeho vlastní slova, a kolem nejcitlivějších aktivit těch nejelitnějších amerických vojenských složek vybudovat jakousi železnou oponu. Jeho projekt se měl stát výzvědnou operací, která by probíhala paralelně s tou organizovanou ze strany CIA, měl to však podle Rumsfeldovy představy být také ten nejúčinnější „stroj na věznění a zabijení“, jaký svět kdy viděl, jehož provozovatelé by se navíc už z podstaty celého projektu zodpovídali jen a pouze prezidentovi Spojených států a úzkému kruhu lidí kolem.

Spojené státy a Jemen, 1971–2002

KDYŽ V ROCE 2000 GEORGE BUSH MLADŠÍ KANDIDOVAL na prezidenta Spojených států, byl svět jiný než o rok později, po útocích na New York a Washington. Datum 11. 9. 2001 ještě pro obyvatele této země nic významného nepředstavovalo a Usáma bin Ládín nebyl v centru pozornosti ani armády USA, ani výzvědných služeb. Období vlády Bila Clintona, pravda, představovalo pro mnohé Araby a muslimy konec nadějí, že problém Palestiny bude vyřešen v jejich prospěch, a řada Američanů vyznávajících islám se dokonce domnívala, že lepším novým prezidentem po nastávajících volbách toho roku bude právě Bush, ne Clintonův viceprezident Al Gore. Nezajímala je však jen Palestina, řada muslimů žijících ve Spojených státech totiž sdílela konzervativní společenské hodnoty, které propagovali právě evangeličtí křesťané včetně Bushe, ať již se týkaly otázky sňatků, práv homosexuálů nebo potratů. Jedním z těchto Američanů modlících se k Alláhovi byl i mladý imám ze státu Nové Mexiko; jmenoval se Anvár al-Avlakí a v roce 2001 prohlásil: „Ano, když přijde řeč na zahraniční politiku USA, s mnohými věcmi nesouhlasíme, ale jsme také velmi konzervativní, co se týče rodinných hodnot, odmítáme prostě morální úpadek, kterého jsme v této společnosti svědky, zároveň si však řady hodnot v této zemi ceněných vážíme, přičemž jednou z nich je svoboda a jinou nabízené příležitosti.“

Příklad Avlakího byl do značné míry typickým příběhem lidí z nějaké daleké země, kteří hledají lepší život v USA. Jeho otec Násir Avlakí přišel v roce 1966 coby jemenský vysokoškolák s vynikajícími výsledky do Spojených států studovat v rámci Fullbrigtova stipendia ekonomiku zemědělství na Státní univerzitě v Novém Mexiku. „O Americe jsem hodně četl už v patnácti letech,“ vzpomínal později. „Když jsem byl ještě žákem základní školy, vnímal jsem ji na prvním i druhém stupni jako zemi demokracie a příležitostí, a celou dobu jsem proto toužil ve Spojených státech amerických studovat.“ Když tam skutečně dorazil, zamířil ze všeho nejdříve do města

Lawrence v Kansasu, kde se učil anglicky, a teprve poté se přesunul do Nového Mexika. „Chtěl jsem se seznámit s obyvateli Nového světa, kteří vybudovali jednu z nejpokrokovějších společností, jakou svět kdy poznal,“ vysvětloval ve slohové práci, v níž se představoval svým místním spolužákům, a napsal také, že toužil získat vzdělání, „abych svým lidem mohl pomoci k pokroku a větší vyspělosti.“ Oženil se hned po maturitě, ale manželku Sálihu si přivezt do Ameriky dovolit nemohl, protože jeho stipendium činilo pouze 167 dolarů. „Toužil jsem samozřejmě být s ní, takže titulu bakaláře ekonomiky zemědělství jsem dosáhl již za dva roky a devět měsíců,“ řekl mi, když jsem se s ním setkal v prosinci 2011 v jeho prostorném a moderním domě v Saná, hlavním městě Jemenu. Po promoci, jak mi vysvětlil, totiž odjel do své rodné vlasti, aby ženě vyřídil vizum, poté se i s ní vrátil do Las Cruces v Novém Mexiku, kde dokončil magisterská studia, a dvaadvacátého dubna roku 1971 se narodil jejich syn Anvár. „Tehdy bylo ještě OK posílat bývalým spolužákům z univerzity doutníky, na kterých bylo napsáno ‚Je to kluk!‘,“ vzpomínal se smíchem. „Když Anvár přišel v porodnici Las Cruces Memorial Hospital na svět, byl to pro mne neskutečný den.“

Násir si přál vychovat ze svého syna Američana i povahou, nejen státní příslušností. V roce jeho narození se rodina přestěhovala, aby si Avlakí starší mohl udělat doktorát na univerzitě v Nebrasce, a Anvára rodiče přihlásili na kurzy plavání do YMCA. „Tempa dělal již ve dvou a půl letech a byl opravdu výborný,“ vzpomínal jeho otec. Seděl jsem v obýváku jeho domu v Saná a on při posledních slovech vzal rodinné fotoalbum a ukázal mi stylizované snímky, na kterých malý Anvár sedí na koberečku v nějakém nákupním středisku. Nakonec se rodina usadila v St. Paul, kde si Avlakí starší našel práci na univerzitě v Minnesotě a syna přihlásil do základní školy Chelsea Heights. „Byl to každým coulem Američan,“ řekl a tentokrát mi ukázal fotku, na níž je Anvár ve třídě, má dlouhé vlnící vlasy, usmívá se a na glóbu ukazuje Jemen. Na dalším rodinném obrázku jsem pro změnu uviděl hubeného teenagera v Disneylandu, který má na očích sluneční brýle a na hlavě baseballovou čepici. „Anvár opravdu vyrůstal jako každý jiný americký kluk. Měl rád sport, a to nejrůznějších druhů, a byl také výborným studentem,“ vzpomínal jeho otec.

V roce 1987 se Násir Avlakí rozhodl i s rodinou vrátit do Jemenu. Neměl sice představu, na jak dlouho, ale byl přesvědčen, že jeho povinností je využít svého amerického vzdělání a pomoci své velmi chudé rodné zemi. Uvědomoval si sice, že chce, aby se syn jednou do USA vrátil studovat na univerzitě, zároveň se však domníval, že by pro něho bylo dobré, kdyby poznal i vlast

svých rodičů, takže jednátřicátého prosince zmíněného roku se všichni tři ocitli v Saná. Mladému Avlakímu bylo šestnáct a arabsky téměř neuměl, ale brzy se do tohoto jazyka vpravil a za rok již neměl žádné problémy, v celkovém prospěchu byl ostatně ve své třídě na konci prvního pololetí čtvrtý nejlepší. Jeho otec ještě s několika kolegy založil soukromou školu, kde se vyučovalo arabsky i anglicky, a Anvár začal chodit do třídy, která byla otevřena nejdříve, tak jako Ahmed Alí Abdalláh Sálih, syn jemenského prezidenta. Chlapci byli spolužáky celých osm let, poté se však jejich cesty rozešly, a zatímco prvně jmenovaný se po vzoru svého otce vydal na akademickou dráhu, ten druhý se později stal velitelem jemenské republikánské gardy a jedním z nejobávanějších mužů v této arabské zemi.

Příštích dvanáct let Avlakí mladší trávil v rodné vlasti svých rodičů, kde jeho otec v Saná navázal ještě užší vztahy se svými americkými přáteli. Avlakí starší totiž s několika dalšími Jemenci, kterým se dostalo vzdělání ve Spojených státech nebo Velké Británii, začal úzce spolupracovat s Americkou agenturou pro mezinárodní rozvoj (USAID), s pomocí patnácti milionů dolarů od země, kde svého času studoval, také založil vysokou zemědělskou školu, a nakonec, v roce 1988, se dokonce stal ministrem zemědělství Jemenu. Jeho syn tam mezitím odmaturoval a Násirův kolega v USAID se nabídl, že Anvárovi pomůže najít nějakou dobrou univerzitu ve Spojených státech. Otec chtěl, aby si zvolil „stavitelství, konkrétně se zaměřením na hydrauliku čili mechanické vlastnosti tekutin a také na problém se zdroji vody v Jemenu, protože tato země se potýká s jejím velkým nedostatkem“. Přítel ze zmíněné agentury poté navrhl, aby tou vysokou školou byla Státní univerzita v Coloradu, a pomohl Násirovu synovi získat americké vládní stipendium; aby jej získal, stačilo, aby měl Anvár jemenský pas. „Byl jsem v té době jen řadovým univerzitním profesorem, takže na to, poslat ho studovat do Ameriky tak říkajíc na vlastní náklady, jsem neměl dost peněz,“ vysvětlil mi Avlakí starší a pokračoval: „Ředitel USAID mi však řekl, že je to jednoduché. Když si syn zažádá o pas mé rodné země, agentura mu to stipendium poskytne, a tak jsme to udělali.“ Příslušné místní úřady ovšem Anvárovi jako místo narození napsaly „Aden, Jemen“, a tato skutečnost mu později způsobila velké problémy.

TŘETÍHO ČERVNA 1990 PŘISTÁL NÁSIRŮV SYN NA CHICAGSKÉM letišti O'Hare a odtamtud se přesunul do Fort Collins v Coloradu, kde začal studovat stavební inženýrství. „Jeho snem coby mladého muže bylo ve skutečnosti v USA jen absolvovat vysokou školu, ale pracovat chtěl v Jemenu,“

vzpomínal Avlakí starší. Když byl Anvár ještě v prvním ročníku univerzity, zahájily Spojené státy válku proti Iráku, a Násir si vybavil, jak mu syn telefonoval. Na Bagdád tehdy začaly padat americké bomby a on se díval na televizi, kde z tohoto města právě hovořil Peter Arnett, známý reportér stanice CNN. „Viděl, že irácká metropole je ponořena do úplné tmy, takže si myslel, že byla totálně zničena, přičemž Bagdád má pro muslimy velký kulturní význam, protože byl kdysi sídlem dynastie Abbásovců, takže to v něm vyvolalo velké zklamání, a v této době se také začal trápit nad všeobecnými problémy lidí věřících v islám,“ dodal jeho otec.

Anvár svého času přiznal, že když přijel do USA studovat, „nebyl nějakým zapáleným“ muslimem, ale poté, co vypukla válka v Perském zálivu, postupně se politizoval a nakonec se na univerzitě stal hlavou muslimského studentského svazu. Začal se také zajímat o ozbrojený konflikt v Afghánistánu a během zimních prázdnin v roce 1992 tam dokonce odjel; mudžáhedínové sice s podporou Spojených států o tři roky dříve odtamtud vypudili sovětské okupanty, ale země byla stále zmítána občanskou válkou a stala se oblíbeným cílem mladých muslimů (včetně obrovského počtu Jemenců), kteří se tam zabývali džihádem čili povinností usilovat o obranu a rozšiřování islámu. „Nejdříve došlo k invazi do Kuvajtu a nato k té válce v zálivu a právě v té době jsem začal své náboženství brát vážněji,“ vzpomínal Anvár později. „Rozhodl jsem se odcestovat do Afghánistánu, abych tam mohl bojovat; strávil jsem v této zemi zimu a odjížděl v hlavě s plánem, že se tam v létě přestěhuji natrvalo, ale mudžáhedínové mezitím vyhlásili Kábul otevřeným městem a viděl jsem, že válka skončila, takže jsem nakonec zůstal v USA.“

Tím, jak se začal ještě více zabývat politikou a náboženstvím, se však zhoršil jeho prospěch na univerzitě, přičemž on sám později prohlašoval, že jeho angažovanost byla i příčinou, proč přišel o stipendium. „Z amerického velvyslanectví v Saná mi jeden kontakt prozradil, že jim tam chodí zprávy o mých islamistických aktivitách v kampusu a že také dostali informaci o mé cestě do Afghánistánu, a to byl jediný důvod, proč mi to stipendium ukončili,“ tvrdil Anvár. Když se na to podíváme zpětně, zdá se, že právě tohle byl jakýsi rozhodující zlom v jeho životě, že byla zažehnuta určitá jiskra, která ho v kombinaci s následnými událostmi nasměrovala někam jinam. O řadu let později přišel s teorií, že to stipendium, které původně dostal, bylo součástí plánu vlády Spojených států naverbovat po světě studenty coby americké agenty. „Ona si prostřednictvím stipendijních programů pro zahraniční posluchače vytvořila na celém světě jakousi kádrovou rezervu, a právě odtamtud pocházejí vůdčí osobnosti ze všech oblastí, ať už jsou to hlavy států, politikové,

podnikatelé nebo třeba vědci, přičemž všichni mají jedno společné, totiž že studovali na univerzitách v USA,“ napsal. „Tyto programy pomohly Spojeným státům zvýšit po celém světě svou moc a rozšířit kontrolu, a způsob, jakým tato země své impérium řídí, aniž by je tak nazývala, je jednou z velkých inovací dnešní doby.“ Sám sebe přitom Anvár Avlakí zobrazoval jako jednoho z mála lidí, kteří vytvoření tohoto impéria odmítali. „Plány získat mne podobně jako tisíce dalších mužů a žen na celém světě za loajální k Spojeným státům se nepovedly, už jsem se prostě na tu roli nehodil, protože se ze mne mezitím stal fundamentalista!“

Príslušníci rodiny al-Avlakí se nepovažovali za nějak zvlášť nábožensky založené, jen za dobré muslimy, kteří se pětkrát denně modlí a snaží žít v souladu s Koránem. Náboženství pro ně samozřejmě nebylo nedůležité, ale na první místo kladli příslušnost k svému kmenu, navíc to byli moderní Jemenci, kteří se znali s diplomaty a zahraničními byznysmeny. Když se každopádně Anvár tak říkajíc „zpolitizoval“, začal navštěvovat nedaleko své univerzity coloradskou mešitu a místní imám ho jednou v pátek požádal, zda by přednesl kázání. Avlakí mladší souhlasil a záhy poté si uvědomil, že má dar dobře mluvit před veřejností, takže si začal říkat, že podle svých soudiček možná má být kazatelem, ne stavebním inženýrem. „Byl velmi, velmi, velmi slibnou osobností a my jsme mu přáli do budoucna to nejlepší,“ vzpomínal na Anvára jeho strýc Šajch Sálíh bin Faríd, bohatý podnikatel a vůdce jemenského kmene Avlakí. „Domnívám se, že byl rozený vůdce, že ten talent byl v jeho krvi a v jeho způsobu uvažování.“

V roce 1994 ukončil Anvár studia na Státní univerzitě v Coloradu a rozhodl se, že v této části země zůstane i nadále. Vzal si za ženu jednu svou jemenskou sestřenicí a začal pracovat jako imám Denverské islámské společnosti. Když do Ameriky odjížděl, nikdy se nezmínil o tom, že by tam chtěl působit v takovéto profesi, jak mi jeho otec řekl, propadl tomu až poté, co byl několikrát požádán o kázání. „Domníval se, že to je oblast, kde může být nějak užitečný a něco udělat, takže nejdříve to zřejmě byla jen souhra náhod, ale pak se mu to asi zalíbilo a stavební inženýrství vyměnil za propagování islámu,“ vzpomínal po letech Násir Avlakí. Jeho syn se také začal zajímat o psané i mluvené projevy Malcolma X a neradostné postavení Afroameričanů; v Denveru „začal přemýšlet o společenských poměrech panujících v USA a seznámil se s řadou lidí černé pleti, navštěvoval je ve vězeních a snažil se jim pomoci, prostě se angažoval ve věci tamějších muslimů a dalších menšin“. Jeden z pravidelných návštěvníků jeho kázání v denverské mešitě si vybavoval, že „uměl s lidmi hovořit přímo, díval se jim při rozhovoru do očí, měl jakési osobní kouzlo“,

jeden z představených tohoto svatostánku však v deníku The New York Times později uvedl, že se s ním dostal do sporu, když tento mladý imám radil jistému člověku ze Saúdské Arábie, aby se přidal k Čečencům, kteří ve jménu džihádu bojovali proti Rusku. „Uměl výborně komunikovat, ale já mu řekl: ‚O džihádu s mými lidmi nemluv.‘“

Třináctého září 1995 porodila Anvárovi jeho žena první dítě; byl to chlapec, dali mu jméno Abdulrahmán. O rok později se všichni tři přestěhovali do San Diega v Kalifornii, kde se stal imámem v mešitě Ar-Ribát, a na tamější státní univerzitě začal také psát doktorskou práci na téma vzdělávání a vůdčí osobnosti. Koncem devadesátých let, kdy se Spojené státy začaly připravovat na prezidentské volby v roce 2000, přijel do USA na léčení Násir Avlakí a syna při té příležitosti navštívil. Při našem setkání v Jemenu mi v této souvislosti ukazoval jeho fotografii, na které měl plnovous, na hlavě baseballovou čepici a na sobě žluté tričko s logem tamější islámské organizace, přičemž stál na nějakém člunu a ukazoval obrovskou rybu, kterou chytil. „V té době to byl již opravdu imám s hustými vousy,“ vzpomínal jeho otec a ten snímek si prohlížel s úsměvem. Bývalý soused Anvára v San Diegu, jistý Lincoln Higgin III., ho později popsal jako „velmi srdečného a veselého“ člověka, který měl „velmi nenápadnou manželku“ a dítka „k zulibání“, a dodal: „Rád chodil lovit tuňáky, takže občas mi i nějaké přinesl, upečené jeho ženou.“

Avlakí starší se během své návštěvy u syna zúčastnil pátečních modliteb a poslouchal ho, jak káže. „Byla to normální mešita, do níž se vešlo asi čtyři sta věřících, a většinu tvořili muslimové, kteří nijak nevybočovali – inženýři, lékaři nebo třeba majitelé restaurací a podobných zařízení,“ vzpomínal. „Poslouchal jsem jeho pravidelná vystoupení a vybavuji si, že tehdy žádal přítomné, aby se zúčastnili demokratického procesu v USA, vyzýval je během probíhající volební kampaně George Bushe, aby dali hlas tomuto konzervativnímu republikánovi, protože se domníval, že bude lepším prezidentem než liberální demokrat, protože by odmítal potraty a podobné věci, jinými slovy byl by bliž muslimským tradicím.“ Jeho syn „byl také velmi aktivní v místní muslimské komunitě, přičemž nikdy nepodporoval žádné násilné akce, v Americe se prostě choval velmi mírumilovně, vždy se jen snažil co nejlépe šířit islám“.

V roce 1999 se Avlakí mladší poprvé dostal do křížku s FBI, která ho vyšetřovala kvůli jeho údajným kontaktům s agentem al-Káidy jménem Zidžád Chalíl, neboť tento člověk podle tvrzení amerických výzvědných služeb koupil Usámu bin Ládinovi baterii do jeho satelitního telefonu. Anvára také navštívil jeden ze spolupracovníků Umara Abdir Rahmána, „slepého šejka“ odsouze-

ného za přípravu bombového útoku na Světové obchodní centrum v roce 1993. Vyšetřování vedené FBI v roce 1999 údajně odhalilo také další „znepokojivé“ vazby Násirova syna, například na Holy Land Foundation, což byla muslimská charitativní organizace pomlouvaná za poskytování financí podobným palestinským organizacím spojovaným s Hamásem, označovaným americkým ministerstvem zahraničí za teroristickou organizaci. Anvár byl navíc podle daňových dokumentů, které FBI získala, během dvou let v San Diegu viceprezidentem organizace Charitativní společnosti pro sociální zabezpečení (Charitable Society for Social Welfare), o níž se jeden z agentů Federálního úřadu pro vyšetřování vyjádřil jako o pouhé „zástěrce předávání peněz teroristům“. Tato organizace sice nikdy nebyla z ničeho obviněna, nicméně federální žalobci ji popsali jako pobočku jiné, větší, kterou založil Abdul Madžíd al-Zindání, známý jemenský občan s údajnými vazbami na al-Káidu, i když podle této logiky by svůj podíl viny neslo i americké ministerstvo práce, protože mezi lety 2004 a 2008 podpořilo projekty zmíněné společnosti miliony dolarů. Členové Anvárovy rodiny ovšem odmítají názor, že by Násirův syn dával dohromady finance pro nějaké teroristické skupiny, a trvají na tom, že tyto peníze dostávali sirotci v Jemenu a jinde v arabském světě. Jeho vyšetřování ve Spojených státech bylo každopádně pro nedostatek důkazů brzy zastaveno, konkrétně v březnu roku 2000 došla FBI k závěru, že Anvár Avlakí „nesplňuje příslušná kritéria, aby takové vyšetřování dále pokračovalo“, i když naposled, co od tohoto úřadu uslyšel, to pravda nebylo.

Do Anvárovy mešity v San Diegu se chodili modlit i Chálíd al-Mihdhar a Naváf al-Hazmí, kteří brzy patřili mezi devatenáct únosců dopravních letadel použitých k útoku na New York a Washington. Druhý z výše jmenovaných navštěvoval jeho kázání i ve Falls Church ve Virginii, kam se Avlakí mladší přestěhoval i s rodinou v roce 2000, takže američtí vyšetřovatelé se po jedenáctém září nechali slyšet, že byl Hazmího „duchovním rádcem“. Avlakí starší mi však řekl, že se Anvára na tyto dva muže ptal a že mu bylo synem vysvětleno, že s nimi udržoval pouze sporadický náboženský vztah. „Řekl mi, že oba, tak jako všichni ostatní, jeho mešitu navštěvovali a on že se s nimi občas sešel,“ pokračoval jeho otec. „Proboha, jak si někdo může myslet, že by k němu al-Káida měla takovou důvěru, aby ho informovala o své největší akci, kterou kdy připravovala? To by bylo něco naprosto neuvěřitelného, protože on v té době rozhodně neměl na žádné podobné skupiny žádné vazby, o tom jsem stoprocentně přesvědčen.“

V roce 2000 začal Anvár svá kázání nahrávat na kompaktní disky, které prodával v jednotlivých sadách, a z jejich poslechu naprosto nevyplývá, že by

k al-Káidě choval nějakou náklonnost. Nahrávky byly mezi muslimy žijícími v USA i v ostatním anglicky hovořícím světě nesmírně populární, byla to více než stovka „cédéček“ obsahujících povětšinou přednášky o životě proroka Muhameda, ale také o Ježíšovi a Mojžíšovi nebo teoretické úvahy týkající se období po smrti člověka, a jak napsal list The New York Times, „vypadá to, že se v nich nevyskytuje žádný evidentní radikalismus“. Anvár začal následně dostávat řadu pozvání k přednáškám v mešitách a různých islámských centrech po celých Spojených státech, ale i po světě. „Udělal na mne velmi dobrý dojem,“ vzpomínal například Abú Muntasir, zakládající člen britské skupiny JIMAS, která Anvára několikrát hostila. „On totiž vyplnil určité vakuum muslimů žijících na Západě, kteří hledali nové formy vyjádření svého náboženství, odlišných od islámu vyznávaného generací jejich rodičů, s nímž měli problémy se ztotožnit.“

I když kázání Anvára tedy nebyla politického charakteru, on sám později tvrdil, že pracovníci amerických zpravodajských služeb do jeho mešity v San Diegu nasadili agenty, kteří o jejích aktivitách měli shromažďovat informace. „V té mešitě se přitom nedělo nic, co by spadalo do volně pojmávané kategorie jevu, kterému dnes říkáme terorismus, mým pevným přesvědčením však přesto zůstává, že vláda se do ní z nějakého důvodu aktivně snažila se svými špióny proniknout,“ prohlašoval.

A co se týče jeho rané konfrontace s FBI, je ještě jedna podivná záhada, která navíc asi nikdy nebude objasněna. Když byl Anvár ještě imámem v San Diegu, skončil dvakrát ve vazbě v souvislosti s obviněním, že si objednával služby prostitutek, přičemž v prvním případě nakonec výměnou za menší trest prohlásil, že je vinen, a zaplatil pokutu ve výši čtyři sta dolarů, zatímco v tom druhém sice činila pouze dvě stě čtyřicet dolarů, zato však byl odsouzen k dvěma týdnům veřejně prospěšných prací a také dostal tříletou podmínku. Tato dvě uvěznění byla později využita k jeho vykreslení coby pokrytce, on sám však nabídl jiné vysvětlení celé situace, totiž že se ho americká vláda pokoušela vydíráním přinutit k donašečství. V roce 1996, jak tvrdil, zastavil se svou dodávkou před semaforem a čekal na zelenou, když tu se k vozidlu přiblížila žena středního věku a zaklepala na okno sedadla vedle řidiče. „Než jsem to okénko stáhl a ještě předtím, než ta osoba řekla jediné slovo, obklopili mne policisté, donutili vystoupit a nasadili mi pouta,“ vzpomínal a pokračoval: „Následně mne obvinili z vyžadování služeb prostitutky a poté propustili, zároveň si však dali záležet na tom, dát mi zcela nepokrytě najevo, že ta žena byla policistkou v civilu, takže jsem nevěděl, co si o celém tom incidentu mám myslet.“ O několik dnů později ho navštívili dva muži, kteří se představili

jako federální agenti, a řekli mu, že by uvítali jeho „spolupráci“, konkrétně že by chtěli, aby „s nimi začal komunikovat v souvislosti s muslimskou komunitou v San Diegu“, jeho však „taková nabídka velmi popudila a jasně jsem jim dal najevo, že podobnou spolupráci ode mne nikdy nebudou moci čekat, načež se znovu ozvali až“ o rok později, kdy byl kvůli údajnému opětovnému zájmu o služby prostitutky zatčen podruhé. „Tentokrát mi rovnou řekli, že je to bouda a že se z toho nedostanu,“ vzpomínal.

Není vyloučeno, že Anvár opravdu prodejné ženy vyhledával, a to, že se sám prezentoval jako zbožný člověk, byl jen sofistikovaný klam, později se však objevily další náznaky, že americké zpravodajské služby ho možná nepovažovaly pouze za „objekt vhodný vyšetřování“, ale i za potenciálního spolupracovníka.

Střety se zákonem v Kalifornii ho každopádně zneklidnily. „Dospěl jsem k závěru, že budu ve větším bezpečí, když se odstěhuji jinam, protože ty případy byly tak říkajíc na místní úrovni,“ vysvětloval později a zařídil si proto částečné stipendium na Univerzitě George Washingtona v hlavním městě Spojených států, kde se hodlal věnovat své doktorandské práci. Jeho žena ovšem v té době porodila již druhé dítě, a bylo tedy třeba, aby si našel nějaké plnohodnotné zaměstnání, takže začal působit jako kaplan při ekumenické radě zmíněné univerzity a také coby imám v populární mešitě Dar al-Hidžra ve Virginii. „Naše náboženská obec potřebovala nějakého imáma, který by uměl anglicky..., někoho, kdo by byl schopen vysvětlovat korán moderním způsobem a s maximálním přesvědčením,“ prohlásil tehdy Džoháří Abdul-Malik, který byl ve zmíněné mešitě ředitelem služeb pro potřebné, jinými slovy někoho, kdo by myšlenky koránu prezentoval obecnstvu složenému z amerických muslimů, a podle něho Avlakí „byl právě tím člověkem, protože se toho úkolu dobře zhostil“; v lednu roku 2001 se celá jeho rodina usadila ve státě Virginia na jednom z předměstí. On sám později ve svých vzpomínkách nepřímo naznačoval, že jeho nenávisť vůči Spojeným státům narůstala již v letech před jedenáctým zářím, avšak je-li to skutečně pravda, dařilo se mu to mistrně maskovat svým veřejným vystupováním coby vysoce vážená postava hlavního proudu v muslimské komunitě.

JEDENÁCTÉHO ZÁŘÍ ROKU 2001 RÁNO SEDĚL ANVÁR AVLAKÍ na zadním sedadle taxíku. Před chvílí, po noci strávené ve vzduchu, když se vracel z konference v kalifornském městě Irvine, přistál na letišti Ronalda Reagana ve Washingtonu a právě mířil domů. O útocích unesenými leta-

dly se dozvěděl v tomto voze, a požádal proto řidiče, aby jel rovnou k mešitě ve Virginii, protože jak on, tak jeho kolegové se okamžitě začali obávat, že by se v atmosféře, které ty události vyvolaly, mohla stát terčem rozvášněného davu. Ještě té noci ostatně volali k mešitě policii poté, když před ní se svým autem zastavil nějaký muž a modlícím uvnitř celých třicet minut s křikem vyhrožoval, takže svatostánek byl během následujících třech dnů uzamčen a jeho představitelé vydali tiskové prohlášení, v němž útoky v New Yorku a Washingtonu odsoudili. Avlakí listu Washington Post vysvětloval, proč byla mešita zavřena, a v této souvislosti také řekl: „Nejčastější otázka, kterou jsme řešili, byla ‚Jak máme reagovat?‘ a odpověď, zejména pro naše sestry, které jsou v důsledku oblečení všem více na očích, zněla ‚Zůstaňte doma, dokud se situace nezklidní.‘“ Když mešitu znovu otevřeli, najali bezpečnostní agenturu vlastněnou muslimem a její lidé prohledávali auta i kabelky a také šacovali návštěvníky vstupující do budovy. Pomoc nabídly i ostatní místní církevní organizace, včetně doprovodu těch muslimských žen, které se bály, že se jim cestou do mešity něco stane. Anvár tuto pomoc veřejně ocenil jak před svými posluchači, tak před novináři, ty prvně jmenované ovšem též průběžně informoval o projevech násilí vůči muslimům a předsudcích týkajících se přístupu k této menšině; při jednom takovém incidentu se například dvanáctého září jistá muslimská žena doslova vpotácela do nejbližší mešity, protože ji napadl nějaký muž s baseballovou pálkou. Anvár při svém prvním kázání poté, jakmile byla jeho mešita ve Virginii znovu otevřena, podobné chování odsoudil jako „ohavné“ a nato citoval Šajcha Jusúfa al-Karadávího, známého a kontroverzního egyptského teologa: „Naše srdce v souvislosti s útoky na Světové obchodní centrum a další instituce ve Spojených státech krvácí, a to přes náš silný odpor k americké politice vůči Izraeli.“ Na závěr Anvár ještě dodal: „My jsme sem přišli budovat, ne ničit... My jsme mostem mezi Amerikou a miliardou muslimů po celém světě.“

Když došlo k událostem jedenáctého září, Avlakí ještě neměl televizi. „Zprávy jsem se do té doby dozvídal z internetu, ale jakmile letadla vrazila do těch budov, utíkal jsem do nejbližší prodejny, televizor si koupil a doma jsme pak byli všichni vysloveně přilepeni k obrazovce,“ řekl několik dní po útocích a pokračoval: „Pro americkou menšinu vyznávající islám byla tohle velmi složitá situace, protože jsme vlastně trpěli dvakrát: Jednou jako všichni ostatní, kteří tehdy litovali těch mrtvých a ztráty blízkých, a podruhé z obav, co se našim lidem stane, když byli ti útočníci alespoň zatím identifikováni jako Arabové nebo muslimové. Také bych rád dodal, že jsme se v důsledku těch událostí dostali do středu pozornosti, neboť se na nás nevídaným způ-

sobem zaměřila média, a byli jsme také podrobeni intenzivnímu zkoumání ze strany FBI.“

Zatímco se Anvár radil s ostatními muslimskými předáky, jaký mají k útokům zaujmout postoj, znovu se o něho začala zajímat vláda Spojených států. „Jedenáctého září bylo úterý a už ve čtvrtek na mé dveře klepala FBI,“ vzpomínal později. Agenti tohoto úřadu se ho vyptávali, co má společného se dvěma osobami podezřelými z únosu inkriminovaných letadel, a ukázali mu i jejich fotografie, kromě zmíněných dvou, kteří navštěvovali mešitu v San Diegu, také ještě jistého Haní Handžúra – ten tam pobýval též a v roce 2001 se navíc spolu s Hazmím zúčastnil Avlakího kázání ve Virgínii, konkrétně ve Falls Church. Avlakí podle komise zabývající se jedenáctým zářím FBI „řekl, že jméno Hazmí mu nic neříká, ale člověka na fotografii že zná, přiznal, že se s ním několikrát sešel, ale tvrdil, že si již nepamatuje, o čem spolu hovořili“. Uvedl také, že s touto osobu přišel do kontaktu pouze v Kalifornii, nikoliv ve Virgínii, a Handžúra že dokonce neviděl nikdy, přičemž podle zmíněné komise „Hazmího popsal jako tiše hovořícího studenta ze Saúdské Arábie, který do mešity přicházel ještě s někým dalším, ale velký okruh přátel neměl“. Z odtajněných dokumentů FBI týkajících se setkání Avlakího s federálními agenty po jedenáctém září zase vyplývá, že Hazmího charakterizoval jako „samotáře“, který však „byl velmi mírným a mimořádně příjemným člověkem“, a nevnímал ho jako „nějak výrazně nábožensky založeného, protože nikdy neměl plnou a nezúčastňoval se všech pěti každodenních modliteb“. Záhy po tomto kontaktu s FBI přišli jeho pracovníci znovu a požádali Anvára o spolupráci při vyšetřování, takže na další setkání si již přivedl právníka. Ve zprávě úřadu po ukončení jednání se uvádí: „Naše washingtonská pobočka se nadále zabývá vztahem Anvára Avlakího a osob spojovaných s 11. 9. 2001, kdy došlo k teroristickým útokům na Spojené státy.“

Podle pozdějších svědectví Federálního úřadu pro vyšetřování uvedených před komisí zabývající se jedenáctým zářím měl Avlakí v roce 2000 řadu telefonických hovorů s jistým saúdskoarabským občanem Umarem al-Bajúmím, který Hazmímu a Mihdharovi pomohl najít bydlení v San Diegu. Jeden z pracovníků FBI komisi sdělil, že podle jeho názoru tehdy oba zmínění muži používali Bajúmího telefon, čímž nepřímou naznačoval, že Avlakí byl v přímém kontaktu s únosci letadel. Nakonec však vyšetřovatelé na základě prvních výsledků dospěli k závěru, že jeho interakce s těmito třemi pachateli byly neprůkazné, a komise vyslovila názor, že tito lidé „Avlakího uznávali jako náboženskou osobnost a vybudovali si k němu úzký vztah“, nicméně „co se týče nějakých konkrétních motivací, jsou svědectví nedostačující“.

Zatímco FBI zkoumala, jak blízko měl Anvár k únoscům, mešitu ve Virgínii plnily o pátcích stovky lidí, kteří chtěli slyšet jeho kázání, on však kromě toho také radil rodinám a novým přistěhovalcům pomáhal najít bydlení nebo práci. Mezi těmi, kdo se na něho obrátili, byl i manželský pár z Palestiny, který se účastnil všech jeho pátečních vystoupení; dvojice totiž měla problém se svým synem, psychiatrem americké armády, obavy v ní vzbuzovala skutečnost, že se nezajímal o náboženství svých rodičů. Avlakí starší si vzpomněl, jak mu Anvár říkal, že ho ti dva žádali, „zda by si s ním nepromluvil, aby s nimi jejich potomek šel do mešity“, a imám souhlasil. Syn těch manželů se jmenoval Nidal Malik Hasan a o více než deset let později spáchal jeden z největších masakrů, jaký se kdy na nějaké vojenské základně USA odehrál, takže zatímco vztah Avlakího k některým únoscům z jedenáctého září vedl k vyšetřování jeho osoby ze strany vlády, kontakt s Hasanem stál později za podezřením, jaká byla jeho role při jiných teroristických činech.

Mešita ve Virgínii nepochybně přitahovala celou plejádu různých postav, které se později staly teroristy, ale je obtížné určit, nakolik Avlakí věděl, kdo to je nebo co se tito lidé chystají udělat, přičemž když budeme zkoumat, co v té době zažíval a co říkal, stane se to celé ještě větší záhadou. Co všechno se mezi ním a americkou vládou v měsících po jedenáctém září za zavřenými dveřmi odehrávalo a co se ve stejném období odehrávalo mezi ním a americkými sdělovacími prostředky, je totiž bizarním příběhem plným protikladů: Ten člověk jako by žil dvojitý život.

V prvních týdnech po útocích v New Yorku a Washingtonu musel Anvár v soukromí čelit agentům FBI, ale veřejně se stal mediální hvězdou, protože se na něho obracela řada redakcí, aby podal „umírněný“ muslimský pohled na ty útoky; byly mu v patách televizní štáby, rozhovory s ním vedly celostátní rozhlasové stanice a často ho citovaly i různé noviny. On sám vyzýval své stoupence, aby se začlenili do tehdy probíhající kampaně a dávali krev raněným z jedenáctého září a aby také rodinám obětí věnovali peníze. Vedoucí představitelé mešity ve Virgínii ho charakterizovali jako člověka, který je znám pro svou „občanskou angažovanost, toleranci a pochopení i pro jiná náboženství“, a agentura Associated Press pro změnu napsala, že co se týče posluchačů jeho kázání, „většina z nich říkala, že jim nepřipadal příliš zpolitizovaný nebo radikální“. Občas, pravda, při svých vystoupeních tvrdě kritizoval americkou zahraniční politiku, ale velmi silnými výrazy zároveň odsoudil i útoky unesenými letadly, původně dokonce naznačoval, že Spojené státy by měly právo vést proti těm, kdo za nimi stojí, „ozbrojený boj“. Jak tehdy řekl rozhlasové stanici PBS, „my jsme dali jasně najevo, že... k lidem, kteří tohle

spáchali, musí být nějak přistoupeno, že oni musejí za to, co udělali zaplatit, protože každá země na téhle planetě má právo se bránit.“

Avlakí byl „pro novináře snažící se vysvětlit podstatu islámu vstřícným muslimským duchovním, který odsuzoval masové vraždy, televizní štáby vyzýval, aby ho všude doprovázely, a trpělivě vysvětloval rituály spjaté s jeho náboženstvím“, napsaly The New York Times a v jiném článku uvedly, že tento člověk „je vyzvedáván jako muslimský lídr nové generace schopen spojit Východ a Západ.“ On sám koncem září 2001 řekl: „Je politováníhodné, takový mám tedy pocit, že musíme vůbec vyjadřovat podobné stanovisko, protože tyto události by žádné náboženství nemohlo omlouvat, to by přece mělo být všeobecně známé, my jsme však byli v postavení, kdy jsme byli nuceni ubezpečit, že islám něco takového neschvaluje, takže není prostě možné, aby lidé, kteří toto spáchali, byli muslimové, a jestli to o sobě tvrdí, tak své náboženství naprosto překroutili.“ Deník Washington Post se na Avlakího po jedenáctém září obrátil několikrát, a dokonce ho požádal o hlavní internetové vystoupení na téma muslimský svátek ramadán. „Naše stanovisko musí být neustále zdůrazňováno a musí být naprosto srozumitelné,“ prohlásil pár týdnů po útocích na Světové obchodní středisko a Pentagon ve svém kázání, které bylo možno díky stanici PBS sledovat po celých Spojených státech i v televizi. „Skutečnost, že USA zaviny smrt... civilistů v Iráku nebo že podporují zabíjení tisíců Palestinců, neospravedlňuje zavraždění jednoho jediného amerického civilisty v New Yorku nebo ve Washingtonu, ale je také třeba říci, že smrt tisíců Američanů v těchto dvou městech neospravedlňuje zabití jednoho jediného civilisty v Afghánistánu, to je ten rozdíl mezi tím, co je správné a co špatné, mezi dobrem a zlem, o nichž je teď každý přesvědčen, že hovoří.“

Avlakí tedy ty útoky z jedenáctého září odsoudil, zároveň si však nebral žádné servítky ve svém pohledu na přístup Spojených států ke světu islámu, a v jednom ze svých vystoupení týden po těch událostech také odmítl způsob, jakým Bushova vláda popsala motivy al-Káidy. „Bylo nám řečeno, že je to útok na americkou civilizaci, na americkou svobodu a na americký způsob života, ale ve skutečnosti to ani jedno z toho nebylo, byl to útok na americkou zahraniční politiku,“ prohlásil tehdy. Když USA v říjnu 2001 zahájily svůj vpád do Afghánistánu, poskytl pro změnu rozhovor deníku Washington Times a v něm řekl: „My naprosto odmítáme to, co ti teroristé provedli, a pachatele chceme nechat přivést před soud, ale jsme také proti zabíjení civilistů v Afghánistánu.“ Když se blížil vůbec první ramadán po jedenáctém září, vyjádřil obavu, že „letos bude v naší komunitě panovat větší napětí“, protože tento muslimský svátek zastíní „ponurá nálada způsobená těmi útoky, jakož

i pokračující válkou za mořem“, a dodal: „My si vždy přejeme, aby ramadán přicházel v klidných časech, avšak v tomto roce tomu bohužel tak nebude.“ Avlakí dal též jasně najevo, že je proti zahájení ozbrojeného amerického útoku na Tálíbán. „Mám pocit, takový je můj osobní názor, že Spojené státy do této války příliš spěchaly, mohly být možná i nějaké jiné způsoby, jak tento problém řešit, například diplomatickým nátlakem, využitím stanoviska všech těch muslimských zemí, které USA v celé této záležitosti vyjádřily podporu a daly také najevo obavy z toho, co se stalo jedenáctého září, kdy ze všech částí muslimského světa přicházely projevy výrazného odsouzení těchto událostí; to všechno tedy mohlo být využito k nátlaku na Afghánistán nebo na toho, kdo za tím stál, a ne se hned hrnout do ozbrojeného konfliktu, kterého jsme svědky,“ řekl v jednom rozhovoru pro média. Anvár také více než deset let před vypuknutím tzv. Arabského jara kritizoval americkou podporu autokratických vládců a jejich represivních režimů v převážně muslimských zemích Blízkého východu: „Není nutné tyto režimy měnit nějak dramaticky, náhle, přes noc, ale je třeba alespoň určitého tlaku ze strany Spojených států, aby se trochu otevřely a poskytly svým obyvatelům více svobody.“

Během ramadánu koncem roku 2001 Avlakí pro změnu jezdil ve svém autě po předměstí ve Virginii a hovořil do kamery držené novinářem z deníku Washington Post. „Od chvíle, kdy ta válka začala, zahynulo již velké množství civilistů, opravdu velké množství, a bohužel o tom média neinformovala, nebo alespoň ne rovnovážně, takže panují značné obavy, že tu cenu v Afghánistánu platí obyčejní lidé, kteří jsou jen pěšáky v této politické hře,“ řekl mu.

„Pocity amerických muslimů byly po jedenáctém září podobné pocitům všech ostatních v USA, byly to pocity účasti s rodinami obětí a přesvědčení, že ten, kdo to spáchal, musí být pohnán před soud... to byly ty převažující pocity mezi všemi americkými muslimy, ale i mezi muslimy celého světa. Ta válka to, pravda, trochu změnila, protože Irák je ještě čerstvě v naší paměti; v roce 1990 nás ubezpečovali, že to bude válka proti Saddámu Husajnovi, ale uplynulo deset let, on je stále u moci, a těmi, kdo trpí, jsou obyvatelé Iráku, zemřel již milion lidí. Říkali, že cílem je dostat teroristy, no a podívejte se, umírají civilisté.“

Nato se novinář Avlakího zeptal, co si myslí o bin Ládínovi a Tálíbánu: „Jsou to představitelé velmi radikálního přístupu, extrémního pohledu na věc, ale takovéto radikální postoje minimálně částečně vycházejí z podmínek, které panují v muslimském světě,“ odpověděl. „Je to rozhodně okrajová skupina lidí, kteří myšlenky koránu pokřivili, je to z jejich strany způsob, jak ospravedlnit nějaký názor využitím náboženských textů, to se však může stát

v jakémkoliv náboženství.“ Avlakí v tom natočeném videu dělá dojem, že tak úplně neví, jaký má k událostem z jedenáctého září zaujmout postoj, zároveň se však ukazuje coby milující otec, a to když svému mladšímu synovi utírá nos, v jiné chvíli ostatně s tímto batoletem přichází k mešitě a drží ho přitom za ruku, a poté dokonce začne zpívat úryvek z titulní písně dětského seriálu Barney, konkrétně slova „já tě mám rád a ty mně také“, takže je obtížné při sledování celé této nahrávky, která trvá hodiny, docházet k přesvědčení, že je to pouze dobrý herec.

Ve Spojených státech se každopádně v té době zvýšil výskyt násilí a slepého fanatismu vůči islámským věřícím a Avlakí též musel přihlížet, jak se na tamější muslimské a arabské menšiny zaměřuje federální vláda. Lidé, kteří přicházeli na jeho kázání, mu líčili, jakými různými formami nátlaku museli v souvislosti se svou rasou nebo vírou procházet, jak je například odněkud vytlačovali, jak do mešit vstupovaly cizí osoby a jak muslimským obchodům začali věnovat pozornost agenti FBI nebo se u nich objevily i hlídky „bílých“ občanů USA čili jakási domobrana. Avlakí byl tak jako řada jiných amerických muslimů přesvědčen, že se na příslušníky této menšiny upírá pozornost jen kvůli jejich náboženskému přesvědčení nebo rasovému původu, a stanici National Public Radio v této souvislosti v říjnu 2001 řekl: „Od chvíle, kdy došlo k těm událostem, pozorujeme v médiích nárůst negativních zpráv o islámu, tisíc sto muslimů bylo také na území Spojených států zadrženo a Afghánistán čili muslimská země je bombardována, takže existují určité důvody pro to, aby měli muslimové pocit, že bylo sice vydáno prohlášení, že tahle válka není namířena proti islámu, ale v praxi jsou to muslimové, kdo jí trpí.“ Když byly dvě osoby z jeho bývalé mešity v San Diegu zadrženy na základě údajných „úzkých vazeb“ k únoscům, kteří se tam modlili, Avlakí ostře FBI kritizoval. „Nebyl vůbec důvod podnikat podobnou razii takovýmto drsným způsobem“, řekl doslova a zdůraznil, že on i jeho spolupracovníci nabádají při svých kázáních k trpělivosti a spolupráci s úřady, ale „naši lidé nás nebudou poslouchat, když budou vidět, jak se k nim FBI chová, a celé to posiluje naše přesvědčení, že jsme jakousi obleženou komunitou, jejíž občanská práva jsou porušována.“ Avlakí také prohlásil, že oba výše zmínění muži ještě před svým nespravedlivým zadržením usilovali o dobrovolnou spolupráci s úřady, ale takto „to vyvolává dojem, že se na těch útocích nějak podíleli, a to naprosto ničí jejich pověst, přičemž já jsem přesvědčen, že jsou nevinní.“

V týdnech po jedenáctém září Avlakí v nespočetných rozhovorech poskytnutých médiím popisoval, jaký boj v jejich komunitách ho a další muslimské předáky čeká, když náhle převládala představa, že Spojené státy vedou

proti islámu a jeho vyznavačům válku. V jednom interview například řekl, že „navrch získávají radikálové, kteří jsou ochotni vstoupit do ozbrojené konfrontace se svými vládami, takže situace je v zásadě v současné době taková, že umírněné hlasy byly v muslimském světě umlčeny“, a v druhém rozhovoru zase prohlásil, že „američtí muslimové mají pocit jakési rozervanosti mezi vztahem k zemi, jejíž jsou občany, a solidaritou s lidmi stejné víry ve světě“. Avlakí v této souvislosti začal USA varovat, že když zahájí to, co muslimové vnímají jako válku proti jejich náboženství, vyvolají zpětnou reakci. „Mám strach, že názory Usámy bin Ládina se v důsledku tohoto konfliktu stanou pro některé obyvatele muslimského světa přitažlivé,“ uvedl doslova a dodal: „To nahání velkou hrůzu, takže Amerika by měla postupovat velmi opatrně a nedopustit, aby byla vnímána jako nepřítel islámu.“

* * *

ZIVOT TOHOTO ISLÁMSKÉHO DUCHOVNÍHO PO JEDENÁCTÉM září měl někdy i lehce bizarní momenty. Například pátého února 2002 ho pozvali pracovníci amerického ministerstva obrany, aby promluvil při formálním obědě v Pentagonu. Jeden z organizátorů akce, zaměstnanec zmíněného úřadu, v příslušné pozvánce, která byla později odtajněna, napsal: „Měl jsem tu čest zúčastnit se vystoupení pana Avlakího v listopadu a udělaly na mne velký dojem znalosti i způsob, kterým je prezentoval, a také jak se vyrovnal s nepřátelsky naladěným člověkem v obecenstvu, obzvláště se mi však líbilo jeho vylíčení, jak průměrný člověk z Blízkého východu vnímá Spojené státy a co si myslí o sdělovacích prostředcích v zahraničí.“ V závěru tohoto e-mailu dotyčný adresát upozorňuje, že místa v sále je třeba si zajistit brzy, protože Avlakí „se chystá na delší dobu odcestovat“, a dodává: „Myslím, že když přijdete, nebudete litovat, protože se dozvíte spoustu informací, a je to rozhodně velmi aktuální téma, o němž bychom se všichni chtěli dozvědět trochu více.“ V jiném podobně odtajněném dokumentu Pentagonu se dočteme, že armádní tajemník v té době velmi toužil po tom, nechat vystoupit nějakého umírněného muslima, a že Avlakí „byl považován za příslušníka islámské obce a je tak říkajíc na vzestupu“. Jakmile ho tedy z bezpečnostních důvodů náležitě prověřili, „byl pozván na ministerstvo – konkrétně do kanceláře armádního tajemníka – na lehký oběd a dotyčný toto pozvání přijal“. (Je mimochodem nepravděpodobné, že si Avlakí při této příležitosti dal nabízený sendvič „East Side West Side“, ve kterém bylo hovězí a krutí maso, ale také slanina, to vše na černém žitném chlebu.)

Projev v Pentagonu byl možná jen poněkud absurdní událostí, k níž došlo v důsledku nedostatečného bezpečnostního prověření Avlakího a také díky jeho tehdejšímu veřejnému renomé vytvořenému zmíněným velkým počtem vystoupení ve sdělovacích prostředcích, vyvolalo to ovšem i spekulace, že spolupracuje s vládou USA při jejím vyšetřování událostí z jedenáctého září. Když jsem se na ten oběd ptal Násira čili jeho otce, okamžitě ožil a odpověděl: „Vy tomu nebudete věřit, ale on mi jednou dokonce řekl, že má v úmyslu vstoupit do americké armády, protože chce být vojenským kaplanem!“ Při podobném rozhovoru z té doby se mu prý syn také „svěřil, jak je rozrušen, že ho u příležitosti ramadánu tak jako jiné významné muslimské činitele nepozvali do Bílého domu, na tu akci George Bushe, když byl přece imámem v jednom z velkých náboženských center Spojených států“. Do sídla amerického prezidenta se tedy nepodíval, ovšem začátkem roku 2002 se na něho obrátili s prosbou, aby vedl bohoslužbu v budově Kongresu, toto jeho kázání se ostatně objevilo i v dokumentárním filmu televize PBS ze stejného roku, který se jmenoval Mohamed: odkaz proroka.

V březnu 2002 podnikli agenti FBI celou sérii bleskových razíí proti více jak deseti muslimským neziskovým organizacím, firmám i domácnostem. Zátahy proběhly pod vedením komanda složeného z příslušníků několika zpravodajských agentur a byly součástí rozsáhlého vyšetřování, jak se teroristé dostávají k financím, které neslo kódové označení operace Zelené pátrání. Mezi organizace, kde byly „šťáry“ provedeny, patřily i uznávané islámské výzkumné ústavy, například Mezinárodní institut islámského myšlení nebo Škola islámských a společenských věd Univerzity v Cordobě ve Virginii, a prohledány byly též domovy různých vedoucích i řadových pracovníků z těchto organizací a jejich majetky byly zabaveny. Razie, jak již bylo řečeno, probíhaly údajně coby součást cílené operace namířené proti financování terorismu, takže lidé z Federálního úřadu pro vyšetřování zabavovali například pevné disky z počítačů, důvěrné dokumenty nebo knihy, přičemž jen na ty dokumenty bylo potřeba celkem pět set krabic. Žádná ze zmíněných institucí ani nikdo z jejich představitelů ovšem nebyl nikdy v souvislosti s těmito zátahy obviněn a hlavní muslimské organizace i skupiny bojující za občanské svobody je odsoudily jako hon na čarodějnice. Avlakí v této souvislosti vystoupil s ostrým kázáním, ve kterém řekl, že operace Zelené pátrání „byla útokem na každého z nás“ v „muslimské komunitě“, a varoval, že „když se dnes něco podobného stalo těmto organizacím, zítra budete na řadě vy“. V jiném podobném projevu zase prohlásil, že „zítra, možná Kongres schválí zákon, podle nějž bude islám v Americe zakázán, a nemyslete si, že by to bylo něco mimořádné“.

ného, v dnešním světě je možné všechno, protože nějaká práva má člověk, jen když si je vybojuje.“

Avlakí netušil, že bojová jednotka v čele celé operace ho vytipovala coby objekt, na který se hodlá soustředit; nakonec došla k závěru, že nemá žádné vazby ke skupinám, na něž byla při této razii zaměřena pozornost, avšak zároveň se ho FBI cílevědomě snažila přinutit ke spolupráci při různých jiných pátracích akcích. On sám byl přesvědčen, že za tímto účelem využívala těch dvou případů s údajnou prostitutkou v San Diegu, a nebyl vůbec daleko od pravdy, protože v prvních měsících po jedenáctém září, když již Avlakí žil ve Virginii, právě o tohle federální agenti usilovali. „Lidé z FBI doufali, že by při vyšetřování těch útoků mohl spolupracovat, kdyby ho dokázali z něčeho podobného obvinít i v tomto státě,“ napsal později týdeník US News and World Report a pokračoval: „Podle zdrojů ze zmíněného úřadu jeho agenti sledovali, jak imám údajně vezl prostitutky z oblasti Washingtonu do Virginie, a uvažovali, že by v této souvislosti využili federální nařízení obvykle vyhrazené pro případy zatýkání pasáků, kteří prostitutky převážejí přes hranice jednotlivých států USA.“

Je pravda, že v médiích byl Avlakí oslavován a prezentován jako představitel umírněného islámu, jako člověk, který srozumitelně vysvětluje, jak se muslimská komunita snaží balancovat mezi pocity rozhořčení z útoků unesenými letadly a odporem k válkám, které Spojené státy v reakci na tuto událost rozpoutaly, on sám se však chystal Ameriku opustit. Imám Džoháří Abdul-Malik, který byl ve virginské mešitě zodpovědný za pomoc potřebným, se ho podle svých vlastních slov v roce 2002 pokoušel přemluvit, aby zůstal; ptal se ho, proč chce odejít, a vzpomíná si, jak mu Avlakí odpověděl: „V prostředí, jaké tu panuje, člověk nemůže pořádně dělat svou práci, stále je to jen o boji proti terorismu a o jeho vyšetřování, každou chvíli s tebou chce mluvit FBI – to není to, čím se já chci zabývat, raději půjdu někam, kde budu moci kázat, učit a nediskutovat každý den o jedenáctém září.“ Také mu řekl, že uvažuje o účasti ve volbách do jemenského parlamentu a že by měl zájem vést v některé ze zemí Perského zálivu svůj vlastní televizní pořad. „On si uvědomoval, že kdyby americké úřady zveřejnily informace o tom, jak ho zatkli kvůli zájmu o prostitutky, byl by to jeho konec,“ dodal k tomu ještě Malik.

Avlakí také začal o zemi, v níž žil, jinak mluvit. Byl rozrušen ze zátahů na muslimy v USA i z válek v zahraničí, konkrétně v muslimských zemích, a razie ho v kombinaci s napadením Afghánistánu, ale i hrozící válkou proti Iráku vyprovokovaly k ostřejší kritice americké vlády. „Tohle není boj proti terorismu, to si všichni musíme říct na rovinu, to je boj proti muslimům

a proti islámu, a ten boj se nevede jen v zahraničí, ale i tady, v USA, které tvrdí, že tuhle válku vedou ve jménu svobody, ale přitom omezují svobodu svých vlastních obyvatel jen proto, že jsou tito lidé muslimové," proklašoval při kázání, které bylo jedním z posledních na území Spojených států. Sledování muslimů, měřit a imámů americkou vládou ho prostě podle jeho otce přivádělo k nepříčetnosti. „Anvár najednou zjišťoval, že je ve velmi složitém postavení, protože země, kde se narodil, kterou miloval a kde chtěl propagovat své náboženství, se“ v jeho očích „ve skutečnosti stala proti-muslimskou a to v něm vyvolávalo stavy zuřivosti, protože svou víru už prostě nemohl v Americe svobodně šířit," vzpomínal Avlakí starší a pokračoval: „Uvažoval, že vhodnou cílovou zemí by mohla být Británie, a volal mi, že nebude moci dokončit svůj doktorát.“ Otec z toho byl naprosto zděšen, jelikož snil o tom, že syn si jej naopak v Americe dodělá a že se poté vrátí do Jemenu, kde bude podobně jako on přednášet na univerzitě.

V roce 2002 Anvár skutečně odcestoval do Británie a za sebou zanechal image „umírněného islamisty“, kterou si vybudoval v amerických sdělovacích prostředcích po jedenáctém září. Byl tento člověk ve skutečnosti jakýmsi tichým stoupencem al-Káidy, případně dokonce duchovním rádcem únosců těch dopravních letadel, jak později prohlašovala vláda USA? Nebo prostě jen americkým muslimem, kterého zradikalizovala atmosféra vyvolaná těmito událostmi? Možná na veřejnosti po útocích na budovy v New Yorku a Washingtonu všechno jen předstíral a zakrýval své militantní názory, co se jeho pohledu na Spojené státy týče, ale možná se odjezdem z Virginie jen snažil utéct před vyšetřováním a výsledky ze strany vládních úřadů této země; ve chvíli, kdy tak učinil, ovšem každopádně nastoupil cestu konfrontace s dějinami.

3

NAJÍT, ZAJMOUT, ZNEŠKODNIT: VZESTUP JSOC

Washington, D. C., 1979–2001

DVACÁTÉHO PRVNÍHO LISTOPADU 2001, KDY JIŽ BĚŽELA GLOBÁLNÍ válka proti teroru, navštívil ministr obrany Donald Rumsfeld Fort Bragg, sídlo Zelených baretů. „Jsme svědky celosvětového boje proti terorismu a potřebujeme proto každého z vás i všechny organizace, které zastupujete, a já mám informace, že až ten čas přijde, budete připraveni,“ oznamoval přítomným na základně. „Když celá tahle kampaň začínala, řekl prezident George W. Bush: ‚Jsme na počátku našeho snažení v Afghánistánu, ale Afghánistán je pouze začátek tohoto úsilí v celosvětovém měřítku. Tato válka neskončí, dokud nebudou teroristé operující po celé planetě nalezeni, zastaveni a poraženi.‘ No a vy jste těmi muži a ženami, kteří prezidentův vzkaz osobně doručí nepřátelům Ameriky, stvrzený energií a mocí největší vojenské síly na Zemi.“ Rumsfeld v tomto svém veřejném vystoupení také poděkoval Zeleným baretům, těmto zvláštním útvarům, za rozhodující roli sehrávanou v Afghánistánu, když však hovořil o těch, kdo „osobně“ předají ten americký vzkaz, měl na mysli jinou skupinu bojovníků, kterou považoval za svou nejlepší a nejtajnější zbraň.

Ministrova návštěva ve Fort Bragg byla veřejná jen částečně, přijel tam i na tajné setkání s jednotkami, jejichž název, Společné velitelství zvláštních operací (Joint Special Operations Command, JSOC), se málokdy objevoval v tisku a jejichž akce byly zahaleny absolutním tajemstvím. Když tu zkratku člověk viděl jen tak někde napsanou, mohl si klidně myslet, že patří třeba nějakému vědeckému ústavu, a i oficiální posláni těchto bojových složek bylo formulováno velmi nekonkrétními, úředními slovy jako „společné hlavní sídlo, jehož úkolem je zabývat se požadavky a postupy zvláštních operací, zajistit vzájemnou koordinaci a standardizace vybavení, plánování a provádění společných cvičení, trénování zvláštních operací a rozvíjení společné taktiky při těchto operacích“. Ve skutečnosti bylo JSOC nejostřeji hlídanou tajnou jednot-

kou v celém systému americké národní bezpečnosti, přičemž pro ostatní příslušníky armády působící v oblasti tajných operací to byli prostě vykonavatelé, ninjové nebo také „pojídači hadů“. Žádná jiná z vojenských složek USA, které byly k dispozici prezidentovi, nebyla tak elitní jako právě tato a když chtěl, aby nějaká operace probíhala v naprosté tajnosti, stranou od bedlivého zraku Kongresu, nejlepším řešením nebylo obrátit se na CIA, ale na JSOC. „Kdo se již do akce chystá?“ zeptal se Rumsfeld, když hovořil s členy této jednotky, a poté, co mu generálové ukázali dotyčné muže, pokračoval: „Výborně. Kam vyrážíte? Aha, kdybyste mi to řekli, tak byste mne vzápětí museli zastřelit, že?“ vtipkoval ministr. „Ale to já jen tak pro kontrolu.“

Zmíněný útvar byl založen, když selhala akce pod kódovým názvem operace Orlí dráp, při níž mělo být zachráněno padesát tři Američanů držených jako rukojmí na velvyslanectví USA v iránském Teheránu po islámské revoluci v roce 1979. Součástí akce bylo zapojení příslušníků elitního komanda Delta Force, které vedl plukovník Charlie Beckwith, jeden z jeho zakladatelů, a jehož úkolem bylo zajistit přistávací plochu, z níž by mohl být na ambasádu podniknut útok. V následné písečné bouři se však dva jejich vrtulníky zřítily a třetí byl zadržen, takže mezi Beckwithem a jeho nadřízenými vypukl zuřivý spor, zda celou akci odvolat, když její účastníci přišli o tyto životně důležité stroje, a uprostřed iránské pouště se tak ocitli v patové situaci. Beckwith chtěl na rozdíl od velitelů letectva, námořnictva i námořní pěchoty v plnění zadaného úkolu pokračovat, ale prezident Carter nakonec vydal rozkaz operaci zastavit, během následné evakuace z Íránu ovšem jedna helikoptéra narazila do vojenského dopravního letounu Hercules, a proto osm amerických vojáků zahynulo, takže to celé vyústilo do jedné velké katastrofy. Rukojmí z velvyslanectví byli nato rozmístěni po celém území této země, aby nemohlo dojít k dalšímu pokusu o jejich záchranu, a v zajetí strávili 444 dní, než se obě strany v zákulisí dohodly vyměnit je za zbraně, přičemž k jejich propuštění došlo jen pár minut poté, co přísahu složil nový prezident Spojených států Ronald Reagan.

Představitelé Bílého domu a ministerstva obrany poté v ústraní řešili, proč vysazení v Íránu selhalo, a došli k závěru, že je pro podobné zákroky nutné vytvořit nějaký ucelený „hvězdný“ tým, který by byl připraven na jakékoliv situaci, takže by disponoval nejen bojovníky, včetně těch ze skupiny SEAL, ale i výzvědnými složkami a také vlastním letadlem. Záhy poté, kdy zkrachovala operace Orlí dráp, Pentagon založil tzv. Ředitelství společných cvičení (Joint Test Directorate), které mělo začít připravovat další záchrannou akci, tentokrát pod krycím označením operace Medojed; k ní sice nakonec nikdy

nedošlo, ale vznikl tajný program, jehož lidé se chopili úkolu dát dohromady komando pro zvláštní akce, které by bylo všestranného charakteru, takže by už nikdy nedošlo k něčemu podobnému jako v Íránu. V roce 1980 tak oficiálně spatřilo světlo světa JSOC, i když ani Bílý dům, ani ministerstvo obrany jeho existenci veřejně nepotvrdily. Toto Společné velitelství zvláštních operací se od všech ostatních vojenských jednotek i útvarů CIA lišilo tím, že se zodpovídalo přímo prezidentovi a že to měla být jakási jeho malá soukromá armáda, tak alespoň na ni bylo čistě teoreticky nahlíženo.

Organizováním tajných akcí strávil velkou část své vojenské kariéry plukovník Walter Patrick Lang. Nejdříve pomáhal koordinovat operaci, při níž byl v roce 1967 v Bolívii zajat a poté i zabit Che Guevara, nato se stal členem Studijní a pozorovací skupiny (Studies and Observation Group), která měla jménem Spojených států na starosti cílené zabíjení během války ve Vietnamu, a nakonec se ujal vedení programu globální lidské inteligence při Vojenské zpravodajské službě čili vojenské rozvědce. Lang působil v řadě neklidných zemí světa, například Íráku, Jemenu nebo Saúdské Arábii, stál u zrodu výuku arabštiny při vojenské akademii West Point a při tom všem pozorně sledoval, jak Spojené státy zakládají JSOC. Hlavní úlohou zvláštních útvarů, mezi které patřily například Zelené barety, totiž bylo „cvičit a vést obvykle nepravidelné domorodé ozbrojené jednotky v boji proti silám buďto pravidelného, nebo partyzánského charakteru a to také činily, takže jejich členové umějí komunikovat s cizinci“, jak mi vysvětlil a dodal: „Při náboru do těchto složek se proto vybírají lidé, kteří jsou empatictí a umějí dobře pracovat s osobami jiných národností, lidé, kteří budou bez problémů sedět při jídle na zemi s místními obyvateli, pravou rukou si ze společné misky nabírat kousky tuhého masa z nějaké staré kozy a přitom poslouchat, jak něčí babička vypráví o jakýchsi fiktivních, vymyšlených předchůdcích jejich kmene, a jim se to bude líbit.“ Zelené barety tudíž Lang přirovnává k „ozbrojeným antropologům“, zatímco JSOC bylo podle něho založeno jako „protiteroristické komando po vzoru britských speciálních jednotek SAS, takže jeho příslušníci se rozhodně s domorodým obyvatelstvem nijak nekamarádí, to není jejich náplní práce, oni takové osoby naopak zabíjejí a o dopadu svého jednání na postavení Spojených států ve světě se jim toho zase až tak mnoho nesděluje“.

Zpočátku bylo JSOC trochu jen dodatečným nápadem v rámci americké vojenské mašinérie: Nemělo svůj vlastní rozpočet a využívalo se převážně k posílení armádních sil při nějakých ostrých konfliktech, takže bylo pod velením v rámci konvenčního prostoru odpovědnosti (Areas of Responsibilities) čili globálního systému ministerstva obrany, v rámci kterého se rozhodovalo,

jaký typ jednotek bude v tom kterém regionu nasazen. Delta Force mimochodem vznikla po sérii teroristických útoků v sedmdesátých letech minulého století, kdy se v jejich důsledku začaly ozývat hlasy, aby Spojené státy rozšířily své nekonvenční síly a útvary určené ke zvláštním operacím. „Řada těch důstojníků, kteří byli vycvičeni v duchu komanda Charlieho Beckwitha a jeho vedení boje proti terorismu, jsou v zásadě jakýmisi technology války,“ řekl mi v této souvislosti Lang.

Po tom fiasku v Íránu se dospělo k názoru, že JSOC bude pečlivě rozděleno do tzv. jednotek pro plnění zvláštních úkolů (Special Mission Units), které by se cvičily a připravovaly na zásahy označované písmenem „F“ podle slov „Find“, „Fix“, „Finish“, protože cílem bylo daný cíl nejdříve stopovat, poté určit, kde se nalézá čili lokalizovat a nakonec jej zlikvidovat. Tým číslo 6 jednotek vojenského námořnictva SEAL, dnes již slavný, protože zabil Usámu bin Ládina, mimochodem vznikl, aby právě takovéto operace podporoval, nebo dokonce vedl, přičemž první velitel týmu Richard Marcinko sloužil také v úderné jednotce známé jako Akční tým pro boj s terorismem (Terrorist Action Team), který připravoval operaci Orlí dráp; toto elitní komando sestávající ze sedmdesáti pěti příslušníků SEAL se původně jmenovalo Mobilita číslo 6 a časem se stalo jedním z nevýznamnějších protiteroristických útvarů, jaké kdy měla americká vláda k dispozici, ostatně už jen ten jejich dnešní název hovoří za vše. Mimochodem když vznikal tým číslo 6 jednotek SEAL, existovaly v jejich rámci pouze dva další podobné týmy, Marcinko však chtěl, aby si Sověti mysleli, že mají Spojené státy ještě i jiné, o nichž jen prostě neví.

Uvnitř JSOC zpočátku panovalo dost velké napětí, protože do jeho řad přicházeli bojovníci z jiných elitních skupin, jako byly Delta Force, SEAL a sedmdesátý pátý pluk Rangers, jejich členové však byli přesvědčeni o výjimečnosti právě těch svých útvarů. Muži v JSOC se každopádně cvičili k působení v oblastech ovládaných nepřítelem a k provádění drobných akcí, ale včetně zabíjení. Pod názvem Skupina pro operace v terénu (Field Operations Group) byla též vytvořena dočasná vojenská jednotka, která se později stala výzvědným oddělením JSOC a již se později říkalo „Aktivita“. Jedním z jejích prvních velkých úspěchů bylo poskytnutí informací spojovacího charakteru operaci na osvobození brigádního generála Jamese Doziera, v prosinci 1981 uneseného marxistickými Rudými brigádami z jeho domu v italské Veroně. Byl to jediný americký vlnkový důstojník, kterému se kdy něco podobného stalo; Aktivita po několika týdnech pátrání zjistila, kde ho ukrývají, a vše vyústilo v úspěšnou záchranou akci podniknutou protiteroristickými silami Itálie.

Pod Společné velitelství zvláštních operací, které má mimochodem hlavní sídlo v již zmíněném armádním prostoru Fort Bragg v Severní Karolině, kde je i základna vojenského letectva Pope, byly, jak již bylo řečeno, časem zařazeny i Delta Force, sedmdesátý pátý pluk Rangers a tým číslo 6 jednotek SEAL, později přejmenovaný na Skupinu pro vývoj speciálních metod boje amerického námořnictva neboli DEVGRU. Muže pro válčení ve vzduchu zase JSOC získalo z elitního stošedesátého leteckého pluku speciálních operací, jehož příslušníkům se říkalo „Noční stopaři“, a také z dvacáté čtvrté letky speciální taktiky amerického vojenského letectva. Zakladatelé JSOC předpokládali, že to bude útvar zabývající se bojem proti terorismu, ale po nějakou dobu se tajně nasazoval do jiných typů akcí, protože jeho týmy se přičleňovaly k vojenským jednotkám spojenců nebo k různým polovojenským silám usilujícím o svržení vlád vnímaných coby nepřátelské k USA. Hranice mezi výcvikem členů JSOC a skutečným bojem byla každopádně někdy dost neostrá, zejména během „špinavých“ válek v Latinské Americe v osmdesátých letech: V roce 1983 se například objevili na Grenadě poté, když prezident Reagan rozhodl o invazi na tento ostrovní stát, a v průběhu celého tohoto desetiletí také v Hondurasu, kde se Spojené státy snažily potlačit partyzánské povstání v jeho vnitrozemí a zároveň tam koordinovaly podporu nikaragujským kontras, to ostatně vypadalo tak, že Ronald Reagan terorismus s nadšením nazýval národně-bezpečnostní hrozbou, k níž by mělo být přístupováno cílenou „kinetickou“ silou. Někdy v době, kdy byl roku 1983 bombardován Bejrút, tento prezident také nutnost „rychlé a účinné odvety“ proti teroristům veřejně obhajoval a podepsal v této souvislosti tajné směrnice národní bezpečnosti (National Security Decision Directive), jakož i následný neveřejný výnos „ospravedlňující sabotáže, zabíjení a preventivní odvetné úder“ proti teroristickým skupinám. Zmíněné dokumenty se sice týkaly plánu na vytvoření smrtících „akčních týmů“ CIA, ale údajně též schválily jejich spolupráci s jednotkami JSOC.

Příslušníci JSOC se spojili se zahraničními vojenskými silami v Latinské Americe a na Blízkém východě a pomáhali jim bojovat proti jejich nepřátelům, kteří brali rukojmí, a angažovali se i v operaci, jež v roce 1993 vedla k zabití kolumbijského drogového krále Pabla Escobara ve městě Medellín. Podobné akce vyústily ve vznik celé skupiny amerických bojovníků, kteří disponovali jedinečnými schopnostmi, co se potlačování povstalců týče, a když se do poslední fáze dostala studená válka, byli to už ti nejelitnější a nejzkušenejší vojáci v celé americké armádě. V následných devadesátých letech hráli velmi významnou roli – i když tajně – v ozbrojených konfliktech na Balkáně, v Čechensku, Somálsku, Sýrii a Íránu, jakož i v Africe a Asii všeobecně;

v bývalé Jugoslávii dokonce pomáhali hledat obviněné válečné zločince, i když v případech dvou nejdůležitějších čili vůdců bosenských Srbů Ratko Mladiče a Radovana Karadžiće se to nepodařilo. Společné velitelství zvláštních operací mělo díky tajné prezidentské direktivě Billa Clintona dokonce svolení bojovat proti terorismu i v samotných USA a také čelit jakýmkoli hrozbám zbraní hromadného ničení, i když se tak obcházel tzv. zákon Posse Comitatus, který armádě zakazuje prosazování práva na území Spojených států.

Na domácí půdě ostatně probíhaly některé z nejcitlivějších misí JSOC. V roce 1993 se například příslušníci komanda Delta Force zúčastnili razie na pozemek sekty davidíánů nedaleko texaského města Waco, která skončila tragicky (při útoku zahynulo přibližně sedmdesát pět lidí včetně více jak dvaceti dětí a dvou těhotných žen), a v letech 1994 a 1996, kdy Amerika hostila mistrovství světa v kopané a následně těž olympijské hry, se pro změnu podíleli na různých bezpečnostních akcích.

Koncem devadesátých let Pentagon oficiálně potvrdil, že takové týmy jako JSOC skutečně existují, i když nezveřejnil žádná jména. „Vytvořili jsme jednotky pro zvláštní mise, které jsou složeny ze speciálně vycvičených a vybavených mužů schopných čelit široké paletě nadnárodních hrozeb,“ informoval jen náměstek ministra obrany pro politiku Walter Slocombe a skutečnosti zůstává, že zhruba osmdesát procent akcí Společného velitelství zvláštních operací uskutečněných před rokem 2000 dosud nebylo odtajněno.

„Já bych řekl, že tenhle útvar je jakýmsi esem v rukávě, kdybyste byl karetním hráčem, tak by to prostě byl váš trumf, který byste měl schován,“ charakterizoval JSOC při našem rozhovoru generál Hugh Shelton, který se po většinu své vojenské kariéry věnoval právě zvláštním operacím. Za prezidenta Clintona byl předsedou sboru náčelníků štábů a předtím stál v čele Velitelství zvláštních operací Spojených států (US Special Operations Command, SOCOM), které bylo teoreticky nadřazeným orgánem JSOC. „Ti hoši tvoří jednotku, která postupuje s chirurgickou přesností, takže by neměli být nasazováni dejme tomu k útoku na nějakou pevnost nebo něco podobného, od toho je tady armáda včetně námořní pěchoty, jestliže ovšem potřebujete někoho, kdo je schopen seskočit z oblak padesát kilometrů daleko od místa úderu, poté se protáhnout komínem nějakého hradu a ten zevnitř vyhodit do povětří, tak právě tohle jsou ti, kterým byste měl zavolat.“ Jsou to „nenápadní profesionálové, kteří odvedou svou práci – a odvedou ji dobře, ale nevychloubají se“, dodal generál a pokračoval: „Nemělo by prostě cenu pověřovat je něčím, co by vyžadovalo masivní použití síly, takže když jsem já byl předsedou sboru,

nic takového jsem nedovoloval.“ Shelton byl v té funkci mimochodem i jedenáctého září 2001 a Rumsfeld ho za jeho zdrženlivost vysloveně nenáviděl.

O tajné minulosti JSOC se mluvilo skutečně jen potichu i v kuloárech Pentagonu; mnozí z příslušníků tohoto útvaru, a to ti, kteří měli nejvíce významání, se každopádně domnívali, že nebyl dostatečně využíván, případně, což bylo ještě horší, že docházelo k jeho zneužívání. Po slibném začátku, kdy dostal do vínku obrovský mandát, začalo být na JSOC pohlíženo jako na jakési nemanželské dítě Pentagonu a Bílého domu, navíc skandál Irán–Contras vyvolal zhnusení nad tajnými aktivitami v USA jako takovými. Bylo, pravda, možno poukázat i na nějaké úspěchy, například na vysvobození amerického občana Kurta Muse z panamského vězení při operaci Spravedlivá věc v roce 1989, ale v zásadě lze říci, že v průběhu deseti let, které předcházely jedenáctému září, se jednotky speciálních sil využívaly jen s obavami.

I generál Norman Schwarzkopf, náčelník Ústředního velitelství Spojených států (United States Central Command, CENTCOM) nebyl příliš ochoten začlenit JSOC během války v Perském zálivu v roce 1991 do svých plánů na vedení boje, i když nakonec musel ustoupit, příslušníci JSOC nasazeni byli a mimo jiné objevili na území Iráku rakety SCUD, které zničili. Nedůvěra k JSOC začala trochu tát během vlády prezidenta Clintona, kdy se aktivita Velitelství zvláštních operací Spojených států podle oficiálně zveřejněného dokumentu SOCOM zvýšila o více než padesát procent. „Jen v samotném roce 1996 byly tyto jednotky použity v celkem 142 zemích a angažovaly se přitom v 120 zátazích proti drogovým dealerům, 12 misích určených k výcviku odstraňování min a 204 společných cvičeních“ se zahraničními partnery. Místo aby se však JSOC využívalo k nějakým jednotlivým cíleným operacím, nasazovalo se většinou do těch rozsáhlých, které se postupně přeměňovaly na mírové mise se zapojením mezinárodních koalic, jako byly války v Bosně–Hercegovině, Libérii, Sierra Leone, Somálsku nebo na Haiti, zatímco rozhodné akce zahrnující likvidaci nepřítele, kvůli kterým bylo původně založeno, se téměř nekonaly. Generál Wayne Downing, který stál v letech 1993 až 1996 v čele SOCOM a byl též velitelem JSOC, v této souvislosti řekl, že důraz na úlohu amerických jednotek pro zvláštní operace „při vedení nekonvenčního boje“ po skončení studené války „poklesl“ a jejich „připravenost v této oblasti se snížila“. Co se týče samotného Velitelství zvláštních operací Spojených států, to si podle jeho slov „udrželo své vynikající schopnosti čelit terorismu a šíření zbraní hromadného ničení, ale chovalo se spíše pasivně než aktivně“.

Když v devadesátých letech začala hrozit al-Káida, navrhovali velitelé JSOC uskutečnit operace, které by se na vedení této zločinecké organizace zaměřily. Domnívali se totiž, že právě to byla hlavní role jejich útvaru, a první verze plánů na zásah proti bin Ládinovi a jeho kumpánům, vypracované na konci minulého tisíciletí, údajně opravdu počítaly i s těmito jednotkami, i když jejich velitelé tvrdí, že před jedenáctý zářím „nebyly ani jednou použity k dopadení teroristů, kteří přitom připravili o život Američany“. Wayne Downing se během svého působení v SOCOM, jak řekl, zúčastnil přípravy zhruba dvaceti operací proti teroristickým skupinám obviňovaným ze smrti občanů Spojených států, ale velitelství prostě „nebylo schopno ten kohoutek zmáčknout“. Podle tohoto generála JSOC „disponovalo špičkovými schopnostmi k přímému útoku a likvidaci nepřítele, ale chyběly mu schopnosti ho „najít“ a „zneškodnit“, ale i propojení se zpravodajskou činností, a to obojí mělo zásadní význam pro vedení globální války s terorismem“.

„Oni byli řada let spíše trochu k smíchu, takoví velcí a zlí kulturisti v tom jejich areálu ve Fort Bragg. Pravda, cvičili se hodně v průzkumné činnosti a podobných věcech, ale do boje byli nasazeni až v souvislosti s tou Clintonovou záležitostí v Somálsku“ v roce 1993, kdy tam byl sestřelen americký vrtulník Black Hawk, vzpomínal pro změnu plukovník Lang a pokračoval: „Je třeba uznat, že byli neuvěřitelně odvážní, o tom nemůže být žádných pochyb, ovšem jejich skutečná sláva de facto začala až po jedenáctém září, kdy se stali jakýmsi celosvětovými pátrači po nepřátelích spravedlnosti a pravdy, do té doby byli v akcích jen velmi málo.“

Rumsfeld do svého úřadu nastoupil rozhodnut tuto situaci změnit; nehodlal jen převést tajné operace z CIA pod Pentagon, ale usiloval také upevnit nad nimi svou kontrolu, a to tak, že by radikálně omezil počet osob ve stávajícím systému jejich velení. Jak již bylo řečeno, JSOC vzniklo tajně, aby se věnovalo činnosti, která už svou podstatou měla být skryta před všemi ostatními částmi armády i vládou, po útoku z jedenáctého září však ministr obrany začal usilovně pracovat na vytvoření struktury, která by „vyřadila ze hry“ náčelníky štábů, a při bojovém postupu na přímé spolupráci s veliteli jednotek v oblastech, za něž zodpovídali. Podle amerického zákona číslo 10 v příslušné sbírce byl předseda sboru zmíněných náčelníků hlavním vojenským poradcem prezidenta a měl být jakousi jeho spojkou, avšak Rumsfeldovi „se tohle vůbec nelíbilo, takže se snažil zpochybňovat mou autoritu nebo například odvolávat mé spolupracovníky“, řekl mi Shelton, podle něhož tento člověk „usiloval o to mít na starosti jak strategii, tak taktiku“, ignoroval „dosavadní bojové zkušenosti“ a „chtěl okamžitě vymyslet, jak by mohl začít jednat přímo

s veliteli v akci, ne prostřednictvím prezidentských nařízeních a s pomocí předsedy sboru náčelníků štábů, jak to dělali všichni předcházející šéfové Pentagonu“. Ve svých pamětech Shelton napsal, že funkce ministra obrany byla za Rumsfelda „založena na podvádění, klamání, politikaření a snaze donutit zmíněné náčelníky, aby podpořili kroky, které by nemusely být prospěšné pro stát, ale z politického hlediska by z nich měl užitek prezident“, a uvedl také, že „šlo o ten nejhorší způsob vedení, jaký jsem za svých třicet osm let v armádě zažil nebo jakého jsem byl po odchodu do civilu svědkem v nejvyšších patrech podnikatelského světa“.

Shelton také vzpomínal, že když byl za Clintona a Bushe předsedou sboru náčelníků, osobně požadoval zastavit různé operace, protože kdyby se spustily jen na základě předběžné výzvědné činnosti, vedly by podle jeho názoru k smrti nevinných lidí; Rumsfeld však hodlal proces schvalování akcí, při nichž by se cíleně zabíjelo, výrazně zeštíhlit a nechťel být omezován generálitou. „Když začnete zabíjet lidi, musíte dávat pozor, aby to byli ti, které skutečně chcete zabít, a to vyžaduje zapojit vše, co máte k dispozici, abyste tak předešli nějaké chybě, přičemž jde to udělat rychle, ale musí to ještě někdo zkontrolovat,“ vysvětlil mi Shelton. „Samozřejmě byste neradi přišli o možnost dostat nějakého teroristu, nicméně určitě nechcete, aby to vyústilo v nějaký mezinárodní incident, v jehož důsledku byste jako terorista vypadal vy.“ Ministr obrany byl na rozdíl od generálova pohledu na okolnosti, za jakých by tyto „chirurgické“ jednotky měly být nasazovány, názoru, že se JSOC využívala nedostatečně, a měl v úmyslu je přeměnit z jakési „špičky oštěpu“ nové globální smrtící kampaně na celý oštěp jako takový. Byl také spolu s řadou příslušníků těchto útvarů přesvědčen, že je Bill Clinton a vysocí důstojníci armády přivedli v devadesátých letech právními úpravami téměř do stavu bezvýznamnosti, co se boje proti terorismu týče. Během vlády tohoto prezidenta „možnost stíhat teroristy sice našla plnou odezvu v nejvyšších vládních okruzích, ale někde na cestě mezi plánem a uskutečněním byla myšlenka použít k tomuto účelu oddíly pro zvláštní operace zavržena jako příliš problematická“, píše se ve zprávě, kterou si tři měsíce po jedenáctém září Rumsfeld objednal.

Autorem té zprávy byl vědecký pracovník Richard Shultz, který se zabýval tématem zvláštních operací, a jejím účelem bylo rozcupat Clintonovu strategii boje proti terorismu, protože šéf Pentagonu chtěl mít jistotu, že bude schopen odstranit jakéhokoliv legální nebo úřední překážky, které by mohly stát v cestě posílení pravomocí JSOC. Shultz tedy obdržel bezpečnostní prověrku a dostal volnou ruku k rozhovorům s významnými vojenskými činiteli, ale

i přístup k informacím zpravodajského charakteru a závěr jeho zprávy zněl, že Spojené státy musejí zajistit, aby se zmíněné jednotky už nezabývaly národní bezpečností, ale stály ve centru a popředí války s terorem.

Shultzova zpráva, jejíž části byly později upraveny do již nikoliv tajného textu článku pro nekonzervativní týdeník Weekly Standard, také došla k závěru, že incident s vrtulníky Black Hawk v roce 1993 v Somálsku Bílý dům vystrašil a útvary pro zvláštní operace byly následně paralyzovány. Spojené státy totiž stály koncem předchozího roku v čele mírové mise OSN, jejímž cílem bylo zpočátku poskytnout zmíněné africké zemi pomoc a později ji zbavit povstalců, kteří svrhli vládu, tito místní bojovníci se však silám USA i Organizace spojených národů otevřeně postavili a Somálsko nadále plnili. V létě 1993, po sérii útoků na tyto síly, prezident Clinton povolil JSOC podniknout odvážnou operaci, při které měli být zabiti nejbližší spolupracovníci proslulého vůdce povstalců Mohameda Farraha Aidida, jehož jednotky začínaly rychle ovládat hlavní město Mogadišo, akce se však přeměnila v katastrofu, jakmile Somálci dvě z helikoptér JSOC sestřelili a rozpoutal se nelítostný boj. Osmnáct amerických vojáků nakonec zahynulo, lidé po celém světě viděli záběry, jak jsou někteří vláčeni ulicemi somálské metropole a Spojené státy se nakonec rozhodly z místa opět stáhnout. „Incident v Mogadišu nahnal hrůzu Clintonově vládě i generalitě a náčelníky štábů armády utvrdil v názoru, že tyto jednotky by nikdy neměly být nasazovány do samostatných operací,“ píše se ve zmíněné zprávě. „Po této události, jak řekl jeden pracovník Pentagonu, „se všichni zdráhali být jen diskutovat o nějakých aktivních opatřeních v souvislosti s bojem proti teroristickým hrozbám pomocí těchto útvarů, zatímco náčelníci štábů byli velmi spokojeni, že se vláda rozhodla jít cestou zákona a práva, protože si nepřáli posílat na místo příslušníky jednotek určených pro zvláštní operace.“ Generál Peter Schoomaker, který JSOC velel v letech 1994 až 1996, v této souvislosti řekl, že prezidentská nařízení z dob Clintona „a následná rozhodnutí a schvalování se podle mého názoru přijímala, jen aby se něco mohlo tak říkajíc odfajfkovat, on prostě podepisoval věci, o nichž každý ze zainteresovaných věděl, že se nikdy neuskuteční, a například armáda s tím nechtěla mít nic společného, v Pentagonu od toho dávali ruce pryč“.

Shultz vedl rozhovory s několika důstojníky, kteří pracovali ve sboru náčelníků štábů a zabývali se také zvláštními operacemi za prezidenta Clintona, a ti vzpomínali, že lidé jako Richard Clarke, prosazující nasazení JSOC do cíleně zaměřených operací typu „zabij nebo zajmi“ proti bin Ládinovi a dalším představitelům al-Káidy, byli generály americké armády označováni za šilence,

za „neřízené střely, osoby lačnickí po moci a toužící se stát hrdiny atd.“. Jeden z nich mu také řekl, že „když jsme odcházeli z jednání skupiny zabývající se bojem proti terorismu a odnášeli si jeden z těch návrhů, jak do tohoto procesu zapojit jednotky zvláštních operací, naším úkolem“ nebylo přemýšlet, „jak jej uvést do praxe, ale jak jej odmítnout“. Autor námi popisované zprávy ovšem tyto vysoké vojenské činitele odsuzoval a označoval za „brzdící elementy“ a o legislativních a byrokratických omezeních zavedených za Clintona prohlásil, že „vytvořila neproniknutelný kordon zajišťující, aby veškeré diskuse na vysoké úrovni o vhodném postupu, ale i přísné nové prezidentské direktivy, rezervní plány a nácviky misí přicházely vniveč“. Podle tohoto autora během vlády zmíněného prezidenta tato „vzájemně se umocňující dobrovolně přijatá omezení... odsouvala útvary určené pro zvláštní operace stranou, a to dokonce i ve chvílích, kdy al-Káida udeřila na cíle po celé naší planetě a navíc vykřikovala, že má v úmyslu v tom samém i nadále pokračovat“.

Shultzova zpráva uváděla, že zmíněné síly prostě „dostaly náhubek“ od vysokých armádních činitelů a civilních úředníků, kteří dávali přednost odpalování střel s plochou dráhou letu a přístupu k bin Ládinovi a jeho teroristickým oddílům prostřednictvím posilování zákonů. Rumsfeld následně prohlašoval, že strach z neúspěchu misí nebo ponížení v kombinaci s obavami z porušení zákazu atentátů nebo zabíjení nevinných lidí při honbě za viníky vydláždilo cestu k jedenáctému září, zatímco on prostě jen chtěl, aby nejlepší američtí „zabijáci“ likvidovali nepřátele USA, kdekoli by kladli odpor.

Když Spojené státy zahájily svou globální válku, Shultz začal vysoce postavené pracovníky Pentagonu o svých zjištěních a doporučeních informovat. Jeho zpráva, označená za „tajnou“, drtivým způsobem odsuzovala postup Billa Clintona v boji proti terorismu a prosazovala agresivní upevnění moci JSOC v rámci amerického aparátu národní bezpečnosti, takže by to již nebyly jednotky, které by mohly být povolány na pomoc velitelům konvenčních sil USA v jejich příslušných oblastech působení, nýbrž tito velitelé by naopak podporovali JSOC, takže to bylo bezprecedentní povýšení předního „černého“ útvaru Spojených států určeného ke zvláštním operacím do postavení s obrovskou mocí. S Hugh Sheltonem jednal Rumsfeld v této záležitosti jen „patnáct minut“, jak se sám vyjádřil, a když na místo tohoto generála v říjnu 2001 nastoupil daleko povolnější předseda sboru náčelníků štábů Richard Myers, zrychlil šéf Pentagonu své úsilí na maximum. Shultz v závěru zprávy upozorňuje, že kdyby ministr obrany chtěl „zapojit“ JSOC „do vedení globální války proti al-Káidě, musí si vzít správné ponaučení z toho, co se stalo v Modagišu, protože ten incident ukázal, jak jsou jeho příslušníci dobří, a to

i když je politici zneužívají“, a v této souvislosti dodal: „A teď si představte, že by byli vhodným způsobem nasazeni do války proti terorismu.“

Ať již to bylo správné, nebo nikoliv, Rumsfeld se jednoduše chystal JSOC „vyvést z temnot“ a vybudovat z něj v rámci americké armády útvar bezprecedentního významu a síly. Jestliže se mu to ovšem mělo podařit, musel narušit pravomoci CIA a vytvořit k ní určité paralelní struktury, které by se zodpovídaly jemu, nikoliv Kongresu nebo ministerstvu zahraničí, a které by také vyžadovaly samostatnou výzvědnou práci, jež by podpořila jejich podratnou činnost.

OD POČÁTKU VLÁDY GEORGE BUSHE MLADŠÍHO SE RUMSFELD i Cheney střetávali s ministrem zahraničních věcí, kterým byl Colin Powell, a byli odhodláni zajistit, aby nestál v cestě jejich přípravě na vedení ozbrojených konfliktů. Tento bývalý předseda sboru náčelníků štábů a nositel řady vyznamenání nebyl žádnou „holubicí“, ale od prvních chvil po jedenáctém září prosazoval, aby Spojené státy proti al-Káidě připravily úzce zaměřenou vojenskou akci, protože jak on, tak jeho zástupci tvrdili, že „naši spojenci a přátelé v zahraničí by daleko spíše uvítali odvetné americké údery na pachatele těch událostí než globální válku proti islámským teroristům jako takovým a zemím, které je podporují“, jak vzpomíná bývalý náměstek ministra obrany Douglas Feith. Powell podle něho zastával názor, že „určitá trestní výprava s omezenou působností by politiku USA, která odedávna vyznává prosazování práva, udržela v mantinelech jejího boje proti terorismu“, ovšem neokonzervativci byli rozhodnuti vést preventivní války proti celým státům a usilovali o jakési vysvobození CIA ze spárů legislativní i kontrolní byrokracie. „Zapomeňte na to, že se budete stahovat, tady se hovoří o trvalé angažovanosti bez nějakých termínů pro ukončení bojových akcí,“ prohlásil Rumsfeld čtrnáct dní po jedenáctém září. Powell byl coby šéf americké diplomacie zodpovědný za rozvíjení mezinárodních vztahů své země a budování aliancí, tento jeho úkol se však okamžitě dostal do přímého střetu s názory neokonzervativců a jak Rumsfeld, tak Cheney se také rozhořčeně odmítali smířit se skutečností, že ministr zahraničí USA a jeho velvyslanci se podílejí na monitorování činnosti CIA ve světě a že mají být o všech jejích aktivitách v kterékoliv zemi informováni.

Také Malcolm Nance, kmenový zaměstnanec amerického vojenského námořnictva, který se specializuje na boj proti terorismu a svého času vedl výcvik příslušníků jednotek pro zvláštní operace, byl svědkem toho, jak

Cheney, Rumsfeld a jejich kohorta ideologů obcházeli vysoké vojenské činitele působící ve vládě. „Ani jeden z nich se přitom nikdy nezúčastnil žádné bojové akce, zatímco Colin Powell a členové jeho štábu včetně vedoucího ministerova sekretariátu Lawrence Wilkersona rozhodně ano,“ řekl mi Nance a pokračoval: „A je dost vtípné, že zrovna tihle skončili na ministerstvu zahraničí a ty civilní ideology protlačili do Pentagonu, přičemž to byli lidé, kteří vyrukovali s tím, čemu jsme říkali TCCC čili ‚Tom Clancy Combat Concepts‘, protože poté, co tak říkajíc vystoupili ze stínu, začali všechny ty knihy a časopisy číst a říkat si ‚Budeme nesmlouvaví, budeme dělat takovéhle věci, půjdeme ven a začneme na ulicích střílet lidi nebo je budeme vydávat do jiných států‘. Oni měli pravomoc dělat důležitá rozhodnutí, ale přitom se chovali skoro jako děti, prostě chtěli, aby to bylo jako v té počítačové hře Dungeons and Dragons, vždyť víte, pořád samé intriky a tak.“

Ve chvíli jedenáctého září neměla CIA mezi svými zaměstnanci mnoho osob schopných polovojenské činnosti, takových tajných agentů bylo maximálně šest set nebo sedm set, jinými slovy při řadě operací se agentura velkou měrou spoléhala na speciální jednotky nebo příslušníky jiných útvarů pro zvláštní operace, kterých bylo přes deset tisíc, a ona si je na konkrétní mise půjčovala. „Polovojenské zkušenosti měla v zásadě jen armáda, konkrétně jednotky zvláštního určení,“ řekl mi v této souvislosti Vincent Cannistraro, kariérní důstojník CIA, který se zabývá bojem proti terorismu a nějaký čas pracoval také na ministerstvu obrany a v Národní bezpečnostní agentuře. „Ústřední zpravodajská služba něčím podobným v podstatě nedisponovala, a jestli ano, tak jen velmi málo, polovojenský výcvik byl záležitostí útvarů pro zvláštní úkoly, proto muže dodával Pentagon a jejich převedení pod CIA bylo politickým rozhodnutím učiněným na celostátní úrovni,“ dodal.

Původně, z nařízení prezidenta Bushe, byla hlavní agenturou v globální válce právě CIA, ale Cheney a Rumsfeld si záhy uvědomili, že by to rozhodně nemusela být jediná „temná síla“ v Americe a že Bílý dům měl pod sebou ještě i jinou, která byla daleko flexibilnější a do jejíž činnosti by se jen minimálně míchal Kongres a ministerstvo zahraničních věcí. Některé operace skutečně přes Ústřední zpravodajskou službu jít musely, zejména když bylo ve spolupráci se zahraničními rozvědkami třeba vytvořit ta tzv. černá místa, ale lidé kolem Cheneyho prostě úředníkům CIA nedůvěřovali. „Já si myslím, že Rumsfeld a Cheney vnímali tuhle agenturu jako snůšku jakýchsi zženštilých chlapů a že stejným způsobem pohlíželi i na ministerstvo zahraničí,“ vzpomíná Wilkerson, bývalý ředitel sekretariátu Colina Powella, a dodává, že v tomto období začal pozorovat jev, „který bych nazval usurpace prezident-

ských pravomocí a pravomocí vrchního velitele ozbrojených sil viceprezidentem Spojených států“. Cheney podle něho se slzou v oku vzpomínal zejména na tajné války z osmdesátých let, na „dobu Ronalda Reagana, kdy se pomáhalo jednotkám Contras v boji proti sandinistům“, a na „téměř symbiotický vztah mezi některými útvary pro zvláštní operace a tajnými agenty v CIA, a tyhle věci, domnívám se, dosáhly své vrcholné podoby ve válce proti teroru, jak se ostatně dalo předpokládat, protože tak si to ten člověk i přál, on chtěl vždy postupovat tajně“.

Rumsfeld byl každopádně toho názoru, že zapůjčení amerických sil určených ke zvláštním operacím do CIA představovalo vytvoření jakéhosi problematického a obstrukčního prostředníka, jehož operace mohly být velmi snadno napadnutelné. Ministr obrany si přál, aby tyto špičkové americké útvary schopné okamžité akce nebyly nijak omezovány a aby se zodpovídaly pouze jemu, Cheneymu a prezidentovi. „Ústřední zpravodajská služba nemůže nic podniknout, aniž by o tom nevěděly kongresové výbory pro dohled nad výzvědnou činností, nebo aby o tom alespoň nebyly bezprostředně poté informovány,“ řekl mi Cannistraro, který svého času v této agentuře pomáhal vybudovat centrum boje proti terorismu. „Když CIA ještě před jedenáctým zářím prováděla nějakou operaci polovojenského charakteru, znamenalo to prostě, že k ní na čas přidělili nějaké příslušníky těch speciálních jednotek, kteří tím pádem byli pod civilní kontrolou, a vše, co pro ni dělali, se těm výborům v Kongresu hlásilo, ale když takové operace dostane na starost armáda, podobným způsobem se postupovat nemusí, není třeba jim to oznamovat, protože je to vojenská záležitost čili součást přípravy na válku.“ Cannistraro mi v této souvislosti také prozradil, že některé z nejkontroverznějších a nejtajnějších aktivit uskutečněných po celém světě byly skutečně provedeny prostřednictvím „armády pod hlavičkou tzv. ‚Cheneyho programu‘, protože tím pádem nemusely být hlášeny Kongresu“.

Powell a ministerstvo zahraničí jako takové tedy varovali před rozšířením války na nějaký další cíl kromě Afghánistánu, al-Káidy a Tálíbanu, zatímco Rumsfeld se snažil, aby vojenské akce probíhaly na celém světě. „Nemáte na výběr, tu válku prostě musíte přenést k teroristům, ať jsou kdekoliv,“ prohlášoval v prosinci 2001. „Jediným způsobem, jak se postavit jejich síti, je jít za nimi.“ Do čela a centra tohoto boje byl rozhodnut postavit jednotky zvláštních operací, přičemž generála Charlese Hollanda, který jim velel, požádal o seznam míst, kde by Spojené státy mohly vést jak odvetné, tak preventivní údery proti al-Káidě. Koncem zmíněného roku náměstek ministra obrany Feith nařídil Jeffrey Schloesserovi, v té době šéfovi organizační jednotky zabý-

vající se strategickým plánováním boje proti terorismu v oddělení J-5 sboru náčelníků štábů, aby se svým týmem připravili plán, který byl nazván „Další kroky“. Afghánistán byl prostě jen začátek, Rumsfeld požadoval vypracování plánů, podle nichž by se zaútočilo také na Indonésii, Jemen, Somálsko, Maurétánii a země Latinské Ameriky, ale i na jiná místa planety, a v memorandu adresovaném dva týdny po jedenáctém září prezidentu Bushovi psal, že Pentagon „se zabývá cíli a požadovanými efekty v zemích, kde kontakty CIA s místními zpravodajskými službami neumožňují řešit projekty USA, anebo k tomu prostě není vůle“. Na příslušném seznamu přitom byly jak země, které by Spojené státy samy na svá území „na základě přátelských vztahů“ pozvaly, tak ty, které by tak neučinily.

Svět je bojištěm – to bylo heslo dne.

Jemen, 1970–2001; Washington, D. C., 2001

KDYŽ TA UNESENÁ LETADLA VRAZILA DO SVĚTOVÉHO obchodního centra, Alí Abdalláh Sálih věděl, že musí jednat rychle. Tento jemenský prezident byl u zpravodajských služeb znám jako prohanec, který obratně proplul obdobím studené války a bez větších šrámů přežil i hluboké rozpory mezi kmeny své země a teroristické hrozby. Když však přišlo jedenácté září, měl už v té době problémy se Spojenými státy kvůli napadení americké válečné lodi USS Cole u adenského přístavu na jihu Jemenu, a byl proto rozhodnut nedopustit, aby se tento den stal začátkem konce jeho mocenského postavení, kterého se držel zuby nehty celá desetiletí. Když se tedy Bushova vláda v reakci na útoky v New Yorku a Washingtonu začala připravovat na válku, která neměla znát hranic, zosnoval svůj vlastní plán s jedním hlavním cílem: zůstat u kormidla.

Sálih, o kterém se v jeho zemi mluvilo jako o „Šéfovi“, stanul v jejím čele v roce 1990, po sjednocení severní části, kde vládl už od sedmdesátých let minulého století, a marxisty ovládané části jižní s Adenem coby hlavním městem. Plukovník Lang, který léta v Jemenu působil jako vojenský přidělenec na americkém velvyslanectví, se s ním poprvé setkal v roce 1979. Tento diplomat uměl plyně arabsky, takže se často účastnil delikátních setkání, při kterých ostatním americkým činitelům tlumočil, a společně se svým kolegou z britské výzvědné služby MI-6 také chodíval se Sálihem na lov. „Jezdili jsme v koloně aut a zabíjeli gazely nebo hyeny,“ vzpomíná Lang a jemenského vůdce popisuje jako „relativně dobrého střelce“ a také jako „dábla, i když velmi okouzujícího“ jehož vláda trvající desítky let byla „docela výkon v zemi, kde je člověk člověku vlkem“, čili to jeho postavení by se dalo přirovnat ke kapitánovi vesmírné lodi Klingonů v tom seriálu Star Trek, kdy nepřítel jen čeká, kdy vás bude moci zlikvidovat“. Sálih se podle Langa ukázal jako mistr ve stavění místních kmenů proti sobě, přičemž v rozhodujících chvílích je bral pod svou ochranu a své problémy přenechával někomu jinému. „Jemen se vyznačoval jakousi neustálé vratkou rovnováhou mezi autoritou vlády a těch obrovských kmenových skupin, vláda obvykle kontrolovala pouze ty části země, kde měla

rozmístěné vojsko, případně když poskytovala nějakou službu, kterou si vůdci těch kmenů a obyvatelstvo všeobecně přáli, například zdravotní péči nebo vzdělávací programy, takže nakonec jste tam měli spoustu opevněných měst s řadou kontrolních míst kolem a vláda do všech koutů státu neustále posílala trestné výpravy proti lidem, s nimiž byla kvůli něčemu ve sporu.“

Během války mudžahedínů proti Rusům v Afghánistánu v osmdesátých letech se k džihádu přidaly i tisíce Jemenců, přičemž někteří byli řízeni a financováni přímo vládou jejich země. „Byli všichni posláni do Afghánistánu, aby se postavili tehdejší sovětské invazi a okupaci,“ řekl Sálíh v roce 2008 deníku *The New York Times* a pokračoval: „Spojené státy tehdy nutily spřátelené země jako Jemen, Sýrii, Súdán a ty kolem Perského zálivu, aby mudžahedíny podpořily – říkaly jim bojovníci za svobodu – a zúčastnily se ozbrojeného odporu v Afghánistánu, islámské hnutí prostě proti Sovětům významně podporovaly, ale jakmile ti okupanti museli odejít, zaujala najednou Amerika zcela jiný a extrémní postoj, jelikož začala na řadu zemí vyvíjet tlak, aby šly s těmito islámskými proudy v arabském a islámském světě do konfrontace.“

Po návratu jemenských džihádistů do rodné vlasti nad nimi její nejvyšší představitel držel ochrannou ruku. „V naší zemi je politický pluralismus, takže jsme se rozhodli, že s těmito lidmi nepůjdeme do střetu,“ prohlásil. V devadesátých letech v Jemenu vybudoval jednu z největších odnoží islámského džihádu zakladatel tohoto hnutí Ajmán Zavahrí, původně egyptský fyzik, který se stal zástupcem bin Ládina. Sálíh evidentně nevnímal al-Káidu jako nějakou vážnou hrozbu a jestli se na džihádisty po návratu z Afghánistánu nějak díval, tak jen jako na výhodné „občas spojence“, které mohl využít pro své cíle na domácí scéně, takže jim dovoľoval volně se po jeho zemi pohybovat a absolvovat výcvik; výměnou za to je mohl zapojit do svého boje proti separatistům na jihu a později také proti rebelům ze šiitské sekty zajditů na severu. „Sálíh prostřednictvím těch džihádských gangsterů potlačoval veškeré problematické elementy a je nesčetně příkladů, že tyhle chlápky z al-Káidy používal k likvidaci oponentů svého režimu,“ řekl mi Ali Soufan, bývalý zkušený agent FBI, který dlouho pracoval v Jemenu. Protože pro prezidenta byli cenní, „dovolil těmhle lidem volně působit a získat například jemenské cestovní doklady, na které mohli vyjet do zahraničí, ta země prostě byla jejich nejbezpečnějším útočištěm a Sálíh tuhle hru hrál, protože se také snažil být hráčem“.

Důsledkem tohoto vztahu byla skutečnost, že se al-Káida v devadesátých letech rozrostla, protože Jemen jí poskytl prostor na výcvikové tábory a volnou ruku k náboru džihádistů. Ve Spojených státech však za vlády Clintona

zmíněnou situaci téměř nikdo z lidí zabývajících se bojem proti terorismu nezaregistroval, nepočítáme-li snad jen malou skupinku státních úředníků, povětšinou z FBI a CIA, kteří se růstem al-Káidy zabývali v rámci své práce.

To všechno se nicméně mělo změnit dvanáctého října roku 2000, po obrovském útoku „David versus Goliáš“ na válečnou loď Spojených států Cole, která měla hodnotu miliardy dolarů a právě kotvila v adenském přístavu, kde čerpala palivo. Krátce po jedenácté hodině dopoledně k ní rychle připlul malý motorový člun naložený asi dvě stě padesáti kilogramy výbušnin a po nárazu v boku plavidla vytvořil masivní otvor zhruba dvanáctkrát dvanáct metrů; výsledkem bylo sedmnáct mrtvých amerických námořníků a více než třicet dalších zraněných. „V Adenu byl napaden a zničen torpédoborec, jehož se bázlivi lidé bojí a který vyvolá hrůzu, když kotví i když pluje,“ prohlásil později bin Ládín v náborovém videu, přičemž recitoval báseň, kterou složil jeden z jeho pomocníků. Úspěch tohoto útoku podle expertů al-Káidy inspiroval davy nových zájemců o vstup do této organizace a jí podobných, zejména právě z Jemenu.

Agenti Federálního úřadu pro vyšetřování, kteří následně do této země přicestovali, byli ostře sledováni místními úřady, již na letišti je ostatně „uvítali“ příslušníci tamějších zvláštních jednotek tak, že na ně mířili zbraněmi. „Jemen je státem s osmnácti miliony obyvatel a padesáti miliony samopalů,“ říkal v této souvislosti John O’Neill, vedoucí týmu FBI, který napadení zmíněné lodi vyšetřoval, a později dodal: „Tohle je možná to nejneprátelejší prostředí, v jakém můj úřad kdy pracoval.“ V létě následujícího roku, po řadě výhrůžek vůči svým agentům a po údajném plánu vyhodit do povětří velvyslanectví USA, muselo FBI dokonce tuto zemi úplně opustit. „Neustále jsme se setkávali s různými úhybnými manévry a byrokratickými obstrukcemi a bylo nám i pravidelně vyhrožováno smrtí,“ vzpomíná na tuto dobu pro změnu Ali Soufan, který patřil k hlavním vyšetřovatelům zmíněného úřadu. Klacky pod nohy týmu FBI samozřejmě házela vláda, v jejímž čele stál Sálih, ale ten zdaleka nebyl jediným zdrojem frustrací. „Vypadalo to, že nikoho v Bílém domě, kde tehdy úřadoval prezident Clinton, tenhle případ nezajímá,“ stěžoval si Soufan a pokračoval: „Doufali jsme, že se to zlepší s příchodem vlády George Bushe, ale její vrcholní představitelé celou záležitost brzy odsunuli stranou, protože ji podle slov Paula Wolfowitz, náměstka ministra obrany, považovali za ‚patovou‘; jedinou výjimkou byl ředitel FBI Robert Mueller.“

Soufan a několik amerických expertů na boj s terorismem tudíž museli sledovat, jak útok na zmíněný torpédoborec posílil bin Ládínovo postavení. „Úder na to plavidlo byl pro něho prostě velkým vítězstvím,“ napsal v této sou-

vislosti ve svém výstížném díle o al-Káidě nazvaném Rýsující se věž Lawrence Wright. „Tábory této teroristické organizace v Afghánistánu se tak plnily dalšími rekruty,“ uváděl v knize, „a ze zemí kolem Perského zálivu přijížděli také ‚sponzoři‘ s kufry značky Samsonite plné petrodolarů, tak jako v dobách největší slávy džihádu ve výše zmíněném státě.“ Týden před jedenáctým zářím se Sálíh v televizní stanici Al-Džázíra vychloubal, že jeho vláda nedovolila FBI vyslechnout kvůli napadení v adenském přístavu ani jednoho významnějšího činitele Jemenu. „Zamítli jsme jim přístup do naší země vojáky, letadly a loděmi,“ prohlášoval. „Naše bezpečnostní síly zahájily přímé sledování, takže oni náš postoj respektovali a s tím, co jsme dělali, se smířili.“

Novou komplikací vztahu mezi jeho režimem a USA se vskutku stal teroristický útok na Světové obchodní centrum 11. 9. 2001. Sálíh byl sice u moci již od konce sedmdesátých let, ovšem v atmosféře, která zavládla po této události, se jeho svět mohl klidně zhroudit v jediném okamžiku. „Ti, kdož vedou proti Spojeným státům válku, se rozhodli pro svůj vlastní konec,“ prohlásil čtyři dny po nárazu letadel do obou mrakodrapů prezident Bush. „Vítězství nad terorismem se neodehraje v jedné jediné bitvě, ale v celé sérii rozhodných operací proti jeho organizacím a těm, kdo je podporují a chrání,“ dodal, přičemž ten výraz „chrání“ si Sálíh vzal jako zlověstné varování – a měl pravdu.

Prezidentská nařízení (presidential findings) a další rozhodnutí vydaná Bushem po jedenáctém září udělila CIA a americkým jednotkám pro zvláštní operace svolení bojovat proti al-Káidě po celém světě, kdekoli by se její agenti měli nacházet. Když pak armáda Spojených států vstoupila do Afghánistánu, jak Ústřední zpravodajská služba, tak výše zmíněné jednotky pokračovaly ve sledování pohybu členů této teroristické organizace s cílem je zaměřit a poté zabít nebo zajmout, ať byli kdekoli. Když nato Američané hbitě svrhli vládu Tálibánu v Kábulu, mnozí ze zahraničních bojovníků bin Ládina se ocitli na útěku, takže hledali nějaké bezpečné útočiště, a jedním z nich se stala i divočina v Jemenu.

Bushova administrativa tuto zemi zařadila na seznam brzkých potenciálních cílů své války s terorem a vládu Sálíha by byla schopna rychle svrhnout, i když on sám ještě před tím leteckým útokem na New York a Washington domýšlivě vykřikoval, že „Jemen se pro jakékoliv útočníky stane hřbitovem“. Nechtěl však jít cestou Tálibánu a rozhodně nemrhal časem při krocích, které začal podnikat, aby se tak nestalo.

Prvním krokem jemenského prezidenta bylo, že nastoupil do letadla směr USA a v listopadu 2001 přistál ve Washingtonu, kde ho přijali jeho americký protějšek Bush a viceprezident Cheney, ale i ředitel FBI a CIA Robert Mueller

a George Tenet a také všichni ostatní, kteří byli ochotni mu naslouchat, když ubezpečoval, že jeho země je na straně Spojených států. Do Bílého domu byli ostatně pozváni i novináři, aby si mohli vyfotit, jak se Sálíh i Bush usmívají a potřásají si rukama; během jejich rozhovoru ten prvně jmenovaný zdůraznil, že Jemen „teroristický útok na USA z jedenáctého září odsuzuje a zavrhuje ostatně veškeré formy teroru“, a svou vlast označil za „rozhodujícího partnera v koalici proti terorismu“.

Zatímco na veřejnosti probíhalo tohle show, ve kterém Bushova vláda vykreslovala Sálíha jako spojence v nově označované „globální válce proti teroru“, za zavřenými dveřmi s ním významní američtí představitelé uzavírali dohody umožňující rozšíření přítomnosti Spojených států v Jemenu. Během svého pobytu ve Washingtonu, kdy ho mimo jiné v prezidentském apartmá hotelu Ritz Carlton na Dvacáté druhé ulici navštívili zmínění pánové Mueller a Tenet, proto obdržel pro svou zemi pomoc ve výši až čtyři sta milionů dolarů, přičemž další finanční injekce poskytly Světová banka a Mezinárodní měnový fond. Pro americkou stranu bylo nesmírně významné, že dohody zahrnovaly i výcvik jemenských zvláštních jednotek, protože právě to jí umožňovalo, aby mohla své zvláštní síly nasadit i na území tohoto státu, a Sálíh by si přitom zachoval na domácí scéně tvář. Spojené státy také směly v Jemenu vybudovat „protiteroristický tábor“, jehož řízením byla pověřena CIA společně s námořní péchotou USA a speciálními silami, přičemž podporu by poskytovala americká základna v nedalekém východoafrickém státě Džibuti, kde se nacházela i bezpilotní letadla Predator. Tenet navíc vyjednal, že Spojené státy Jemenu poskytnou vrtulníky a odposlouchávací zařízení, zatímco Sálíh – a to bylo velmi důležité – pro změnu souhlasil, aby CIA mohla přes území jeho země vysílat zmíněná letadla.

„Sálíh věděl, co dělat, aby přežil,“ protože během těch desítek let, kdy byl u moci, „se naučil hovořit jazykem studené války. Prostě získal přízeň naší i představitelů jiných západních zemí, protože používal antikomunistickou rétoriku“, řekl mi v této souvislosti Dr. Emile Nakhleh, bývalý významný pracovník CIA. Po jedenáctém září si pro změnu „velmi rychle uvědomil“, že musí začít používat slovník protiteroristický.

„Přijel tedy k nám, aby u nás hledal podporu a finanční pomoc, přitom však byl již od nějaké chvíle v dávné minulosti přesvědčen, že terorismus pro něho nepřestává být žádnou hrozbou; on se domníval, že Jemen je v zásadě dobré místo pro al-Káidu a další podobné organizace a že tím skutečným cílem jsou vládcí Saúdské Arábie, takže si našel cestu, jak se s nimi dohodnout,“ vysvětloval Nakhleh. „Přesto přijel do Ameriky a hovořil s námi jazykem, který se

nám líbil a jemuž jsme rozuměli, ovšem nato se vrátil domů a uzavřel nejružnější aliance s nejrůznějšími podivnými týpký, kteří mu měli pomoci přežít, takže se nedomníval, tak to alespoň vidím já, že al-Káida je pro jeho režim nějakou vážnou hrozbou.“

Podle plukovníka Langa byl Bush tímto „prezidentem coby pohledným a kamarádkým člověkem tak okouzlen, že mu pozorně naslouchal, když říkal ‚My vás Američany máme rádi, my vám chceme pomoci a spolupracovat s vámi‘ a podobné věci, takže byl docela i připraven mu poskytnout pomoc, a to včetně pomoci vojenské“. V prohlášení, které na závěr návštěvy nejvyššího jemenského představitele vydalo velvyslanectví jeho země ve Washingtonu, se praví, že během jednání s prezidentem Bushem v listopadu 2001 Sálih „vyjádřil obavy, ale i naději, že vojenské aktivity v Afghánistánu nepřesáhnu jeho hranice a nerozšíří se do jiných oblastí Blízkého východu, čímž by podnítily další nestabilitu v tomto regionu“. Kdyby ovšem chtěl, aby jeho země byla vyškrtuta z toho amerického seznamu potenciálních cílů, musel by přistoupit ke konkrétním činům, nebo by to tak alespoň muselo vypadat.

Doprovod Sáliha ve Washingtonu každopádně obdržel seznam několika teroristů z al-Káidy, na něž by se jemenský režim coby projev dobré vůle mohl zaměřit, a příští měsíc jeho nejvyšší představitel skutečně svým silám nařídil, aby udělaly razii v jedné vesnici v provincii Marib, kde měl v případě útoku na torpédoborec Cole údajně přebývat jeden z hlavních podezřelých Abú Alí al-Harítí, ale měli tam být i někteří další bojovníci. Operace zvláštních jednotek ovšem skončila totální katastrofou, protože příslušníci tamějších kmenů zajali několik jemenských vojáků jako rukojmí a hledaným osobám se naopak údajně podařilo bez újmy uprchnout. Členové komanda byli sice později zásluhou kmenových prostředníků propuštěni, ale událost kmeny rozzlobila a stala se pro prezidenta varováním, aby se této části země raději vyhýbal. Celé to bylo pro Sáliha začátkem jakési složité a nebezpečné šachové hry, jak se později ukázalo, protože on udělal první kroky k uspokojení touhy Spojených států, aby v Jemenu byli cíleně likvidováni jejich nepřátelé, ale zároveň si udržoval svou vlastní moc.

Záhy po návštěvě jemenského prezidenta ve Washingtonu vytvořili Američané tzv. Účelové uskupení vojsk – Africký roh (Combined Joint Task Force – Horn of Africa), které mělo působit v oblasti zmiňované v jejím názvu a také v Adenském zálivu; znamenalo to, že koncem roku 2002 mělo být do bývalého francouzského vojenského tábora Lemonnier v Džibuti přemístěno zhruba devět set příslušníků armády a výzvědných služeb. Tato uzavřená základna, ze které bylo za pouhou hodinu možné člunem dosáhnout jemenských břehů,

se brzy stala velitelským centrem pro tajné akce Spojených států v této části Afriky a na Arabském poloostrově, ale také odrazovým můstkem, odkud mohly CIA i JSOC provádět libovolné výpady do oblastí mimo vyhlášené bojiště čili Afghánistán.

Zatímco v táboře Lemonnier začaly stavební práce, Američané zvýšili počet svých vojenských „instruktorů“ v Jemenu. Ti do země oficiálně přijeli s cílem zmodernizovat její protiteroristické síly, ale de facto rychle začali pracovat na vyhledávání podezřelých členů al-Káidy čili na určení míst, kde se tyto osoby nacházely, aby je následně mohli zlikvidovat příslušníci jiných útvarů armády USA. „V Jemenu našla za ta léta úkryt řada lidí, kteří byli z amerického pohledu pochybného typu, ale Sálíh hrál svou vlastní hru, jinými slovy on tu možnost přístřeší a útočiště nabízel, takže se vědělo, že v té zemi se nacházely osoby nepřátelské ke Spojeným státům, a začalo se zjišťovat, kde jsou,“ řekl v této souvislosti plukovník Lang. Rok po setkání jemenského prezidenta s Georgem Bushem v Bílém domě tak zmínění američtí „instruktoři“ zahájili svou první operaci vedoucí až ke krveprolití.

Spojené království, Spojené státy a Jemen, 2002–2003

KDYŽ ANVÁR AVLAKÍ PŘICESTOVAL DO SPOJENÉHO KRÁLOVSTVÍ, zavolal svému bohatému strýci, který se jmenoval Šajch Sálíh bin Faríd a bydlel v jižní Anglii. „Ahoj strýčku, už jsem tady. Můžu tě přijít navštívit?“ řekl do telefonu a z opačného konce drátu se ozvalo: „Určitě!“ Když dorazil do jeho domu, oba muži nejdříve probrali, co je nového u příbuzných v Jemenu, a teprve poté se konverzace stočila na události ve Spojených státech. „Máš s tím, co se stalo, něco společného?“ zeptal se ho tehdy strýc, jak později vzpomínal, protože věděl, že Anvára mnohokrát vyslychala FBI, a díval se také na zprávy v televizi, ve kterých se tvrdilo, že se s některými z těch únosců setkal. „Ne, vůbec nic,“ odpověděl podle bin Farída jeho synovec. „Kdybych měl s al-Káidou nebo podobnými lidmi něco společného, tak bych teď s tebou neseděl tady v Anglii, já však mohu volně cestovat a tady ve Velké Británii si mne nevšímají.“ Strýci také řekl, že američtí agenti proti němu nic nemají, ubezpečili ho o tom. Anvár pak u strýce nějakou dobu zůstal, dokud se v Anglii trochu neorientoval, a poté začal kázat muslimům v jejich komunitních skupinách, náboženských centrech a mešitách, přičemž ve svých promluvách – mnohem vášnivějších, když ne vysloveně bojovných – hovořil o významu obrany a šíření islámu v čase, kdy se na něj útočí, jak byl přesvědčen. „Jezdával na ta vystoupení vlakem, do Londýna, do Birminghamu a tak, a zase se vrátil,“ vzpomínal bin Faríd.

V projevu předneseném v této době na univerzitě v Leicesteru, konkrétně na výroční konferenci charitativní organizace JIMAS, což je zkratka počátečních písmen arabských slov v názvu Svaz na obnovení cesty proroka, vyzval Avlakí západní muslimy, aby bránili svou víru a také ji vysvětlovali. „Mělo by nás znepokojovat, co se děje našim sousedům, našim přátelům, našim spolupracovníkům, lidem, se kterými žijeme,“ prohlašoval. „Víme, že osud těch našich sousedů a přátel je peklem, ale nevzrušujeme se, nic proti tomu neděláme, takže náš první úkol coby muslimské menšiny žijící mezi nemuslimy je sdělovat to naše poselství veřejně, a když je sdělujeme, musíme tak činit prostými a srozumitelnými výrazy, bez jakéhokoliv zavádějícího smyslu.“ Poté své

posluchače varoval, aby při propagaci islámu nebyli agresivní, aby jejich chování naopak připomínalo zaměstnance zásilkových firem typu DHL, FedEx a UPS. „Nesmíte na ty dveře bouchat kladivem, a když vám otevřou, tak ten balík tomu člověku do náruči hodit, musíte na ty dveře jemně klepat a jakmile vám otevřou, mějte na tváři široký úsměv,“ zdůrazňoval.

V polovině roku 2002 se Avlakí vrátil do Jemenu, studoval tam na proslulé Univerzitě Ímán v Saná. „Dostal jsem od jejich vedoucích představitelů svolení... přidat se do kteréhokoliv ročníku budu chtít, takže jsem toho využil a dva měsíce navštěvoval přednášky o výkladu koránu a o islámské právní vědě, přičemž velký užitek jsem měl též z přednášek rektora, kterým byl Šajch Abdul Madžíd al-Zindání,“ napsal později. Začal také přemýšlet, co dále, ovšem ti, kteří ho vyšetřovali ve Spojených státech, na něho nezapomněli.

Ano, zatímco on pobýval v Jemenu – a v Saúdské Arábii – a studoval islám, někteří lidé v amerických výzvědných službách byli toho názoru, že jeho případ neměl být uzavřen, že tenhle mladý imám možná nakonec měl nějakou vazbu na jedenácté září a že všechny tipy nebyly prověřeny; někteří se dokonce domnívali, že mu vůbec nemělo být umožněno Ameriku opustit. „Ve chvíli, kdy odjel, to bylo, jako když vypustíte vzduch z balonu,“ prohlásil v této souvislosti jeden zdroj z FBI, přitom podle komise pro vyšetřování útoků na New York a Washington však zkoumání Avlakího údajně spolupráce s příslušnými pachateli nepřineslo důkazy, které „by mohly být považovány za dostatečné, aby bylo možné zahájit trestní řízení“.

V červnu 2002 se agentům, kteří se jeho osobou zabývali, podařilo na něho získat zatykač, i když zůstávali skeptičtí vůči jeho návratu do Spojených států. Příkaz k zatčení ovšem nebyl vydán kvůli údajným kontaktům s únosci nebo zájmu o prostitutky, nýbrž kvůli podvodu s pasem, což souviselo s Avlakího žádostí o stipendium z počátku devadesátých let, protože v pase měl coby zemi narození uveden Jemen. Pravdou je, že i on sám, když do USA přijel studovat a žádal o přidělení čísla sociálního pojištění, uvedl Jemen, když však byl s touto nesrovnalostí konfrontován, úřadům vysvětlil, že v pase je prostě chyba, a tím se tehdy záležitost vyřešila; o deset let později však chtěli pracovníci FBI celý případ znovu otevřít jako záminku, aby ho mohli zatknout. „Byli jsme opravdu nadšeni, že se nám ten zatykač na tohohle chlápka podařilo získat,“ vzpomínal jeden bývalý agent účelového uskupení vojsk. Obvinění, která mu za tu záležitost s pasem chtěli „přišít“, by znamenala až deset let ve vězení a teoreticky mohla být využita i jako jeho slabina k vyvinutí nátlaku, aby dále spolupracoval při vyšetřování událostí z jedenáctého září.

Tito lidé samozřejmě nevěděli, zda se Avlakí ještě někdy do Ameriky vrátí, nicméně požádali pracovníky ministerstva financí, aby jeho jméno bylo vloženo do systému tohoto úřadu zvaného TECS II čili Treasury Enforcement Communications System, což znamenalo, že kdyby vešel v kontakt s pasovými úředníky nebo celníky Spojených států, byl by vyhlášen stav pohotovosti a došlo by k jeho zadržení. V případě, že by se pokusil vkročit na území USA, by navíc byla okamžitě informována FBI.

Zdálo se, že něco takového je velmi nepravděpodobné, ale Avlakí se skutečně vrátil, dokonce mnohem dříve, než to kdokoliv čekal, a když tak učinil, odehrála se celá série událostí, které nastolují vážné otázky, jak to vlastně bylo se vztahem mezi ním a Federálním úřadem pro vyšetřování.

V SANÁ SE MEZITÍM AVLAKÍ STARŠÍ HÁDAL SE SVÝM SYNEM, KTERÝ mu sdělil, že dále již ve Spojených státech žít nechce, že už má dost toho obtěžování ze strany FBI a že muslimové jsou tam vyšetřováni, pronásledováni a vězněni, otec se nicméně nehodlal vzdát svého snu, že jeho potomek bude řádným Američanem, který v USA získá titul PhD. „Zkus to ještě,“ řekl mu v září 2002 a navrhl, že si s matkou vezmou do péče jeho staršího syna Abdulrahmána a dceru Maryam, zatímco rodiče by se i s mladším synem Abdalláhem vrátili do Virginie a zkusili v Americe znovu žít. „Jako by to bylo na zkoušku,“ vzpomínal později Násir Avlakí, a „kdyby zjistili, že to jde,“ přivezl by jim tam i ty dvě ostatní děti. Anvár nakonec souhlasil, ale jak se jeho otec po letech vyjádřil, „bylo to de facto až po mém naléhání, řekl jsem mu prostě ‚vrať se a uvidíš, jak to půjde, a jestli bude vše OK, tak pokračuj v tom doktorátu na Univerzitě George Washingtona“.

Federální úřad pro vyšetřování se však zřejmě o těchto plánech dozvěděl a osmého října 2002 se Avlakí mladší stal předmětem zpravodajského memoranda FBI tajného natolik, že bylo rozesláno elektronickou poštou jen omezenému okruhu příjemců, dodnes ostatně nebylo zveřejněno. Následujícího dne čili devátého října ovšem státní zástupce v Coloradu náhle přišel s tím, že příkaz k zatčení má být zrušen, protože vláda dospěla k závěru, že k odsouzení dotyčného není dost důkazů a že tato osoba nemůže být obviněna prostě jen za „špatnou pověst“. Dva dny poté, kdy FBI rozeslala dotyčné memorandum, a den poté, kdy zmíněný žalobce podal žádost o zrušení zatykače, vystoupili krátce po šesté hodině ráno Anvár a jeho rodina na letišti Johna Kennedyho v New Yorku z letadla, které předtím odstartovalo z Rijádu v Saúdské Arábii. Když procházel pasovou kontrolou, objevilo se příslušným

úředníkům na obrazovce jeho jméno, protože bylo v tom systému TECS II a také na seznamu lidí podezřelých z terorismu. Agenti poté prozkoumali ještě i další databáze a objevili i tu žádost prokurátora v Coloradu zrušit příkaz k zatčení, která byla stále v platnosti, takže pracovníci Imigrační a naturalizační služby (Immigration and Naturalization Service, INS) Anvára odvedli stranou a i s příslušníky jeho rodiny ho tři hodiny zadržovali ve zvláštním prostoru letiště určeném k prověřování cestujících. „Dotyčný byl nejdříve eskortován před INS a poté k celní kontrole, protože jeho jméno je totožné se jménem podezřelé osoby“, uvádí se v záznamu o této události. Poté byla též prohledána zavazadla vyšetřovaných a celníci o zadržení Avlakího informovali své nadřízené; pokoušeli se dovolat i zvláštnímu agentovi FBI, jehož kontaktní údaje se objevily na monitoru počítače ve chvíli, kdy Anvár prošel kontrolním zařízením, ale zpočátku se jim to nedařilo, protože číslo jeho mobilního telefonu nebylo platné. Tento člověk jménem Wade Ammerman patřil k hlavním postavám vyšetřování Avlakího.

Jeden z vyšších celních úředníků, jistý David Kane, svým podřízeným na letišti slíbil, že se Ammermana pokusí sehnat. Byl to shodou okolností ten samý člověk, který měl o několik let dříve na starosti případ Avlakího, když byl ještě imámem v San Diegu, přičemž nato byl Kane přesunut do Virginie, ovšem i tam se jím dále zabýval, tentokrát v rámci operace Zelené pátrání, která se snažila zjistit, jak se teroristé dostávají k penězům. Pokoušel se odhalit jeho spojení s takovými „sponzory“, ale jak později přiznal, „žádné jsme neobjevili“. Kane tedy věděl naprosto přesně, koho to celníci v ten den čili desátého října roku 2002 na letišti JFK zadržují, avšak když se mu konečně podařilo dostihnout Ammermana, ten mu řekl, že zatykač na Avlakího „byl anulován“, a proto by měl být propuštěn, přičemž FBI toto rozhodnutí údajně „nijak nevysvětlila“. V záznamu o nastalé situaci provedeném příslušnými celními úředníky se každopádně uvádí, že jim „volal zvláštní agent Kane a informoval je, že příkaz k zatčení byl stažen“, a také že další hovor přijali od zaměstnance terénního pracoviště FBI ve Washingtonu a i ten jim sdělil, že „tato žádost byla zrušena, konkrétně devátého října“ (ve skutečnosti se tak ovšem stalo až října jedenáctého, což je zvláštní).

Americké dokumenty popisující zajištění Avlakího na newyorském letišti uvádějí, že propuštění byli on i jeho rodina v 9:20, že jim poté bylo „podekáváno“ za trpělivost a že dostali „formulár“, v němž měli popsat své zkušenosti, co se komunikace s úřady Spojených států týče, načež je představitel letecké společnosti Saudi Arabian Airlines doprovodil k jejich navazujícímu spojení do Washingtonu. „Ti celníci byli z té situace docela zmateni a ani

já jsem nevěděl, jak ji mám komentovat,“ vzpomínal později Avlakí. „Jeden z nich se mi omlouval, ale ve tváři měl takový zvláštní výraz, zatímco já byl trochu v šoku, takže jsem se ptal: ‚To je vše?‘, a oni řekli ‚ano, pane, to je vše, můžete pokračovat v letu!‘“ Teprve následujícího dne byl ovšem příkaz k jeho zatčení oficiálně odvolán, i když FBI o tom evidentně věděla již den předtím, než došlo k zadržení na letišti.

Když už se nyní mohl Avlakí volně pohybovat po americkém území, vrátil se do Virginie, ozval se svým dřívějším kolegům a začal přemýšlet, jakou budoucnost by si v USA měl pro svou rodinu představit, jestli vůbec nějakou. Nato ovšem došlo ke zvláštnímu setkání: V říjnu 2002 navštívil jiného charismatického kazatele, Američana iráckého původu jménem Alí al-Timímí, který byl hlavním lektorem v islámském centru Dar al-Arkam ve Falls Church ve státě Virginie. Tento člověk ovšem nebyl jen náboženskou osobností, byl to zároveň vynikající mladý vědec, který maturoval na elitní Georgetown Day School ve Washingtonu, poté získal titul magistra biologie a v době, kdy za ním přišel Avlakí, již pracoval na doktorské práci a zabýval se též výzkumem rakovinových genů. Timímí byl v hledáčku FBI kvůli možné účasti na případech s antraxem, které se udály po jedenáctém září, a její pracovníci se též domnívali, že by mohl být součástí sítě usilující o výcvik západních džihádistů na území Spojených států, v souvislosti se zmíněným antraxem však nikdy nebyl z ničeho obviněn.

Skutečnost, že se Timímí sešel s Avlakím, by mohla přispět k vytvoření alternativní teorie, co se týče vztahů toho druhého jmenovaného a FBI, a to takové, že nebyl jednoduše jen cílem jejich agentů nebo osobou, o kterou se zajímali při vyšetřování. Bylo to snad tak, že ho tento úřad naverboval a učinil z něho spolupracovníka?

Celá série náznaků, které podobnou teorii podporují, je velmi sugestivní. Zvláštní agent Ammerman, který usnadnil propuštění Avlakího na letišti v New Yorku, neměl „na starosti“ pouze něho, ale po jedenáctém září byl též jedním z hlavních vyšetřovatelů Timímího. „Nedomnívám se, že po mně někdo chce, abych mluvil o tom, čím jsem se zabýval,“ řekl Catherine Herridgeové, novinářce z televizní stanice Fox News, která se tímto případem zabývala a byla v úzkém kontaktu s americkými úředníky, jejichž náplní práce bylo prosazování zákona. Podle ní se FBI „al-Avlakího snažila rozvíjet coby užitečnou osobu“, jak to tvrdil již dříve i on sám, uspěla však?

Když Avlakí přišel za Timímím, začal podle tvrzení svého hostitele mluvit o náboru západních džihádistů. „Ali se s tím člověkem za celý svůj život nikdy neseťkal ani s ním nikdy nemluvil,“ řekl mi v této souvislosti Timímího

právník Edward MacMahon. „Avlakí se prostě objevil u jeho domu a zeptal se ho, zda by mu nemohl pomoci najít nějaké mladé muže, kteří by se přidali k džihádu,“ Timímí se však prý na něho jen díval s nedůvěrou, protože se tam objevil „zcela nečekaně a zčistajasna“. Muslimské komunity byly v té době ostře sledovány vládními orgány: Islámské skupiny byly podrobovány raziím, lidé tohoto vyznání pravidelně zadržováni a vyslýcháni a existovala oprávněná podezření, že do těchto organizací pronikli nasazení agenti a informátoři. „Abyste tu situaci pochopil, musel byste se vrátit v čase,“ vysvětlil mi MacMahon a pokračoval: „Ta jejich komunita byla přesvědčena, že docházelo opravdu k nejrůznějším provokacím, a Alí byl dost významným muslimem, odpovězte si ostatně sám, proč tam asi ten Avlakí vůbec přišel a proč žádal někoho, s kým se nikdy předtím v celém svém životě nesešel, o pomoc najít nějaké mladíky pro džihád? To bylo prostě cítit na sto honů provokací, takže můj klient ho vyhodil z domu.“

Timímí podle vyjádření jeho přátel Avlakího podezíral, že možná pracoval pro FBI a snažil se ho zdiskreditovat. V roce 2003 každopádně do Timímího domu vtrhli agenti tohoto úřadu a on byl po nějakém čase odsouzen pro obvinění, že vyzýval jedenáct mladých muslimů, většinou Američanů, aby po boku Tálibánu bojovali proti Spojeným státům v Afghánistánu. Žalobci v této souvislosti tvrdili, že jeho kázání pomohla inspirovat tzv. Paintballový džihád v severní Virginii, který organizoval výcvik pro výše zmíněný boj pomocí pistolí a nábojů plněných barvami; Timímí ovšem u soudu prohlásoval, že když Avlakí koncem roku 2002 přišel k jeho domu, měl dle svého přesvědčení v rukou drát, jinými slovy že FBI si ten jejich rozhovor nahrávala. Když Timímího obhájci požádali o zpřístupnění těchto údajných audiozáznamů, právní zástupci vlády odpověděli písemně, že „Al-Timímí se obrátil na soud, aby vládě nařídil předložit nahrávky, které podle něho pořídil Avlakí, když ho navštívil, my si však nejsme vědomi žádného oprávnění k podobné žádosti“. Podle MacMahona taková odpověď vlády naznačovala, že „je to otázka národní bezpečnosti a záležitost, která podléhá utajení“, podezřelé mu však nepřipadalo jen to, jak se Avlakí u Timímího náhle zjevil. „My jsme se prostě domnívali, že Avlakí má u sebe štenice, a také jsme chtěli vědět, jak se ten člověk vůbec dostal“ k jeho domu. Později se MacMahon dozvěděl, že tam Avlakí přijel autem, které řídil jistý Nabíl Gharbieh, údajný člen celého tohoto spiknutí, který také později spolupracoval s žalobci. „Jak se to stalo, že se Avlakí u toho domu vůbec objevil?“, kladl si Timímího právník otázku a vzápětí přichází se svou vlastní teorií: „Gharbiehovi to nařídil zvláštní agent FBI Ammerman.“

Když se Avlákí v říjnu 2002 vrátil do washingtonské oblasti, Ammerman se s ním sešel, byl to ostatně on, kdo zařídil, aby Avlákího na tom letišti nechali jít a pokračovat v cestě do hlavního města. Jestli oba muži hovořili o Timímím, nevíme, ale o leccem vypovídají jiné neutuchající náznaky. „Koncem roku 2002 obdrželo terénní pracoviště FBI ve Washingtonu dva podobné tipy od místních muslimů, že Timímí vedl islámskou skupinu v znamou pod názvem Dar al-Arkam, která, prováděla výcvik vojenského charakteru, napsal později podle deníku Washington Post v přísězném prohlášení zvláštní agent FBI John Wyman, a ještě s kolegou Wade Ammermanem se na ty tipy doslova vrhli.“

O řadu let později tyto události podnítily republikánského kongresmana za Virginii Franka Wolfa k vyžádání jistých vysvětlení od FBI. V dopise, který poslal jejímu řediteli Muellerovi, se ptal: „Mají něco společného skutečnost, že Federální úřad pro vyšetřování rozesílal e-mailové memorandum týkající se Avlákího, návrh na zrušení jeho zatykače a konečně též náhlý návrat této osoby do USA?“ Wolf také podotýkal, že „po zadržení tohoto člověka na Kennedyho letišti desátého října 2002 časně ráno nařídil Wade Ammerman, zvláštní agent terénního pracoviště FBI ve Washingtonu, že američtí celní úředníci mají Avlákího – když byl na základě dosud nesplněného soudního příkazu zadržen – propustit, něco takového je však velmi podezřelé, vezmeme-li v úvahu, kdy se zmíněné události odehrály, protože návrh státního zástupce v Coloradu na zrušení toho příkazu byl schválen až jedenáctého října 2002 čili až den poté, kdy Federální úřad pro vyšetřování nařídil, aby byl vpuštěn na území Spojených států“, takže v závěru svého dopisu se tento zákonodárce ptá: „Proč FBI nařídila propuštění Avlákího, když příkaz k jeho zatčení stále platil?“ Novináři poté s odvoláním na zákon o svobodném přístupu k informacím požádali o zmíněné memorandum FBI z osmého října 2002 a o další dokumenty týkající se této osoby, byly jim však zamítnuty, úřad jim poslal jen „dvacet sedm stránek ničeho“, ve kterých se odvolával na „národní bezpečnost a vládní příkaz“, jak se vyjádřila novinářka Herridgeová z televizní stanice Fox.

Existují samozřejmě i jiné teorie vztahující se k návratu Avlákího do USA a k jeho setkání s Timímím, konkrétně například že se skutečně pokoušel zverbovat mladé muže žijící na Západě, aby se přidali k džihádu. Další možností je, že když ho na letišti v New Yorku zadrželi, FBI si vymohla jeho propuštění, protože ho od chvíle, jakmile vstoupí na americké území, hodlala pozorovat, vědět, čím se zabývá a s kým se stýká. Když strážci zákona nechají nějakého podezřelého člověka – nebo prostě takového, který je zajímavý – volně

se pohybovat a myslet si, že je svobodný, aby ho tak mohli nerušeně sledovat, není to nic neobvyklého.

Co se týče Timímího, byl nakonec odsouzen na doživotí. Jedním z těch, kdo proti němu vystoupili coby „vládní“ svědci, byl i Gharbieh, ta osoba, která k němu přivezla Avlakího. Právníci Timímího prohlašovali, že jejich klient se dostal do vězení nezákonným postupem v soudním procesu, který se vyznačoval „podvodem a terorem“ a zrodil se po jedenáctém září z panického očekávání dalšího bezprostředního útoku na Spojené státy. MacMahon trval na tom, že jeho stíhání bylo vyvoláno strachem, nikoliv důkazy. Podle něho „ti, kteří ho hodlali dostat do vězení, v žádném případě neměli v úmyslu nějak riskovat, ovšem tady v Americe přece obvykle nevyužíváme soudní systém jako nějaký dočasný kotel, jak to v Ulsteru dělali Britové s Iry“.

MacMahon tvrdil, že FBI úmyslně tajila Avlakího roli v případě Timímí, a byl přesvědčen, že kdyby to bývala příznala, byl by to jeho klient schopný být použit jako důkaz ve svém úsilí být zproštěn viny. „Kdyby prozradili, že se Ammerman podílel na přípravě té návštěvy, tak bych to začal podrobně rozebírat, ale oni si tuhle informaci nechali pro sebe, lidé z FBI vám prostě nepřiznají, čeho se dopustili, přitom by to v tom procesu bylo korunní svědectví, zatímco teď chudák Ali sedí ve vězení s doživotním trestem,“ stěžoval si. „Obviněním přece v jeho případě bylo, že verboval mladé muže, aby se přidali k džihádu, ale kdyby někdo potvrdil, že ho navštívil vládní agent čili osoba, která pracovala pro vládu, o něco podobného ho žádal a můj klient by ho vyhodil, tak by se to považovalo za přípustný důkaz a úplně by ho to zprostilo viny.“

Již zmíněný kongresman Wolf začal po nějakých letech vyžadovat vysvětlení také od americké vlády. „Jak to, že Avlakí se krátce poté, co mu dovolili návrat do Spojených států, objevil v domě Alího al-Timímího doprovázen vládním svědkem?“ Věděla FBI o téhle návštěvě ještě předtím, než do země přicestoval? Zda s ním Avlakí skutečně spolupracoval při snaze obstat svědectví proti Timímímu, se již zřejmě nikdy nedovíme, on sám se však při řadě příležitostí zmiňoval o úsilí tohoto úřadu získat ho coby „užitečnou osobu“, otázkou jen zůstává, zda se mu to skutečně podařilo. „Wade Ammerman v případě Timímí vystupoval jako svědek, přitom je podle mého názoru naprosto zřejmé, že se Anvára Avlakího pokoušel naverbovat, dokonce se možná domníval, že již i uspěl,“ řekl mi MacMahon a pokračoval: „Chci tím říct, že Avlakí byl jedním z mála lidí v USA, kteří v několika unijních státech komunikovali s těmi únosci letadel, takže to přece nebyl typ člověka, s nímž by FBI měla mít zájem spolupracovat, jak je tedy možné, že ho neza-

tkli, když byl v jejich kanceláři? Honí lidi, kteří hrají paintball, a takovou osobu nechají jít.“

Anvárův otec tvrdil, že mu syn „nikdy neřekl o nějakém problému v New Yorku“. A co jeho kontakty s FBI a snaha získat ho ke spolupráci? „Ani o tom se nikdy nezmínil,“ dodal. Federální úřad pro vyšetřování prostě odmítl osvětlit, co přesně se koncem roku 2002 kolem Avlakího dělo a také proč, což zanechává řadu nezodpovězených otázek, včetně takových, které by v nadcházejících událostech bývaly měly velkou váhu. Podařilo se FBI tohoto člověka získat, protože mu vyhrožovala stíháním za využívání služeb prostitutek nebo za jeho kontakty s únosci ze sedmnáctého září, jinými slovy donutila ho ke spolupráci vydíráním? Nebo se Avlakí podvolil ve snaze „splatit své dluhy“ a předpokládal, že vláda Spojených států ho za to nechá na pokoji? Jestli platí to poslední, uvědomoval si, že ona už by jej na pokoji nenechala nikdy, že by se na něho coby informátora obracela již neustále?

„Já bych řekl, ale je to jen domněnka, že opravdu existoval plán pokusit se ho naverbovat“, řekl mi jeden bývalý vysoce postavený agent FBI, který se zabýval bojem proti terorismu. „Jestli Avlakího skutečně získali a on předstíral, že se spoluprací souhlasí, vysvětlovalo by to, proč byl po jeho propuštění na letišti zrušen ten zatykač, mně však připadá, že spolupracoval jen naoko a jen na chvíli a pak toho prostě nechal, což by pro změnu vysvětlovalo, proč se úřad zdráhal prozradit více o tom přetrvávajícím případě ze San Diega. Vrhlo to prostě nepříjemné světlo.“ Je-li výše zmíněné pravdou, skutečně by ani jedna z obou stran neměla zájem o tom mluvit. Anvár podle svého otce stejně „dospěl k rozhodnutí, že zůstat dále v Americe by pro něj dobré nebylo“, a koncem prosince skutečně opět odjel, tentokrát již navždy. Když se o rok později jeden pracovník FBI ptal, proč bylo Avlakímu umožněno Spojené státy opustit, odpověď zněla: „Nevíme, jak to provedl.“

Džibuti, Washington, D. C., a Jemen, 2002

V POLOVINĚ ROKU 2002 ZJISTILI PRACOVNÍCI AMERICKÝCH zpravodajských služeb, že Abú Alí al-Harítí, člověk, kterého označili za jednoho z autorů bombového útoku na torpédoborec Cole a dali mu přezdívku „kmostr teroru v Jemenu“, stále pobývá v této zemi. Celé měsíce ho hledaly týmy JSOC i bezpilotní letadla, ale bez úspěchu; tamější velvyslanec Spojených států Edmund Hull zase navštěvoval představitele kmenů v oblasti Marib a platil jim za informace o místě jeho pobytu i přesunech, Harítí však používal několik mobilních telefonů a pravidelně vyměňoval jejich SIM karty, aby ho týmy nemohly vystopovat. Až v neděli třetího listopadu zjistil výzvědný spojovací útvar zmíněných zvláštních jednotek, který operoval na území Jemenu, že se hledaný nachází v jistém areálu v Maribu, protože někomu volal na číslo, které Američané znali již z dřívějšíka. „Naši příslušníci poté začali areál pozorovat a připravovali se zaútočit, v tom však Alí a pět jeho kumpánů nasedli do terénních aut a z toho místa odjeli,“ vzpomínal generál Michael DeLong, v té době zástupce velitele CENTCOM.

Ústřední zpravodajská služba tudíž jakou součást této operace vypustila ze své základny v Džibuti do jemenského vzdušného prostoru bezpilotní letoun MQ-I Predator, který však nebyl jen takový ten obvyklý průzkumný typ, vybaven byl i dvěma protitankovými střelami Hellfire. Stroj řídilo vysoce utajené oddělení zvláštní činnosti CIA a živý videozáznam z paluby se přenášel nejen do velicího střediska v Džibuti, ale dokonce i do protiteroristického centra v sídle agentury v Langley v americkém státě Virginie. „V tu chvíli jsme prostě začali cíl stíhat vysokorychlostním letadlem Predator,“ poznamenal DeLong.

Na záznamu bylo vidět, jak Harítí a jeho společníci odjíždí za rozbřesku v konvoji zaprášených vozů značky Toyota Land Cruiser; byli sto mil od hlavního města Saná a pohybovali se v již zmíněné oblasti Marib, kam měl shodou okolností příští den přicestovat velvyslanec USA. Jak se tak auta hnala

jemenskou pouští, začal najednou Harítho řidič křičet do svého satelitního telefonu, přičemž na druhé konci byl evidentně člověk, s nímž se tito agenti al-Káidy měli sejit. „My jsme teď tady,“ zařval do přístroje a američtí zpravodajští analytici dospěli k názoru, že v pozadí je slyšet i hlas samotného Harítho, jak uděluje řidiči instrukce, a že Predator je s tím džípem v bezprostředním kontaktu. „Naši zpravodajci sdělují, že je to on,“ slyšel od DeLonga ředitel CIA George Tenet, přičemž oba muži sledovali živý přenos na svých od sebe velmi vzdálených stanovištích. „Jeden z nich je Američan, ten tlustoch, ale patří k al-Káidě,“ dodal pak generál.

Tenet pak zavolal jemenskému prezidentovi a informoval ho, že se chystá dát pokyn k úderu; Alí Abdalláh Sálíh souhlasil, ale důrazně trval na tom, aby byla celá akce udržena v tajnosti, a ředitel CIA mu to slíbil. „Ani my jsme nechtěli žádnou publicitu,“ vzpomínal později DeLong. „Kdyby se nějaké dohady objevily, podle oficiální jemenské verze prostě jedno terénní vozidlo nešťastnou náhodou narazilo v poušti na minu a vybuchlo, ta zpráva by se tudíž nezmiňovala o žádných teroristech ani odpálených raketách.“

Ve chvíli, kdy byly vyřízeny všechny „formality“, vydal Tenet svolení k akci, načež do džípu vrazila pět stop dlouhá střela Hellfire a vyhodila jej do povětří; jeden z pasažérů sice bezprostřední výbuch přežil a podařilo se mu odplazit se asi dvacet pět yardů od auta, ale tam omdlel a zemřel. Zbytky džípu uprostřed pouště dosud hořely, když se na místo dostavil agent CIA, aby se přesvědčil o dopadech útoku a také odebral vzorky DNA ze mrtvých těl. O několik dní později vyšlo najevo, že mezi zabitými byl i jistý Ahmed Hidžází, známý též jako Kamal Derviš, americký občan, který se narodil v Buffalu ve státě New York, a úřady v USA ho po této události veřejně spojily s teroristickou buňkou v Buffalu známou jako „Šest z Lackawanny“, jak ji charakterizovaly. Hidžází byl totiž označen za neobviněného spoluúčastníka údajného konspiračního plánu šesti jemenských Američanů na poskytnutí materiální podpory al-Káidě, i když organizace na ochranu lidských práv tvrdily, že je vyprovokovala FBI, která je nakonec i dostala za mříže, zatčení byli konkrétně dva měsíce před likvidací Hidžázího. Vyšetřovatelé případu ze zmíněné agentury ovšem prohlašovali, že tento člověk vlastnil „členskou legitimaci al-Káidy“ a v Buffalu pomáhal udržovat spící buňku této organizace.

Den po útoku bezpilotního letadla byl prezident Bush v Arkansasu, kde podporoval kampaň republikánských kandidátů v doplňovacích volbách do Kongresu, a aniž by se o Hidžázím konkrétně zmínil, řekl, jak si představuje svoji strategii celosvětového boje proti al-Káidě. „Jediný způsob, jak k těmto lidem přistupovat, je k takovým, jací jsou, čili jako k mezinárodním

vrahům, a jediný způsob, jak je najít, je být trpělivý a nezlomný a dostihnout je, což je přesně to, co Spojené státy činí," prohlásil.

V Pentagonu mezitím ministr obrany Donald Rumsfeld odrazil dotazy na roli Američanů při zmíněném úderu, uvedl jen, že kdyby byl Harítí skutečně zabit, „bylo by to velmi dobře, protože by tudíž zanechal své činnosti“. Přítomní novináři se nicméně nenechali odbýt a ptali se na rozsah operací USA v Jemenu, takže šéf Pentagonu alespoň prozradil: „Máme v té zemi nějaké lidi, ale nebudu vám popisovat, jaké jsme s její vládou uzavřeli dohody, co jsem chtěl říct, řekl jsem.“

Zatímco Bushova administrativa ten smrtící útok na Harítího a Hidžáziho charakterizovala jako „úspěšné zničení nebezpečného a významného cíle“, nejmenovaní představitelé Spojených států v řadě sdělovacích prostředků potvrdili, že to byla americká akce, ale dodali, že se zdráhají o roli své země vůbec bavit, protože by to mohlo poškodit režim Abdalláha Sáliha. „Většina vlád není nadšena představou, jak se v jejich zemích pohybují komanda USA nebo jak nad nimi létají stroje typu Predator,“ napsal v této souvislosti týdeník Newsweek, podle kterého dal jemenský prezident Spojeným státům „souhlas pronásledovat al-Káidu svými vlastními hi-tech zdroji“. Pátého listopadu ovšem náměstek ministra obrany Paul Wolfowitz otevřeně přiznal, že v té poušti zaútočila jeho země, čímž rozzlobil nejen Sáliha, ale i CIA. „Byla to velmi úspěšná taktická operace a člověk jen doufá, že bude takto bodovat pokaždé, a to nejen aby se zbavil někoho nebezpečného, ale také aby v taktice a postupu těch osob mohl opět využít změn, protože občas, když se lidé rozhodnou pro nějakou změnu, těmi novými způsoby se odhalí,“ prohlásil v CNN a pokračoval: „My na ně prostě musíme i nadále všude tam, kde to jde, vyvíjet tlak a zbavovat útočišť, a také tlačit na každou vládu, která je podporuje, aby takové činnosti zanechala.“

Prezident Sálih byl údajně z prozrazení celé akce, „nasrán do nepříčetnosti“. „Tohle mi způsobí velké problémy,“ stěžoval si generálu Tommy Franksovi, veliteli CENTCOM, a na stejné téma se vyjádřil i jemenský brigádní generál Yahya M. al-Mutavakíl: „To je ten důvod, proč je tak těžké uzavírat s Američany nějaké dohody. Oni prostě neberou v úvahu vnitropolitickou situaci v naší zemi.“ Rozzuření ostatně byli i představitelé výzvedných složek USA a jednotek pro zvláštní operace, kteří s jemenským prezidentem připravili oficiální verzi, podle níž dotyčný džíp prostě najel do nákladního auta s výbušninou nebo na pozemní minu. Ne každý se však zlobil, když se zeptali Roberta Grahama, v té době předsedy senátního výboru pro dohled nad zpravodaj-

skými službami, zda byl ten útok bezpilotním letadlem „předzvěstí něčeho dalšího“, odpověděl přímočaře: „V to doufám.“

Cílené usmrcení amerického občana daleko od oficiálně deklarovaného bojiště, kterým byl Afghánistán, však vyvolalo ostré protesty organizací hájících občanské svobody a lidská práva; byl to mimochodem od roku 1976, kdy prezident Gerald Ford schválil zákaz politických atentátů, první takovýto veřejně přiznaný akt provedený Spojenými státy mimo prostor, kde se válčí. „Jestliže to v tomto případě byla úmyslná likvidace podezřelých osob, místo aby byly jen zajaty, a zároveň situace, kdy tyto osoby nepředstavovaly bezprostřední hrozbu, je takové usmrcení nezákonnou popravou a porušením mezinárodní legislativy vztahující se k lidským právům,“ napsala v dopise prezidentu Bushovi Amnesty International. „Spojené státy by měly vydat jasné a jednoznačné prohlášení, že nebudou za žádných podmínek podobné popravu schvalovat a že kterýkoliv představitel USA zabývající se takovými činy bude pohnán před soud.“

Bushova vláda však žádné podobné prohlášení rozhodně nechystala, naopak se ke zmíněné operaci nejen přihlásila, dokonce přešla do tvrdého protiútku, neboť se nechala slyšet, že podle amerických zákonů má právo zabíjet osoby označované za teroristy v kterékoliv zemi, a to dokonce i tehdy, kdyby to byli občané USA. „Mohu vás ubezpečit, že v tomto případě nikdo nemůže hovořit o nějakém porušení ústavy, prezident udělil příslušným americkým činitelům opravdu velmi široké pravomoci, aby v nejrůznějších situacích postupovali, jak je v zájmu ochrany země třeba,“ řekla týden po tom útoku v Jemenu televizní stanici Fox News poradkyně pro národní bezpečnost Condoleezza Riceová. „Ocitli jsme se v novém typu války a dali jasné najevo, že je důležité, aby tento nový typ války byl veden na nejrůznějších bojištích.“

Cílené zabíjení v Jemenu ovšem nepřitáhlo pozornost pouze skupin bránících lidská práva. „Vzhledem ke skutečnosti, že podobných jevů neustále přibývá, začíná to vypadat na určitou politickou linii,“ prohlásil bývalý hlavní právník CIA Jeffrey Smith. Kdyby k nim podle něho mělo docházet pravidelně, „naznačovaly by, že zabíjet lidi je přijatelným chováním... Atentát jako nějaká norma mezinárodních vztahů ovšem vystavuje nebezpečí vedoucí osobnosti Spojených států, jakož i americké občany v zahraničí“.

Útok bezpilotním letadlem, které zabilo Hidžázího, vyvolal v Jemenu a okolní oblasti nový typ války, ale stal se také precedentem pro Bushova následovníka Baracka Obamu, který o téměř deset let později hájil právo americké vlády zabít jiného občana USA v té samé zemi.

Z širšího pohledu byla tato událost v jemenské poušti v roce 2002 klíčovou v celé válce proti teroru, protože se vůbec poprvé proti al-Káidě mimo území Afghánistánu použila CIA verze tohoto letounu se zbraněmi na palubě. „Znamenalo to, že se změnila pravidla angažovanosti,“ řekl jistý bývalý pracovník Ústřední zpravodajské služby, obeznámený s problematikou zvláštních operací, deníku Los Angeles Times. Byla to prostě jakási úvodní salva nové války americké vlády, která tentokrát nezná hranic. „Nejlepší způsob, jak ochránit Ameriku před teroristy, je jít za nimi tam, kde se skrývají a kují pikle, a tato činnost tedy probíhá po celém světě,“ prohlásil v každotýdenním rozhlasovém projevu po útoky v Jemenu prezident Bush, který znovu potvrdil, že tam nařídil „nasadit vojsko“, i když zdůraznil, že jen na výcvik.

Zatímco Bush hovořil, připravovaly se plány uvést do praxe novou doktrínu, která hlásala, že „svět je jedním velkým bojištěm“. Koncem roku 2002 například pracovali lidé z americké armády a zpravodajských služeb téměř bez zastavení na modernizaci a rozšíření tábora Lemonnier u okraje džibutského letiště; připravovali je na úlohu tajné základny pro operace JSOC a dalších týmů zabývajících se podobnými akcemi, v rámci kterých by tyto bez omezení útočily na takové cíle v Jemenu a Somálsku, které by byly považované za teroristické, ovšem podle širokých kritérií prezidenta Bushe, kdo že je a kdo není ve válce proti teroru bojující stranou. Dvanáctého prosince Donald Rumsfeld tuto základnu navštívil, a to nečekaně, protože práce na její rekonstrukci ještě probíhaly. „Potřebujeme být tam, kde je nutné zasahovat, a není pochyb o tom, že právě tato část světa je tou, kde je podobná činnost vyžadována,“ řekl několika stovkám vojáků, kteří byli oblečeni do pracovních uniforem. „Mnoho teroristů je například za vodou tamtím směrem, v Jemenu, a to je vážný problém.“ Mluvčího americké armády v táboře Lemonnier se tohoto dne také zeptali, zda již byla z této nové základny Spojených států vyslána nějaká mise, a on odpověděl: „Ani jedna, která by byla dostatečně konvenční, abychom o ní mohli mluvit.“ Následujícího dne, třináctého prosince, byla základna uvedena do plného provozu.

Americké jednotky v Džibuti byly také posíleny o více jak čtyři sta vojáků a námořníků na palubě lodi Mount Whitney, velitelském a inspekčním plavidlem pohybujícím se kolem Afrického rohu a Adenského zálivu. Oficiální posláni plavidla znělo najít, zastavit, uvést v chaos a porazit jakoukoliv teroristickou skupinu, která by pro koaliční partnery v oblasti představovala nějakou bezprostřední hrozbu. „Přicházíme, abychom neúnavně pronásledovali,“ oznamoval vysoce postavený důstojník z této lodi, generálmajor námořní pěchoty Spojených států John Sattler, jehož válečné plavidlo později koordi-

novalo tajnou americkou ofenzívu, která se dotkla nejen Jemenu a Džibuti, ale i Súdánu, Etiopie, Eritreje, Somálska a Keni. Když mimochodem tento generál hovořil, byla loď vyzdobena papírovými Santa Klausem a podobnými vánočními ozdobami, ale také kulkami provrzaným portrétem Usámy bin Ládina. Sattler definoval danou misi jako stíhání teroristických předáků, kteří prchají z Afghánistánu a směřují do Jemenu. „V případě, že klopýtnou, přivedeme je před soud, ale budeme na místě, i když neklopýtnou, stačí, když půjdou jedné noci dříve spát nebo budou někdy trochu později vstávat.“

Sattler odmítl potvrdit, zda se přípravy toho útoku bezpilotním letadlem v listopadu 2002 jeho muži zúčastnili, ale řekl: „Kdybych byl teroristou a měl pocit, že jedu s mými teroristickými kamarády bez problémů po silnici, a najednou – bez jakéhokoliv varování – bych přestal existovat, tak bych se podíval nejen nalevo a napravo, ale už i nahoru, protože teď jsme i tam.“ Dvaadvacátého prosince se v Saně tento generál sešel s prezidentem Jemenu Sálihem a dalšími významnými představiteli země, ale americké velvyslanectví tehdy setkání nijak nekomentovalo, pouze tamější vláda oznámila, že účastníci projednávali „součinnost“ při vedení „války proti terorismu“. Jak se na Jemen dívá jeden vysoce postavený činitel Bushovy vlády, to v té době popsal deník The New York Times: „Dokud bude pan Sálih umožňovat CIA vysílání bezpilotních letounů Predator nad územím jeho státu a bude spolupracovat s americkými zvláštními jednotkami i týmy CIA, které pronásledují členy al-Káidy, bude vláda Spojených států jemenského prezidenta podporovat.“

Smrtný listopadový útok a vybudování základny v Džibuti byly předzvěstí doby „přímé akce“ protiteroristických sil USA v tomto regionu. „Není třeba připomínat, že před rokem jsme zde ještě nebyli, ale mám dojem, že kdybychom se podívali rok, dva, tři nebo čtyři dopředu, zjistili bychom, že tohle zařízení tady stále stojí,“ řekl Rumsfeld v táboře Lemonnier. Kromě posílení amerických konvenčních vojenských sil v okolí Jemenu a Afrického rohu byly též uvedeny do stavu pohotovosti jednotky určené pro zvláštní operace, včetně příslušníků JSOC, jejichž úkolem měly být poněkud utajenější průniky do Jemenu a také jeho „sousedů“ za Adenským zálivem, totiž do Somálska. I když v čele mnoha budoucích operací Spojených států v této oblasti stála CIA, byl to přelom ve vzestupu výše zmíněných jednotek – a zejména JSOC – k postavení, v němž USA dosáhly v rámci národně bezpečnostního systému bezprecedentního vlivu.

7

SPECIÁLNÍ PLÁNY

Washington, D. C., 2002

VE CHVÍLI, KDY NASTAL ROK 2002, I SAMOTNÝ BOJ MEZI CIA a Pentagonem o to, kdo bude řídit globální tažení USA proti terorismu, začal připomínat malou válku. Deník Washington Post zveřejnil sedmáctého dubna na titulní straně článek, ve kterém tvrdil, že americké vojenské síly nechaly Usámu bin Ládina uprchnout, když byl v prosinci 2001 zraněn v afghánské oblasti Tora Bora, a již v úvodním odstavci autor článku psal, že „to byla největší chyba ve válce proti al-Káidě“. Rumsfeld zužil a domníval se, že zdrojem informací byl někde „hluboko v pozadí“ Cofer Black, který v té době vedl v Ústřední zpravodajské službě boj proti terorismu. O měsíc později byl tento člověk ostatně „přidělen na jinou pozici“, konkrétně do Tysons Corner ve Virginii, kde měla CIA pobočku zabývající se družicovým sledováním, a někteří lidé prohlašovali, že to byl právě ministr obrany, kdo se o to přemístění postaral. Operační velitelství agentury i její Centrum boje proti terorismu (CTC) nicméně postupovaly rapidně vpřed s celosvětovou kampaní „černých operací“ Dicka Cheneyho a do zmíněného centra místo Blacka nastoupil Jose Rodriguez, který byl stejně jako jeho předchůdce nadšený propagátor „zintenzivněných postupů při výslechu“ a tajných „černých míst“ CIA.

Něco jiného ovšem byla analytická divize Ústřední zpravodajské služby. Její experti na Irák – a také ministerstvo zahraničí – snahu vlády vyhlásit tomuto státu válku velmi komplikovali, klika podporující jeho napadení dostávala tehdy od obou těchto institucí pěkně zabrat. Cheney i jeho hlavní poradce Scooter Libby tudíž začali do CIA docházet osobně a tlačit na tamější analytiku, aby dodali nějaké zpravodajské informace dokazující spojení Iráku s událostmi z jedenáctého září, případně že Saddámův režim aktivně vyvíjí zbraně hromadného ničení. Zpravodajci nakonec na jasný příkaz prezidenta Bushe a v důsledku obrovského tlaku ze strany úřadu viceprezidenta Cheneyho prošli podrobně veškerou dokumentaci zpětně až do začátku devadesátých let a hledali nějaké spojení mezi vládou v Bagdádu a al-Káidou čili mezi Irákem a útokem těmi unesenými letadly. Postupně ovšem v celé americké

„zpravodajské komunitě“ narůstalo přesvědčení, že žádný významný vztah mezi těmito dvěma stranami neexistuje, že není k dispozici „žádná věrohodná informace“ o zmíněném státu coby spolupachatelé těch událostí nebo „nějakého jiného útoku al-Káidy“ a že spíše než nějaká spolupráce nebo partnerství to byl vztah „dvou nezávislých hráčů, kteří se snažili jeden druhého nějak využít“, jak se píše ve zprávě CIA pro Kongres. Rumsfeld a Cheney s takovýmto závěrem samozřejmě nebyli spokojeni, a zatímco připravovali plány na rozšíření schopnosti přímé akce JSOC po celém světě, začali zároveň také budovat svůj vlastní soukromý výzvědný aparát.

Několik týdnů po jedenáctém září se kancelář, kde v Pentagonu pracoval náměstek ministra obrany Douglas Feith, skutečně stala místem tajné „paralelní ad hoc zpravodajské činnosti“, která měla sloužit dvěma účelům: Zaprvé shromažďovat „informace“, jež by podpořily zahájení „preventivní“ války proti Iráku, a zadruhé poskytovat Rumsfeldovi, Wolfowitzovi a Feithovi „údaje, které by tito mohli využít pro znevážení a zpochybnění analýz vypracovaných CIA“. Když se existence této nové „výzvědné služby“ provalila, pokoušel se Rumsfeld její význam bagatelizovat. „To je Feithova aktivita, ti lidé pracují pro něho, zkoumali mimo jiné teroristické sítě, vztah al-Káidy k teroristickým zemím a tak podobně,“ prolašoval, zatímco Wolfowitz pro změnu sdělil deníku The New York Times, že tenhle paralelní zpravodajský tým „nám pomáhal se probírat obrovským množstvím nesmírně cenných údajů, které naše četné zdroje shromáždily“, a zmínil se také o „jevu ve výzvědné práci, kdy lidé operující s nějakou hypotézou odhalí jistá fakta, která jiní lidé nevidí, ale nejsou schopni uvidět jiná, která zase vidí ti druzí“. Wolfowitz také řekl, že „objektiv, kterým se díváte na nějaká fakta, ovlivňuje to, co hledáte“, ale trval na tom, že příslušný tým „nedělal žádné nezávislé závěry, co se zpravodajské činnosti týče“.

V polovině roku 2002 se již Feithova „aktivita“ rozrostla natolik, že se proměnila v Úřad zvláštních plánů, přičemž tím nejdůležitějším bylo přijít s ospravedlněním invaze do Iráku, jak se ukázalo později, jakmile se v této zemi nenašly žádné tolikrát zmiňované zbraně hromadného ničení a hlavní sdělovací prostředky, které z toho byly poněkud v rozpacích, začaly rozebírat, co všechno zahájení té války předcházelo. Lawrence Wilkerson, bývalý ředitel kabinetu ministra zahraničí Colina Powella, obvinil Cheneyho s Rumsfeldem a jejich poradce, že trvali na prohlížení a zkoumání jen hrubých a neupravených zpravodajských informací z terénu s přesvědčením, že „oni jsou schopni to dělat daleko lépe než CIA“ a že jejich „přístup“ k takovému materiálu „vždy vede ke scénářům daleko strašidelnějších hrozeb, než jaké by předlo-

žila tato agentura“, protože ta podle nich „prostě nebyla schopna dělat nic než jen mlžít“. Wilkerson ovšem takový vývoj vnímal jako nebezpečný. „Každý pracovník zpravodajských služeb, který již má určité postavení, vám řekne, že podobné nezredigované informace se nedávají laickým osobám, protože ty je prostě neumějí číst,“ řekl mi. „Tímto způsobem každopádně Cheney, Feith a jim podobní dali dohromady určitý slepenec – jinak než jakási „ruční práce sešitá z malých kousků“ se to nazvat nedá – složený z porušování sankcí ze strany Iráku, jeho programu zbraní hromadného ničení a dalších a dalších věcí, prostě si z těch zpráv vybrali jen takové, které podporovaly jejich vlastní, předem vytvořené názory, a spíchli to všechno dohromady.“

Jen v roce 2002 navštívil Cheney osobně Ústřední zpravodajskou službu asi desetkrát a opakovaně tam chodil i jeho hlavní poradce Libby, rovněž Newt Gingrich, v té době „konzultant“ Pentagonu, ale dříve předseda Sněmovny reprezentantů Kongresu, ale také William Luti, Feithův náměstek pro Blízký východ a jižní Asii. Někteří analytici CIA uvedli, že pocítovali nátlak, aby svá hodnocení přizpůsobovali politické agendě Cheneyho a jeho spolupracovníků, a že Libby agenturu doslova zaplavoval žádostmi o stovky dokumentů, jejichž vyhotovení by podle těchto expertů trvalo rok. Cheney prostě vždy přijel do jejího ústředí v Langley, zabral zasedací místnost v sedmém patře a zval si tam různé odborníky a vysoce postavené zaměstnance CIA, přičemž zejména lidé z jeho štábu byli „za každou cenu odhodláni spojit Saddáma Husajna a jeho režim s al-Káidou“, jak vzpomíná Jose Rodriguez, který měl v té době v agentuře na starosti výslechy důležitých zajatců a tzv. černá místa. Ten také řekl, že „propojení Iráku s příslušnou teroristickou organizací bylo pozoruhodně malé, byl bych schopen dodat seznam dobrého půl tuctu jiných zemí, které měly k al-Káidě podstatně blíže“.

Nebylo samozřejmě něčím nezvyklým, aby CIA přišel navštívit americký viceprezident, ovšem když tam Cheney chodil „opakovaně“, to již bylo něco „bezprecedentního“, říká Ray McGovern, bývalý významný analytik této agentury, který byl v osmdesátých letech poradcem viceprezidenta George Bushe staršího, poradcem pro otázky národní bezpečnosti. Tehdejší viceprezident USA podle něho skutečně vyvíjel na zmíněné experty „neutuchající tlak“, aby vyprodukovali zpravodajské informace, které chtěl mít. „Bylo to jako zvat do chrámu penězoměnce, on si prostě pořídil v CIA svou soukromou kancelář,“ domnívá se McGovern a dodává: „To nebylo tak, že by kolem stolu seděli lidé navrhující nejhodnější postup čili ti, kteří by pomáhali nalézt správná řešení, a to je jediné vysvětlení, proč nás Dick Cheney tak často navštěvoval.“

Investigativní analýza připravená Carlem Levinem ze senátního výboru pro ozbrojené složky došla k závěru, že Feithův úřad „dal dohromady a rozšířoval ‚alternativní‘ hodnocení vztahů mezi Irákem a al-Káidou, které se neshodovalo s názory pracovníků v oblasti zpravodajských služeb, a rozhodující političtí činitelé tudíž obdrželi přímou i nepřímou cestou o těchto vztazích nespolehlivé informace“. Feith navíc své zprávy upravoval podle toho, komu byly určeny, takže Cheneyho úřad dostával všechny, zatímco ředitel CIA Tenet jen ty, které neobsahovaly diapozitivy v prohlížeči Powerpoint, diapozitivy kritizující tuto agenturu. Úplné zprávy přitom podle senátora Levina „vyvolávaly dojem, že Spojené státy disponují přesvědčivými důkazy o vztahu Husajnova režimu k al-Káidě, i když to nebyla pravda“. Tenet neměl tušení, že Feithovi lidé prezidentovi a viceprezidentovi posílají za jeho zády nějaké jiné zprávy, a zjistil to až rok po napadení Iráku. „Špičkoví odborníci na výzvědnou práci, včetně hlavního prezidentova člověka v této oblasti byli zbaveni možnosti... uvést na pravou míru jakékoliv nepřesnosti“ ve Feithových zprávách, uvádí také zmíněná analýza, a co je ještě důležitější, CIA „byla zbavena možnosti informovat Bílý dům, že výrazně pochybuje o spolehlivosti některých informací, na nichž byly zprávy náměstka ministra Feitha pro Bílý dům založeny.“

V srpnu roku 2002 se členové Feithova týmu objevili na jednání pracovníků zpravodajských služeb, na němž měla být schválena definitivní verze zprávy o Iráku. Odborní analytici, kteří se této porady zúčastnili, vzpomínali, že byla poněkud „nezvyklá“, protože „příslušníci laických zpravodajských organizací“ typu Feithovy skupiny „se za normálních okolností neúčastní vytváření zpravodajských produktů“. Lidé z tohoto týmu si během setkání každopádně stěžovali, že inkriminovaná zpráva nebyla dostatečně přímočará a obsahovala příliš velký počet námitek, a po přítomných expertech také vyžadovali, aby do ní byla zahrnuta i později popřená informace, že jeden z únosců těch letadel z jedenáctého září, konkrétně Mohammed Atta, se ještě před příslušnými útoky sešel v Praze s představitelem irácké rozvědky. Po skončení porady členové Feithova štábu poslali Rumsfeldovi a Wolfowitzovi interní sdělení, ve kterém tvrdili, že „pokusy CIA zdiskreditovat, vynechat nebo zpochybnit“ informace, které chtěl jejich nadřízený zahrnout do konečného znění příslušné zprávy, vedly k „v mnoha případech k nekonzistentním závěrům“ v jejím textu, a dotyční tak došli k závěru, že „pozornost čtenáře této zprávy by se měla zaměřit pouze na věcná fakta, zatímco interpretace CIA v ní obsažené by měly být ignorovány“.

Nakonec ovšem po velkém nátlaku Cheneyho týmu i lidí pracujících pro Feitha zahrnovala definitivní verze zprávy amerických výzvědných služeb o Iráku „pochybné informace zpravodajského charakteru“, které vyhovovaly předem rozhodnuté vládní strategii na tuto zemi zaútočit, jak se uvádí v šetření Kongresu Spojených států. Feith později senátnímu Zvláštnímu výboru pro dohled nad zpravodajskými službami předložil tajnou zprávu, k jejímuž textu se dostal týdeník Weekly Standard a prezentoval ji jako důkaz, že mezi iráckým režimem a al-Káidou skutečně existuje velmi výrazné propojení. Feithova zpráva údajně prokázala, že „Usáma bin Ládín a Saddám Husajn aktivně spolupracovali od počátku devadesátých do roku 2003“, tvrdil autor příslušného článku Stephen Hayes a rovnou i konstatoval, že „jejich spolupráci na přípravě komplotu proti Američanům již nikdo nemůže žádným seriózním způsobem zpochybnit“. Cílená nátlaková kampaň Cheneyho na CIA i jiné zpravodajské agentury prostě společně s Feithovými zprávami vytvořily základ pro pochybná tvrzení, která nakonec učinila z invaze Iráku reálnou skutečnost.

Washington, D. C., 2002–2003

ÚTOK BEZPILOTNÍM LETADLEM V JEMENU V LISTOPADU 2002 byl tedy jakousi úvodní salvou v tažení Bushovy vlády za rozšíření americké vojenské aktivity i mimo oficiálně oznámené bojiště, kterým byl Afghánistán. Média se v té době, pravda, zaměřovala především na vládní kampaň usilující ospravedlnit invazi Iráku, ale CIA mezitím tajně budovala celý řetězec tzv. černých míst, kde se chtěla vypořádat se zbytkem světa. Lidé, kteří byli v nejrůznějších zemích naší planety uneseni, se stali „vysoko ceněnými“ vězni v jakýchsi gulazích zahraničních zpravodajských služeb a tam je pod vedením amerických výzvědných agentů vyslyšali, ale často i mučili.

Neudržitelným se ovšem stávalo soupeření FBI a CIA. Někteří pracovníci první z obou těchto institucí byli znechuceni tím, co považovali za extrémní způsob výslechů používaný tou druhou, zatímco například Rumsfeld a Cheney se naopak domnívali, že Ústřední zpravodajská služba nezachází dost daleko a nechává se příliš omezovat svými pravidly informovat o prováděných operacích příslušné výbory v Kongresu. V prosinci 2002 každopádně její ředitel George Tenet oznámil, že Spojené státy a jejich spojenci zadrželi již více než tři tisíce podezřelých agentů al-Káidy nebo jejich pomocníků ve více jak stovce různých zemí. I přes takováto prohlášení se však začal ozývat také jistý nesouhlas, jelikož vztek vyvolaný jedenáctým zářím, který umožnil, aby Cheneyho „temné“ operace probíhaly více méně ve stejném rozsahu a bez odporu Kongresu nebo médií, pomalu ustupoval a novináři, ale i právníci se začali o toto téma zajímat, přičemž otázky již kladli i někteří zákonodárci, nemluvě o projevech nespokojenosti s existencí „tajných věznic“.

Cheney a Rumsfeld ovšem s informacemi, které dostávali od vyšetřovatelů CIA nebo Vojenské zpravodajské služby (čili vojenské rozvědky), nebyli spokojeni. „Musíme začít být důraznější, co se těchto věcí týče, protože to nejde správným směrem,“ poznamenal šéf Pentagonu v interním sdělení z března 2002. „Čelíme úkolu snažit se najít jednotlivé teroristy, což náplní

práce ministerstva obrany nikdy nebylo, oni jsou navíc dobře organizováni i financováni a pokoušejí se dostat ke zbráním hromadného ničení, takže mohou Spojeným státům způsobit obrovskou újmu, jinými slovy najít je se pro Pentagon stalo úkolem.“ Rumsfeld a jeho náměstci tak začali hledat pomoc u tajné vojenské instituce zvané Agentura pro společnou záchranu vojáků (Joint Personnel Recovery Agency, JPRA); ta zodpovídá za koordinaci vysvobozování příslušníků americké armády, kteří se ocitli v pasti na nepřátelském území včetně tzv. zakázaných oblastí, kde by jejich přítomnost – kdyby byla odhalena – mohla způsobit vážnou mezinárodní krizi nebo skandál. Ministra obrany ovšem zajímala zejména druhá část činnosti této agentury, totiž výcvik vojáků USA, jak po zajetí odolat pokusům nepřítele dostat z nich důležité informace. Touto až úděsně tvrdou školou, oficiálně nazývanou SERE podle počátečních písmen anglických slov „Survival“, „Evasion“, „Resistance“ a „Escape“ (čili „Přežití“, „Únik“, „Odpor“ a „Útěk“), prošli všichni zvláštní agenti Spojených států.

Program SERE vznikl, aby příslušníky armády a vojenského námořnictva i letectva „seznámil“ s celou škálou způsobů mučení, které by na nich po případném zajetí mohl zkoušet „dábelský totalitní stát naprosto ignorující lidská práva a Ženevské konvence“. Tito muži tak byli během výcviku podrobeni opravdu hrůzně plejádě mučících postupů vycházejících ze zkušeností krutých diktatur a teroristických organizací, mohli být například unášeni z kasáren a biti, případně jim na hlavu nasadili kápi, na ruce pouta a nacpali je do „antonů“ nebo převáželi v helikoptérách, ale také jim strkali hlavu pod vodu, mlátili rákoskami a hlavy otloukali o zeď, a aby toho nebylo málo, upíralo se jim třeba jídlo a spánek nebo byli týráni psychicky. „V této škole se pod formulací ‚intenzivní způsoby výslechu‘ myslí metody, jakými mučí nepřítel,“ vysvětluje Malcolm Nance, který na programu SERE pracoval v letech 1997 až 2001 a pomáhal vylepšovat a modernizovat jednotlivé předměty. Jak on, tak jeho kolegové čili ostatní instruktoři četli rozhovory s americkými válečnými zajatci, které byly v minulosti vedeny po jejich návratu domů, a rozebírali, jak vyslyšali němečtí nacisté nebo příslušníci jednotek Vietcong, ale i vyšetřovatelé v komunistické Číně a Severní Koreji. Základních znalostí se v SERE „dosahovalo krví, jsou krví doslova napsány, a na všechno, co jsme tam používali, někdy v minulosti nějaký voják Spojených států – v jistých případech to byly tisíce mužů – zemřel“, dodal Nance. „Ten program, to byl jakýsi depozitář veškerých známých způsobů mučení, měli jsme dokonce k dispozici i originály zapsaných rozhovorů s lidmi, kteří byli zajati a mučeni již během americké občanské války.“

Rumsfeld a jeho spojenci ovšem v SERE viděli jinou hodnotu. Když se začalo s programem zadržování vysoce hodnotných osob, výslechy prováděly Ústřední zpravodajská služba a Vojenská zpravodajská služba, ale jejich průběh bedlivě sledovali i příslušníci JSOC, přičemž v interních dokumentech těchto jednotek se psalo, že metody používané vyšetřovateli USA v Afghánistánu nepřinášejí výsledky – ne proto, že by byly příliš kruté, ale naopak, protože nejsou dost kruté. „Od samého začátku byli tito vyšetřovatelé vystaveni nesmírnému tlaku kruté. „Od samého začátku byli tito vyšetřovatelé vystaveni nesmírnému tlaku kruté, přičemž někteří z těch zajatců byli opravdu vinni, ale jiní nikoliv, a někteří dobře informováni, zatímco jiní neměli o ničem ani páru,“ vzpomínal plukovník Steven Kleinman, který pracoval ve výzvědných službách Spojených států dvacet sedm let (byl například ředitelem oddělení zpravodajství v Agentuře pro společnou záchranu vojáků) a byl jedním z nejzkušenějších vyšetřovatelů v moderních dějinách Ameriky. „V příliš velkém počtu případů, hodně velkém, jsme prostě chybovali a výslech – jakož i ti, kteří jej vedli – tlačili příliš daleko za určitou hranici, takže cílem již nebylo získávání nějakých informací, ale postupně se to přeměnilo na trestání těch zadržených, kteří nechťeli spolupracovat.“ Když se tedy postupy používající mučení „ukázaly být neefektivní, co se týče informací požadovaných vedením, s nimiž by bylo možné dále pracovat“, navrhli zkušení američtí vyšetřovatelé, například z FBI nebo armády, aby se přistoupilo k alternativním metodám bez využívání nátlaku, nebo dokonce násilí, ovšem vysoce postavení úředníci Bílého domu takové postupy „ignorovali, nebo i odmítali“ jako „irelevantní“. „Místo toho jsme tedy pokračovali v dosavadní praxi, jen jsme ještě vystupňovali ten tlak..., který v některých případech dosáhl znepokojivého stupně,“ přiznal Kleinman. „Když jsme prostě stáli před dilematem, zda postupovat inteligentněji, nebo drsněji, vybrali jsme si to druhé.“

S cílem vypracovat nějakou novou taktiku začal Rumsfeld se svým týmem, jak už bylo řečeno, podrobně zkoumat výcvik amerických vojáků, aby byli schopni odolávat mučení protivníkem. Výslechy v boji zadržených nepřátelských osob, které probíhaly na letišti v afghánském Bagramu pod vedením CIA a DIA, byly podle vedení JSOC „neúspěšné“, takže ministr obrany a jeho spolupracovníci začali brzy uvažovat o možnosti posunout je na vyšší úroveň, protože dospěli k názoru, že program SERE by se prostě dal o sto osmdesát stupňů otočit, jinými slovy novým manuálem by se staly středověké metody, které se nastudovaly z těch nejhorších případů mučení v historii. „Vedeme válku proti někomu, kdo přitom flagrantně porušuje zákonitosti takového

vedení,“ prolašoval šéf Pentagonu již koncem roku 2001. „Tito lidé nenosí uniformy a v zahraničí se schovávají v jeskyních, jsou ale i tady, mezi námi.“ Rumsfeld tudíž odsuzoval pohrdání zákonitostmi války ze strany „protivníka“, on sám a lidé kolem něho se však chystali k něčemu podobnému, neboť jeho pomocníci se již v prosinci zmíněného roku obrátili na Agenturu pro společnou záchranu vojáků s žádostí o pomoc při „vytěžování“ zadržovaných osob.

Vedení JPRA původně Rumsfeldovy žádosti poskytnout svou metodiku výcviku pro výslechy v rámci války proti teroru odmítlo a v interním sdělení zasláném hlavnímu právníkovi Pentagonu před používáním taktiky „mučení“, kterou praktikuje SERE, vůči nepřátelským zajatcům varovalo. „Požadavek získat příslušnou informaci z nespolupracujícího zdroje co nejrychleji – aby se tak včas zabránilo například blížícímu se teroristickému útoku – byl předložen jako pádný argument pro mučení... Fyzický a (případně nebo) psychický nátlak se v podstatě považuje za alternativu k časově náročnějšímu konvenčnímu postupu při výslechu,“ napsali nejvyšší představitelé této agentury. „Omylem je při takovémto způsobu uvažování předpoklad, že mučením vyšetřovatel může získat spolehlivé a přesné informace zpravodajského charakteru. Pohlédneme-li do historie a vezmeme též v úvahu lidské chování, takovýto předpoklad se ukáže být nesprávný.“ Vedení JPRA ještě uvádí, že „kolem devadesáti procent výslechů bylo úspěšných“, protože vyšetřovatelé a zadržovaní byli ve vztahu určitého vzájemného porozumění, a ve svém interním sdělení také varuje, že když zajatce podrobíme tvrdým metodám výslechu, posílí se jeho odhodlání jakoukoliv spolupráci odmítnout, a nakonec, v případě, že mučení dosáhne určitého stupně, začne dotyčná osoba „přicházet s takovými odpověďmi, o nichž se domnívá, že chce vyslychající slyšet, za takové situace ovšem sdělená informace není ani spolehlivá, ani přesná“.

Rumsfeld a jeho tým nicméně pokračovali ve svém úsilí, takže Feith i někteří další představitelé Pentagonu vydali JPRA pokyn, aby začala americkým vyšetřovatelům poskytovat detailní informace o programu SERE. Začátkem roku 2002 tak agentura zahájila cyklus přednášek pro pracovníky vojenské rozvědky DIA na téma „odpor zadržované osoby, její vytěžování a žádoucí metody“, zatímco dr. Bruce Jessen, zkušený psycholog zmíněného programu, který byl i spolupracovníkem CIA, začal připravovat jakýsi „plán postupu při vytěžování“, podle něž by měli vyšetřovatelé této instituce být instruováni, jak použít taktiku SERE během výslechů zajatců. Začátkem července zmíněného roku tak tito lidé skutečně začali být instruktory a psy-

chology programu „Přežití“, „Únik“, „Odpor“ a „Útěk“ školení v extrémních způsobech vyšetřování a později toho měsíce se Rumsfeldovi lidé obrátili na JPRA znovu, tentokrát se žádostí o dodání různých dokumentů „včetně ukázek z přípravy instruktora SERE na hodinu, seznamu druhů fyzického i psychického nátlaku používaných při výcviku odolnosti, a interní zprávy od některého z psychologů tohoto programu, v níž by popsal dlouhodobé psychické dopady takového výcviku na posluchače, jakož i účinky ponořování do vody“, když už můžeme citovat z vyšetřovací zprávy senátního výboru pro ozbrojené síly amerického Kongresu. „Zmíněný seznam uváděl i takové metody, jakými jsou omezování smyslů zadržované osoby, násilné buzení ze spánku, setrvávání v nepřírodných polohách, ponořování do vody a fackování, a odkazoval také na tu část příručky instruktora SERE, která popisuje ‚nátlakové metody‘, například nikdy nezhasínat světla nebo chovat se k dotyčnému jako ke zvířeti.“ Zástupce ředitele právního odboru Pentagonu pro zpravodajskou činnost Richard Shiffrin potvrdil, že ministerstvo obrany tyto dokumenty chtělo, aby mohlo poznatky SERE o způsobech mučení protivníkem použít proti lidem vězněným Spojenými státy, a popsal též, jak JPRA americkým vyšetřovatelům poskytla materiál o „experimentech ovládat myšlení člověka“, které zkoušeli severokorejští agenti na zajatcích USA. „Bylo to opravdu jak z toho filmu Mandžuský kandidát,“ uvedl v této souvislosti Shiffrin (ty samé dokumenty mimochodem šéf zmíněné agentury poslal i CIA).

Využívání nových metod se projednávalo na poradách Národní bezpečnostní rady, a to včetně těch, kterých se zúčastnili Rumsfeld nebo Condoleezza Riceová, a do léta 2002 dal právníký tým Válečné rady, který vedl Cheneyho „consigliere“ David Addington, dohromady zdůvodnění pro tak úzce pojatou novou definici mučení, že v podstatě jakýkoliv postup nekončící smrtí vyšetřovaného byl v pořádku. „Aby se nějaká činnost mohla nazývat mučením, tak jak je charakterizována v příslušném federálním zákoně, musí působit bolest, kterou je obtížné snášet, a tato fyzická bolest při mučení se svou intenzitou musí rovnat bolesti doprovázející nějaké vážné somatické zranění, například selhání orgánu, poškození určité tělesné funkce, nebo dokonce smrt,“ napsal v právním memorandu, které zdůvodňovalo mučení osob vězněných Spojenými státy a stalo se smutně proslulým, náměstek hlavního prokurátora Úřadu právní rady (Assistant Attorney General for the Office of Legal Counsel) ministerstva spravedlnosti Jay Bybee. „Aby bylo možné považovat za mučení – tak jak je opět chápe příslušný zákon – čistě duševní bolest nebo utrpení, musí vést k podstatné psychické újmě po nějakou výraznou dobu, dejme tomu měsíce, nebo i roky.“ Druhé memorandum, které tento člověk

také podepsal, pro změnu právně zdůvodňovalo využívání specifických „zesílených metod výslechu“, a to včetně ponořování do vody. „Nebylo žádných pochyb,“ vzpomíná Jose Rodriguez z CIA, který koordinoval výslechy zajatců v tzv. černých místech. „V srpnu 2002 jsem měl pocit, že už mám veškeré pravomoci i povolení, které jsem potřeboval, ale v USA byla jiná atmosféra, každý prostě chtěl, abychom zachraňovali životy Američanů, takže jsme šli až na hranu zákona, opravdu až na hranu, i když za ní to ještě nebylo.“

V září 2002 bylo o těchto specifických způsobech vyšetřování informováno vedení Kongresu. Část demokratů, mezi nimi i členka Sněmovny reprezentantů Nancy Pelosiová, později prohlašovala, že o ponořování vězňů pod vodu se jim nefeklo, ale lidé z CIA, kteří jim ty metody popisovali, stejně jako zákonodárci z Republikánské strany tvrdili, že ano a že nikdo z přítomných vedoucích představitelů obou komor Kongresu nevznesl žádné připomínky. Pelosiová ještě později řekla, že jí tehdy skutečně to ponořování popisovali, ale jen teoreticky, o aktivním využívání při výsleších prý nepadlo ani slovo. Ať již to bylo jakkoliv, program „mučení“ nyní fungoval naplno, a z pohledu Bílého domu měl legální podporu americké vlády. „Místo abychom ty agenty al-Káidy tak říkajíc kooptovali a převedli na naši stranu, tak jsme si osvojili metody SERE, které používají naši nepřátelé,“ stěžoval si mi v této souvislosti Malcolm Nance. „Jeich převzetí a otočení o sto osmdesát stupňů a nato ještě zintenzivnění daleko za bezpečnostní kritéria... naprosto ničí morální citění každého, kdo zvedá svou ruku a přísahá, že bude podporovat a bránit ústavu Spojených států.“

Teprve až řadu let poté, kdy Američané vybudovali „černá místa“ a vyslychali v nich všechny ty zajatce, dal Mezinárodní výbor Červeného kříže dohromady svědectví čtrnácti takovýchto vězňů, kteří vyšetřování přežili (někteří byli mimochodem uneseni v Thajsku, další v Dubaji nebo Džibuti, ale většina v Pákistánu). Zpráva výše zmíněného výboru popisuje, co probíhalo od chvíle, kdy se vojáci USA někoho zmocnili:

Zadržena osoba byla nejdříve vyfotografována, v oblečení i bez něj, a před převozem do jiné země i po něm. Poté se prozkoumala její tělesná dutina (ohledání konečnicku), přičemž někteří zajatci tvrdili, že dostali také čípek, ale neměli tušení, jaký typ a s jakým účinkem.

Následně si vězeň musel obléci teplákovou soupravu a také začít nosit plenu, zatímco na uši mu nasadili sluchátka, ve kterých občas hrála hudba; kolem hlavy mu uvázali alespoň kus látky, aby neviděl, a ještě nasadili ochranné černé brýle, někteří zadrženi ovšem říkali, že ještě předtím jim na oči přilepili kusy vaty...

Poté byl dotyčný spoután na rukou a na nohou a po silnici dopraven na letiště, kde ho převedli do letadla. Během letu, který někdy trval jen šedesát minut, ale jindy i dvacet čtyři hodin, nebo dokonce třicet, obvykle seděl zakloněný dozadu, ruce s želízky položené před sebe, a nebylo mu dovoleno chodit na WC, takže v případech nutnosti se musel vyměšovat do zmíněné pleny.

Některé zadržené podle této zprávy přemísťovali mezi jednotlivými „černými místy“ (v určitých případech až deseti) po dobu více jak tří let a byli „neustále na samotkách, aby s nikým nemohli komunikovat, vůbec tudíž netušili, kde se nacházejí, a jediné jejich kontakty byly s vyšetřovateli nebo strážci“, přičemž Američané, kteří je hlídali, nosili masky. Žádnému z vězňů nebylo nikdy povoleno si zatelefonovat nebo napsat domů a informovat tak své rodiny, že byli zajati, tudíž prostě jako by zmizeli z povrchu zemského.

Během zadržování byly také některé z těchto osob nuceny přebývat v pouhých kójích, někdy i řadu měsíců, a po dlouhou dobu musely být i nahé. Vybrání jedinci bez oblečení byli dokonce nuceni po řadu dní v určitých intervalech „stát v pozicích vyvolávající stres“, kdy měli „paže natažené vzhůru nad hlavu a připoutané řetězy“. Během takového mučení jim opět nebylo dovoleno chodit na záchod, takže „museli kálet a močit na sebe“, a běžné byly výprasky nebo kopance, stejně jako praxe, kdy se vězni nasadil na krk obojek a za něj se mu mlátilo hlavou o zeď nebo se s jeho pomocí dotyčný vláčel po chodbách; zajatcům se také narušoval spánek, konkrétně hlasitou hudbou nebo nastavováním extrémní teploty. Jestliže vyšetřovatelé dospěli k závěru, že zadržení spolupracují, směli se obléknout, ale jakmile měli dojem, že nikoliv, zadrženi zůstávali úplně nazí. Věznitelé také různé upravovali jídlo, někdy zadržným celé týdny podávali jen tekutou stravu, a tři zajatci před Mezinárodním výborem Červeného kříže vypověděli, že jim byly násilím drženy hlavy pod vodou. „Mně zase řekli, že jsem jedním z prvních, vůči kterému je k podobným metodám vyšetřování přistupováno, takže neplatí žádná pravidla,“ vzpomínal jeden z vězňů, který se do rukou Američanů dostal v době, kdy válka proti teroru teprve začínala. „Měl jsem pocit, že experimentují a prostě na mně zkoušejí věci, které později hodlají použít na jiných.“

Ústřední zpravodajská služba také postupně ve svých „černých místech“ začala u stále většího počtu zadržovaných přistupovat k praktikám SERE, Rumsfeld ovšem s tím, že výsledky provádí CIA, nebyl spokojen, a koncem roku 2002 tak byl při JSOC vytvořen jednorázový tým, který měl připravit plán, jak by mohli sami příslušníci těchto jednotek vyšetřovat „budoucí nelegální bojovníky“. Agentura Bílému domu – konkrétně především lidem kolem Cheneyho – sice podávala průběžné zprávy, jak zmíněné metody v „černých

místech“ využívá, ovšem JSOC byla daleko flexibilnější a také podstatně méně chybovala, takže její agenti byli Bílým domem vybráni, aby se účastnili paralelního programu výslechů, který se oficiálně jmenoval Měděná zeleň, ale v interních materiálech se o něm hovořilo jako o Krabičce zápalek. Výsledky se měly stát jedním z hlavních praktik programu, avšak Cheney a Rumsfeld již měli dalekosáhlejší plány, jak celou tu globální tajnou válku vést novým způsobem, bez nutnosti se někomu zodpovídat.

V AMERICKÝCH ZÁKONECH TÝKAJÍCÍCH SE VOJENSKÝCH A ZPRAVODAJSKÝCH OPERACÍ jsou samozřejmě určité šedé zóny. Ten, který má ve sbírce číslo 10, vymezuje pravidla a organizaci prvně jmenovaných, zatímco ten s číslem 50, federální, těch druhých. Označení, pod nímž nějaká konkrétní akce probíhá, je velmi důležité z hlediska kontroly a odpovědnosti. Výrazy „skrytá (covert)“ a „tajná (clandestine)“ operace se často používají, jako by znamenaly jedno a totéž, ale není to pravda, v prvním případě je to naučný a právní termín, který se týká – řečeno všeobecně – činnosti, u níž má být utajeno, kdo ji financuje, a Spojeným státům tak má poskytnout možnost jakéhosi jejího „věrohodného popření“. Podobné akce jsou nesmírně riskantní, a to nejen z hlediska jejich samotného průběhu, ale také proto, že se jich často účastní tajní američtí agenti, kteří pracují na územích suverénních států, aniž se to přitom oznámí jejich vládám, takže když je činnost agentů prozrazena nebo přerušena, vypuknutí skandálu je velmi pravděpodobné. Podle právní definice skryté operace, jak je formulovaná ve zmíněném zákoně 50, je to nebo jsou to každopádně „činnost nebo činnosti vyvíjená nebo vyvíjené vládou USA s cílem ovlivnit politickou, ekonomickou nebo vojenskou situaci v zahraničí, avšak zároveň by zřejmá role této vlády neměla být v celé záležitosti ani veřejně potvrzena“, a k jejími nebo jejich spuštění je třeba schválení prezidentem, přičemž Bílý dům musí výborům pro dohled nad zpravodajskými službami Senátu i Sněmovny reprezentantů Kongresu oznámit jejich náplň, a to vždy ještě před jejich zahájením, ovšem s výjimkou v případě, že by nastaly nějaké „mimořádné okolnosti“. Tato ohlašovací povinnost byla zavedena, aby se předešlo skandálům, jako byl ten s vyloděním v kubánské Zátocě sviní nebo ten se zbraněmi prodanými Íránu, kdy získané peníze putovaly k nikaragujským Contras. Skryté operace vášnivě podporovali jak Cheney, tak Rumsfeld – oba skutečnosti, že to nelegální financování jednotek bojujících proti sandinistům se provalilo a vyvolalo v USA ostré diskuse, nepochybně litovali, ale samot-

nou transakci nepovažovali za skandál, nýbrž naopak za vzor, jak by Spojené státy měly svou „špinavou činnost“ provádět.

Charakter „tajných“ operací pro změnu určuje vojenská doktrína, ale nic se nezveřejňuje, aby se ochránila integrita příslušné mise, nikoli aby se zakrývalo, kdo ji financuje, tím je totiž vždy vláda Spojených států. Americká armáda může samozřejmě podnikat operace, které jsou zároveň skryté i tajné, ale takových je velmi málo. Ty druhé se každopádně od těch prvních liší tím, že nevyžadují schválení prezidentem, jestliže se v zemi, kde k nim dochází, „v budoucnu očekávají aktivity nepřátelství“, a vláda je také nemusí hlásit Kongresu, protože spadají do kategorie „obvyklých vojenských aktivit“, a výbory pro dohled nad zpravodajskými službami je tudíž v reálném čase nemají právo kontrolovat. Podle americké legislativy také armáda není povinna informovat o jednotlivých konkrétních fázích příslušné akce, jen by měla být „zřejmá“ nebo dodatečně „potvrzená“ role Spojených států v „operaci jako celku“.

Z pohledu Rumsfelda a Cheneyho byly USA ve válce a bojištěm se stal celý svět, takže nepřátelská činnost se dala „očekávat“ v každé zemi na této planetě a vyžadovala desítky, ne-li stovky případných „obvyklých vojenských aktivit“ v různých koutech Země. Oba tito pánové si uvědomovali, že nasazením příslušníků JSOC čili sil určených na „černé“ operace, jejichž aktivita zřejmě spadala pod zákony 10 i 50, by se mohli pohybovat v určité mezeře oddělující vojenskou a zpravodajskou legislativu. Mnohé z operací těchto jednotek totiž bylo podle příslušné vojenské doktríny možné zařadit do kategorie „příprava bojiště“, kterou SOCOM definuje jako „zastřešující výraz pro veškerou činnost prováděnou před zahájením vlastního útoku s cílem naplánovat, provést výcvik a připravit se na možné následné vojenské operace... v pravděpodobných nebo potenciálních oblastech nasazení“. Takovou aktivitu bylo možné uskutečňovat v podobě tzv. operací předsunutých jednotek, což jsou „vojenské operace vedené silami, které vstupují do oblasti, kde má dojít k boji, ještě před hlavními složkami armády, aby tam pro tyto připravily půdu“. Tento typ operací přitom na rozdíl od těch připravovaných CIA může probíhat v průběhu významného časového období jen za minimálního vnějšího dohledu, a to ještě před „otevřeným“ projevem nepřátelství v dané oblasti nebo v případě nějaké „eventuality“, která může, ale také nemusí nastat.

Kongresové výbory pro dohled nad zpravodajskou činností takovéto uvažování vnímaly jako obcházení zákonů týkajících se kontroly a oznamovacích povinností. Ministerstvo obrany proto obvinily, že usiluje o neomezené nasazování svých stále více hrozivějších výzvědných kapacit v zahraničí, a to

pod záminkou, že je to příprava na budoucí akty nepřátelství ze strany protivníka, aniž by přitom těmto výborům umožnilo dozor, který jim přináležel.

Další byrokratickou komplikací této již tak dost temné oblasti amerického práva byla skutečnost, že financování operací schvalovaly výbory pro ozbrojenou sílu, zatímco o tom, co je a co není skrytá aktivita, rozhodovaly výbory pro dohled nad zpravodajskými službami. Právě v této otázce se výbory často střetávaly, protože oba si úzkostlivě hlídaly své pravomoci, to však vytvářelo obrovský prostor pro potenciální zneužití a využívání různých mezer nebo zmíněných šedivých zón.

Hlavní agenturou zodpovědnou za tajné akce měla být Ústřední zpravodajská služba, ale Úřad národního velitelství (National Command Authority) – tvořený prezidentem a Rumsfeldem – mohl podle zákona číslo 50 použít svých pravomocí ve prospěch jiných organizací než CIA a posílit vojenskými jednotkami operace CIA. Například JSOC byla takto použita k tajným akcím, aby mohla operovat v politicky nestabilních oblastech, aniž by to podle mezinárodního práva vedlo k nějakým odvetným opatřením, případně aby se tak obešlo právo Kongresu vyhlásit válku. Ještě méně požadavků na informování Kongresu měl zákon číslo 10, konkrétně v pasáži týkající se operací souvisejících s „přípravou bojiště“, a protože nejvyšší americký zákonodárny sbor byl oprávněn vyhlásit globální válku, zmíněný Úřad národního velitelství mohl opět využít svých pravomocí a začít řídit nějaké vojenské operace, aniž by je musel označit za skryté. Tohle bylo vždy jakousi šedou zónou, která nabízela zneužití, takže přitahovala i Cheneyho, Rumsfelda a jejich štáby, zatímco pracovali na svých „příštích krocích“.

Rumsfeld měl s jednotkami pro zvláštní operace své plány, ale ty žádný dohled nebo vměšování ze strany CIA nezahrnovaly. Odvolání Cofera Blacka z jeho funkce umožnil šéfovi Pentagonu, aby získal větší kontrolu nad „temnými válkami“, ale nebyly to jen Ústřední zpravodajská služba nebo Kongres, které chtěl vyřadit ze hry, byli to také tradiční představitelé armády včetně její generality, o nichž se domníval, že se stali příliš měkčí a vystrašení. „Nejhorší způsob, jak organizovat nějaké pronásledování... je připravovat jej v Pentagonu,“ napsal v interním sdělení, kde vyložil svou představu, jak začnou příslušníci speciálních útvarů rozdávat údery po celém světě. „Musíme být ochotni vzít na sebe riziko vyplývající z operací menších rozměrů.“ Dvaadvacátého července 2002 od něho velitel SOCOM generál Charles Holland dostal tajnou direktivu, v níž byla nastíněna představa jakéhosi decentralizovaného „honu na člověka“, který by obešel tradiční systém armádního velení a fungoval spíše jako nějaké soukromé komando. Rumsfeld generálovi také naří-

Toto je pouze náhled elektronické knihy. Zakoupení její plné verze je možné v elektronickém obchodě společnosti eReading.